

Liber primus

CAPVT IIII.

Quid sit census.

7 Refertur alia definitio Domini. Francisci Sarmiento, fratris Francisci Garfia, & doctoris Sarauia, & reijcitur, ostenditurque in censu non emi fructus rei, nec oportere ut pretium fructibus proportionetur.

8 Proponitur vera census definitio ut sit contractus institutus à consuetudine, ex quo vnus vendit, & alter emit ius certi redditus singulis annis soluendi in pecunia.

9 *Census estimandus, & metiendus est fere eisdem regulis, quibus emphyteusis, & venditio.*

10 In censu pretium debet esse in pecunia numerata, & ideo quando datur oleum, triticum, argentum vel aliqua alia species, ut ratione eius soluatür annua pensio census non est.

11 Eniam si species detur estimatio contrahitur census.

12 Qui nimo si à principio conueniat de creando censu ex certa pecunia & ex intervallo detur species taxata certa quantitate census non est nec si dentur simul pecunia & species.

13 Resoluit author non vitari census constitutionem ex eo, quod euincatur res aliqua supposita censui.

14 Inter mutuum, & censum esse differentiam dilucide ostenditur.

15 Referuntur varia census diuisiones.

OC igitur cap. nobis explicanda est vis, natura, atque substantia census, quam Græci appellant vsiam, quæ res difficilis, & perplexa est indigetque Dælio natatore: Bartholomeus autem de Albornoz lib. 3. de arte contractuum tit. 2. de el censo al quitar, ingenij fiducia fretus huiusce tractatus spaciosum pelagus ingressus, velut demersam celsus naturam in lucem se protulisse gloriatur mirum in modum.

1 Ait inter censum, & emphyteusim esse cognationem aut affinitatem quandam & substantia, & nomine idem esse censum cum emphyteusi, eiusque speciem subalternam, solaque redemptionis libertate ab ea differre & discrepare. Fingit enim hic author in creatione & constitutione census eam formam, & progressum obseruari quod creditor emat rem subiectam, & suppositam censui cum pacto de retro vendendo, & statim fictione brevis manus eandem rem concedit debitori in emphyteusim, cum omnibus conditionibus, quæ de iure, & consuetudine solent adijci contractui emphyteutico.

Ex quo infert Albornoz primum censiticum contractum solumdifferre

CAP.

ferre ab emphyteusi in pacto de retrouendendo, & libera redimendi facultate, quæ inest censui, & in emphyteuti locum non habet.

Rursum infert in censu, non posse fidei iussorem interuenire, & eius interuentum manifestam vsu ram continere, reprehenditque liberius, quam pareisset, antiquam, & inueteratam consuetudinem, qua obtinuit pro redditibus decursis, in persona, & bonis fideiussoris executionem fieri. Nullaque alia ratione mouetur, quam quod census est ficta quædam emphyteusis, & repugnat in emphyteuti fideiussorem interuenire, quia destructa, & deperdita re emphyteutica consumitur perit, & extinguitur actio ad ipsam competens. Infert 3. in persona aut in re mobili censum non posse constitui aliaque deducit, quæ nunc consulo prætermitto, & reseruo suo loco, & tempori. Ipse quidem cum attente considero figmentum, & delirium hoc Bartholomæi de Albornoz vix possum me continere & reprimere, quin acerrime audaciam eius reprehendam. Agnoui enim Demotritum Philosophum illum Abderitem clarissimum, solitum fuisse dicere rerum veritatem in profundissimo quodam puteo depressam occultari, & dilutescere, & singulo quoque anno ad latum digitum assurgere, & quanto quisque visus acumine, & perspicacia præstat tanto ma-

gis illam attingere, & facilius intrueri: potuitque Albornozius lineis oculis præditus esse, & veritatem, quam viros doctissimos latuisse clamat, penetrasse, sed rem diuturno vsu confirmatam leuissimis rationibus conuellere non debuit, & absque fundamento rem nouam, in auditam, & chimericam configere, & comminisci. Quam etiam Albornozij nouam traditionem appellat Dominus Franc. Sarmiento lib. 7. selecta. cap. 1. nu. 18. circuitum imaginarium, constitutum, & simulatum non verum, & acute, & sapienter refellit Michael de Palacio in praxi Theologica de contractibus, & restitu. li. 4. cap. 6. pag. mihi. 303. cuius argumentis in hac parte utar. Censum igitur substantiam non esse eandem, sed diuersam longe ab emphyteusi ex verbis eiusdem Albornozij appertissime deprehenditur, nam si (vt ipse fatetur) census, & emphyteusis differunt specie, plane, vt substantia differant necessarium est: quæ enim specie differunt substantia differunt, velut ex Boetio Vislorio, Claudioque Canciancula tradit Petrus Velleius de Gueuara in Topica Ciceronis §. 8. faciunt quæ scribit Tiraquel. de retract. Lignagier. §. 1. glo. 7. nu. 11. & constat exemplo manifestissimo. Nam homo, & equus, quia diuersæ distinctæque sunt animalis species, substantia utique differre dicuntur. Præterea si census est spe-

F s cics

Liber primus

cies sub alterna emphyteusis, ergo ad censum genus est emphyteusis: quia genus ut Dialecticorum docet schola speciei relatum est, constatque ex definitione generis a Porphyrio relata in quinque vocibus. Igitur si assentiendum esset Albornozio, hæc propositio vera esset, censum est emphyteusis: ad positionem enim speciei sequitur positio generis l. si quid earum rerum §. inter ff. de lega. 3. l. 2. §. creditum ff. si cert. petatur & genus continet speciem contentiue, & comprehensiuæ: species, vero genus illatiue & consequitiue Arist. lib. 2. Topico. Marcus Cice. in Topicis ad Treba. ubi Boetius, Latomus, strebæus & Gueuara, Rodol. Agrico. de inuentione Dialectica lib. 1. c. 6. Euerardus loco septimo Canciuncula loco. 8. Gamarus lib. 1. Viglius in principio inst. de testa. num. 12. Ac proinde consequitur censum, & emphyteusim non differre specie, quia specie diuersa non predicantur, nec dicuntur de se inuicem. Nec enim de homine equus, nec de equo homo, nec de platano myrtus, aut laurus enunciantur. Deinde illud conuellit sententiam Albornozij, quia censum est quid reale existens a parte rei, ac per consequens debet habere tuam essentiam consistentem a parte rei non per fictionem, & imaginationem. Quarto facit quia actus agentium nunquam operatur ultra eorum intentionem. l.

non omnis ff. si cert. petatur: sed qui emit, quique vendit censum non intendunt rei super qua constituitur, dominium transferre vel adquirere: ergo nec nos debemus fingere, & comminisci eam dominij translationem, & acquisitionem atque contractus absque ratione, & fundamento multiplicare inuoluere, & confundere, quo argumento utitur Auēdanius respon. 12. Quinto facit quia adhuc perfectio, & consummatio censu, utile, & directum dominium manet penes debitorem annui redditus: quoniam nec laudem præstat, nec creditoris consensum ad vendendum rem ipsam exposcere tenetur, nec si cesset per triennium soluere, commisitipennam incurrit.

Denique fere omnes scriptores nominis & authoritatis, qui materiam hanc scriptis illustrarunt suis, manifestissime profitentur, debitorem non transferri nec transfundi rei suppositæ censui dominium directum, sed manere penes debitorem. Ideoque Martinus Nauar. in commentario resolutorio de usuris in caput primum. 14 q. 3. latinitate à se donato notab. 22. num. 76. increpat Archipræfulem Toletanum fratrem Bartholomæum de Carrança, quod in summa Conciliorum post relatas extrauagantes Martini quinti, & Calixti. 3. dixerit in censu esse necessariam conditionem, ut vendens desig-

designet & exprimat rem aliquā quam vendat & alius emat, quia nec ea conditio a Pontificibus exigitur, & idest cōtra omne ius, & morē. Idemq; latissime probat Michael de palacio vbi proxime Coua. li. 3. varia. c. 7. n. 6. vers. quinto, quod itē diximus, Greg. Lopez in l. 28. tiu. 8. part. 5. gloss. *A censo*, q. prima, frater Francisc. Gar. de cōtra. 2. p. c. 3. Sarmien. vbi supra, Medina in. C. de restitutione c. de censibus quoad eorū institutionē Aymon. Craue. Consilio. 217. numc. 4. Follen. in dict. pragma. in verbo huius modi census numero. 5. Auenda. dict. respon. 12. numero 1. & 3. Padilla. in l. 3. C. de feruitu. num. 12. Maurus Antoni. Verarduci. in fama corona confessorum, titulo de vsura circa contractus censuales in principio, Mercado de contract. c. de censibus. Miror que Antonium Gomezium in l. 68. Tauri num. 2. vers. ex quibus, ego infero, & Ioannem Matienzo in l. 3. titulo. 15. *de los censos*, lib. 5. nouæ compila. gloss. 1. & Meres de maio. 2. par. q. 40. num. 2. in errorem Albornozij lapsos fuisse existimantes emptorem census videri emere domum vel possessionem super quam census imponitur, & breui manu eam reddere venditori vt in ea census fundetur. Quorum traditio conuincitur apertissime ex l. 1. ibi. *Si alguno pusiere sobre su heredad algun censo*, & in l. 2. ibi, *que de aqui adelante pu-*

sieren censos, o tributos sobre sus casas, o heredades, o posesiones, tit. 15. lib. 5. nouæ compil. quibus probatur fundum, vel domum adhuc censu constituto pleno iure expectare ad constituentem, neque obstat tex. in dict. l. 3. tit. 15. lib. 5. nouæ cōpilatio. in illis verbis *las casas y heredades, que compran*, ex quibus motus fuit Ioannes Matienzo dict. glo. 1. etenim ea lex nihil aliud vult significare quam ex censu creditorem ius annui redditus emere in ipsa re speciatim hypothecæ subiecta. Quod si aliud lex voluisset, profecto fingeret contractum iniquissimum, & iuri ac rationi naturali aduersum, & repugnantem omnino. Quis enim ferat res, quæ valet mille pro quatuordecim, aut 28. vendi posse licite cum pacto de retrouendendo. Nam & si res sit opinionibus diuisa, an sola modicitas pretij simul cum pacto de retrouendendo contractum efficiat usurariū, vt copiose tractat Couarru. lib. 3. variarum c. 8. num. 4. & copiosissime Iosephus Mascardus in aureo tractatu de probatio. volum. 1. conclus. 447. Gregor. Lopez in l. 28. tit. 8. part. 5. dict. gloss. *a censo*, q. 2. 3. limitatione tamen iniquum esse, & illicitum contractum ex pacto de retrouendendo, & pretij modicitate clara & perspicua res est, si pretij modicitas iuxta pretij dimidiam excesserit quod vni co verbo attigisse videtur Sarmien. lib. 7.

Liber primus

lib. 7. sel ectarum, c. 1. nu. 13. apparet ergo Albornoziū, dum putat se nauigasse prospere, & securre, in scopulos, & ingentia saxa incidisse & veritatem, quam se in lucem protulisse gloriatur, obscuriorem reddidisse.

Non nego difficile videri an in contractu censuali fidei iussor possit interuenire, ita vt perpetuo cōueniri possit pro redditibus decursis. Occasionem enim dubitandi præstat, quod ex contractu census videtur produci & generari ius quoddam reale, quo perpetuo prædium tenetur ad præstationē pensionis annuæ, vt præter Bartolo. de Alborno. resoluunt Nauarrus dict. notab. 22. Dominus Franciscus Sarmiento. d. lib. 7. c. 1. nu. 3. & 4. & 16. & 17. Salazar de vsu, & consuetudine c. 11. Grego Lopez in l. 28. tit. 8. par. 5. verbo *a censo* limitatione prima, Iacobus Simancas de catholicis institut. tit. 9. num. 130. Ioannes Parlado. rerū quotidianarum c. 3. num. 52. 53. & 54. Domin. Anto. de Padilla in l. prædia num. 11. C. de fidei co. Gutierrez consil. 18. num. 77. frat. Frācisc. Garfi. dict. 2. par. cap. 4. Auedan. dict. respon. 12. nu. 10. Anto. Gama. decis. Lusitana. 145. & docent omnes Theologi, & Pontificij authores, qui constanti animo defendunt, censum non posse sola obligatione personali consistere, quorum Cathalogum refert sigillatim Couarr. d. lib. 3. variarum

c. 7. num. 5. & frequentissimo omnium consensu esse receptam opinionem agnoscit Matienço in. l. 1. tit. 15. lib. 5. nouæ compila. glo. 1. num. 5. & 6. ex quo sequitur ex cōsuetudine non personalem, sed realem actionem oboriri, ac proinde in eo contractu non posse fideiussorem interuenire, cum perquam manifestum sit, fideiussorem non nisi actioni personali accedere. Tum præterea quia, re perempta, census euanesceat, & perimitur, vt constitutione sua edixerat Pius Quintus Pontifex Maximus, & conimuni voto tradunt interpretes proxime relati, & doctor Sarauia in instructione mercatorum cap. 15. ideoque cessare debeat ipsa fideiussio. nihilominus tamen constituto in censu recte fideiussorem interuenire. nam census emptio- nis, & venditionis ratione cōtinentur, vt sæpenumero dictū est, & emptioni, & venditioni non repugnat accedere fideiussorem, quia omni contractui omnique obligationi accedere potest fideiussor, l. 1. & 2. ff. de fide. text. in §. in omnibus inst. eodem tit. l. 5. tit. 2. par. 5. & ibi Grego. Lopez. glo. *se pue- de obligar.* Antoni. Gomez. 2. tom. c. 13. nu. 1. Ob stare tamen dicet aliquis, quod in venditione fideiussor solum interuenit aut pro securitate rei, vel vt tradatur, vel vt pretium soluatur, & ideo censu constituto duntaxat videtur fideiussor manere obligatus pro securitate

rei

rei super qua censusest impositus
 eaq; perempta & destructa cessare
 resolui, & extinguere ipsa fideius-
 sio. Nihilominus tamen fide iussio-
 rem censu creato, manere obliga-
 tum pro redditibus secure, & in-
 trepide asseuerandum est. Cui do-
 ctrina videtur prestare argumen-
 tum Scæuolæ iuriconsulti respō-
 sum in l. Titius 81. §. Lucius Titius
 ff. de contrahenda. emp. quo in lo-
 co respondit iure consistere ven-
 ditionem, qua ob certam pecuniā
 venditor promittit ex certo præ-
 dio se præstaturum alteri centum
 milliamodiorum frumēti annua,
 & venditorem teneri singulis an-
 nis persolvere eam quantitatem.
 Cui promissioni annuæ præstatio-
 nis & hypothecam, & fideiussorē
 accedere posse Scæuola Iuris Con-
 sultus non negasset, cum certi iu-
 ris sit cuilibet promissioni adijci
 posse, imo ita agnoscunt ibi com-
 munitur omnes. Igitur non repu-
 gnat naturæ contractus censitici
 ut fideiussor teneatur pro redditibus,
 & præsertim, quod in hoc cō-
 tractu non solum res obligetur
 sed & persona, conueniantq; duæ
 obligationes, vna realis, altera
 personalis, ut recte probant Sar-
 miento, Couarr. & Michael de Pa-
 lacio vbi supra.

Neque obest, quod re peremp-
 ta census dissoluatur, quia id non
 arguit, non posse venditorem cen-
 sus manere personaliter obliga-
 tum ad soluendos redditus, fide-

iussoremque teneri, quandiu res
 durat. Cum enim ea obligatio per-
 sonalis contracta sit respectu cer-
 tæ rei, durabit quandiu res, & ex-
 tinguetur ipsius rei peremptione
 & interitu, argumento textus in
 l. Titia textores in fine, & in l.
 quidam §. si tibi ff. de legat. primo
 & eorum, quæ docent glossa Bar-
 tolo. & omnes communiter in l.
 quod te mihi ff. si certum petatur
 vbi Cagnolus numero. 44. cum
 multis sequentibus, & in l. si ex
 legati causa ff. de verborum obli-
 gationibus, vbi Segura, Corrañsi.
 Donelus, & Cuiacius.

Hæc tamen responsio mihi non
 placet, quia magis est in contra-
 ctu censitico principalem obliga-
 tionem esse personæ, & accessio-
 riam fundi, ideoque fundo des-
 tructo, re perempta, absumpta,
 vel alienata, personalis obligatio
 durat, & persistat integra, & illæ-
 sa, vi cuius a debitore eiusque hæ-
 redibus, & fideiussore, possunt ex-
 igi redditus decursi, & pignora
 capi generatim vel speciatim cē-
 sus præstationi obnoxia: quod
 praxi, & vñu quotidiano receptū
 esse tradit Matienzo in l. i. titulo
 15. de los censos, libro quinto nouæ
 compilationis, glossa 1. numero. 5.
 ad finem, & in foro conscientia
 locum habere scribit secure Mi-
 chael de Palacio dict. libro 4 c. 6.
 pag. 308.

4 Ob eamque causam magis cē-
 seo contractum censiticum prin-
 cipa-

Liber primus

cialiter esse personalem, & secundario realem, (quanuis Fran. Garcia ubi proxime acriter concedat solum esse realem) & quod magis est sola personali obligatione consistere posse, ut inferius latissime disputabitur, cui sententia negotium non facessit extrauagans constitutio Pij Quinti de forma creandi census: saepe numero enim respondi moribus hispanis non fuisse receptam eam constitutionem extrauagantem, ut etiam respondet Michael de Palacio dict. c. 6. pagin. 309. col. 1. ideoque nullam auctoritatem habet, & praesertim quod noui iuris fuerit inductiua, & non antiqui declaratiua.

¶ Verum ex duobus adhuc videtur difficilis doctrina superior, vnum est quod fideiussor videtur cauere, quod fructus fundi erunt certi, quia in censu fructus dicuntur emi & vendi ut prosequitur, Franc. Gar. dict. c. 4. & docet Sarmiento dict. c. 15. quae cautio iure non probatur, imo mala est, ut ex l. non moriturum C. de contrahen. & committen. stipula. obseruat Dominus Franciscus Sarmiento, lib. 7. cap. 1. num. 21. ac proinde appareret fideiussorem ex sua promissione, & interuentu non adstringi. Alterum est quod inutilis est conditio, qua venditor promittit, & assecurat venditae rei durationem, & conseruationem in longius, maiusque tempus, quam ipsa possit

secundum suam naturam durare, & conseruari. Nam cum venditionis, emptionisque natura ea sit ut perfecto contractu periculum spectet ademptorem l. fina. ff. C. de periculo, & commodo rei venditae l. si in emptione §. si emptio ff. de contra. emp. l. lucius ff. de euictio, l. cum emptor ff. de rescin. vendi. l. necessario l. si vendita ff. de periculo, & commodo rei venditae §. cum autem inst. de emptio. & vendi. l. 13. titulo 5. part. 5. plane pacto, & conuentione non potest effici ut venditor de rei assecuratione teneatur facit text. in dict. l. non moriturum §. C. de contrahen. & committen. stipulatione ubi Caesares Dioclecia & Maximia, rescripserunt in haec verba, *Non moriturum praestari seruum impossibile promissio est*: ex quo text. deducitur in utile esse promissionem, qua quis promittit rem duraturam ultra terminos, & limites suae durationi, & conseruationi praefixos a natura. Prima utique difficultas tantum videtur potuisse, ut dominum Franciscus Sarmiento dict. lib. 7. c. 1. num. 3. dubium reddiderit, adeo ut nec certam sententiam videatur protulisse de hac re. Secunda mouit fratrem Franciscum Gar. dict. c. 4. ad existimandum fideiussorem non teneri re perempta, in quo declinat in sententiam Albornozij, manente tamen re ipsa fideiussorem conuenire, exigique posse pro redditibus decursis

sed

sed hanc Francisc. Garf. opinio-
nem probare non possum, nam si
fideiussor in censitico contractu
interuenire potest propensionibus
ipsis, plane consequitur subesse
aliquam obligationem primitiuam
personalem, cui ut subiecto inhaereat,
insit, & accedat fideiussio, quæ cum
de perse consistat & non dependeat a
fundo nec respectu illius sit contracta,
fundo absumpto, & perempto non
moritur, sed uiuit, duratque proprijs
radicibus suffulta, ex his, quæ
notant glossa. Bartol., & Doctores
communiter in l. quod te mihi
ff. si cert. per. & in l. incendium
C. eodem titulo. Igitur si Franciscus
Garfias agnoscit aliquo modo in
censu posse fideiussorem interuenire,
fateri debet necessario semper teneri
fideiussorem ipsum, cum actio primitiua
duret, quandiu census non est redemptus.

Ex quo infero non recte sentire
eundem Franciscum Garfiam, censum
esse duntaxat contractum realem,
cum enim in censu admittat fideiussorem,
profecto debet admittere esse contractum
quoque per solem. Et licet variet Doctores
an census sit contractus personalis an
realis an mixtus, tamen ut dixi, magis
est ut principaliter sit personalis, ut
voluerit Conrad. Medina Domin. de Soto,
Covar. & Michael de Palacio, Ioannes
Garfias, in tractat. de expens.

& melio. cap. 4. numero 41. & plerique
alij: obligatio tamen fundi quæ
accessoria est, non habet effectum
simplicis hypothecæ, sed fortiores,
& in multis longe diuersum, ut
dicemus infra, ita uero ut de
hypotheca ad fundum censui
suppositum valeat argumentum
quia eius fundi suppositio quædam
est hypotheca irregularis. Non
obstat prima difficultas quia
Respo. quod debitor census non
se obligat ad soluendum redditum
ex fructibus fundi solum, sed ad
reddendum singulis annis censum
vndecunque voluerit. Ideoque
fideiussor non cauet, nec promittit
certos futuros fructus fundi, sed
certas futuras pensiones annuas,
quas venditor census promittit.
Secunda quoque difficultas nihil
officit, quia in omni materia
verum est pacto, & conuentione
fieri posse ut de rei interitu,
& peremptione quis teneatur
& fortuiti casus periculum in se
suscipiat l. si ut certo §. nunc
videndum vers. certe si hoc ff. com.
mo. l. i. C. eodem titulo l. i. §. saepe
euenit ff. de positi l. & Aristoni
39. ff. mandati, l. si quis fundum,
10. in principio alias est. l. si quis
domum. 2. §. Iulianus l. item quaeritur
13. §. si gemma ff. locati l. Pōponius
ait 6. ff. de pact. dotali cap. vnico,
de commodato lege. 23. titulo. 8. part. 5.
resoluunt Alexand. Iacob. Zaf. in l. sed
& si quis §. qualitum ff. si quis cautio, afferunt

21 Liber primus

runt esse communem sententiam Corneus consilio 128. numero 13. libro. 2. Iass. consilio 207. colum. 3. libr. 1. Pinellus in l. 2. C. de rescin. venditione. 1. part. cap. 3. numero 26. cum sequibus, Gregor. Lopez, in dict. l. 23. titulo. 8. part. 5. glossa 1. Antonius Gomez 2. tomo cap. 3. numero 19. professus quoque est Doctorum commune placitum, Dominus Franciscus Sarmiento, d. libro. 7. cap. 1. num. 13. Ioannes Gutierrez in tractatu de iuramento confirmat. 1. part. cap. 24. numero 1. Marti. Antonius del Rio in l. contractus cap. 21. ff. de regulis iuris. Ideoque venditor videtur posse rei venditæ periculum in se suscipere, quod in contractu censuali licere scribit Paul. Paris. consilio. 75. numero 31. volumine quarto, quod si hoc visum alicui fuerit difficile, concedam nihilominus nullum generare præiudicium resolutioni superiori, procedit enim ea difficultas, quando res venditur, & transit in potestatem emptoris, tunc enim prædum videtur, ut pacisci valeat ad venditorem spectare periculum rei venditæ. At uero in censu non venditur res aliqua, quia neque prædium, neque fructus illius, sed solum ius ad soluendum redditum, & pensionem annuam, ex quo sequitur neque venditorem census neque fideiussorem promittere durationem, & conseruationem rei, sed solum obligari ad

annuos redditus, ut etiam tradit Salazar de usu, & consue. capit. 1. num. 79. cui obligationi, & promissioni nihil est, quod repugnare possit. Qua ratione satisfit rescripto Caesarum Diocleciani, & Maximiani in dict. l. non moriturum. Cuius decisio urgeret nimis in hoc casu si de securitate & duratione rei censitæ venditor, vel fideiussor cauerent. Quamobrem cum id venditor, & fideiussor non promittant, is text. nullam præstat in proposito difficultatē: & dato, quod venditor census, & fideiussor expresse promitterent rei durationem, & conseruationem adhuc tenerentur, quia non cauent de sola rei duratione, sed etiam promittunt, quod si res pereat, redditus nihilominus persoluent. Quam formam, conuentionis tex. in dict. l. non moriturum non improbat neque reijcit: imo esse utilem docet ibi glossa. in intellectu postremo, & sequuntur Odofre, Petr^o de Bellapertica, Cynus Faber, Bald. & Salyce. Vnde non placet nouissima sententia, Nauarri consi. 9. sub titulo de censibus aientis, in contractu censuali admitti fideiussorem de euictione, non vero de redditibus soluendis, quoniam, ut opinor, abunde ostensum est, etiam pro redditibus ipsis soluendis fideiussorem posse interuenire.

6 Aliter autem, quam Alborno-

cus Ioannes de Medina, quæ maximum

ximum huius Academiae Compluten. decus, & ornamentum appellat Dominus Antonius de Padilla in l. 2. C. de rescin. vendi. num. 11.) censum diffinit in Cod. de restit. c. de censibus quoad eorum institutionem scribens, quod census est ius percipiendi fructum, seu rem aliquam utilem, aut etiam pecuniam de re illa, in qua dicitur census constitutus: aut est ius percipiendi pensionem aliquam de re ipsa, in qua est census. Quam diffinitionem videtur sequutus Nauar. in commentario resolutorio de usuris notab. 22. num. 1. Maurus Ant. Berarducius ubi supra. sed displicet, quia census proprie non est ipsum ius percipiendi annuam pensionem: quinimo ius istud ex censu oboritur, & procedit, est que eius effectus. Nam quemadmodum contractus obligatio, & actio differunt ut causa, & effectus, eodem modo differunt inter se census proprie loquendo, & ius percipiendi redditum, annuamque pensionem. Ergo census non recte definitur ius, quoniam causa a suo causato differt, sicut mater a filio. l. licet §. ea obligatio ff. de procura. lib. 5. §. stipulatio ff. de verbo obliga. & diffinitio, quae per effectum explicat vim, & substantiam rei in sufficiens est, Bart. & alij in l. 1 ff. de appella. Alcia. & Berol. in Rub. de prescriptio. Hiero. Cag. in l. omnis definitio nu. 17. ff. de reg. Iuris Alcia. in tract. de eo. quod interest in principio.

Præterea ex alio displicet ea diffinitio, quia videtur in ea Ioannes de Medina pro certo constituere ad substantiam, validitatem, & iustitiam contractus censitici esse necessariū, ut in realiqua fundetur & constituatur nec posse consistere sola obligatione personali: cuius contrarium ipse docuit d. c. de censibus quoad eorum institutionem versi. sed quæret aliquis, quā varietate, & repugnantiam Ioannes de Medina notavit insignis Domini. de Soto lib. 6. de iust. & iure quæst. 5. articu. 1. versi. sequitur 2. & magis est ad valorem, & iustitiam census non esse necesse in re immobili constitui, posse que in sola persona fundari, ut inferius suo loco patebit.

7 Quam ob rem Dominus Fracis: Sarmiento, Francis. Garcia, & Sarmiento ubi supra docent censum esse quendam emptionem, & venditionem, qua emitur, & venditur ius quoddam præsens ad certos fructus percipiendos ex fundo debitoris propter pecuniam illi datam consignatos solui in singulos annos vel ut melius conuenerint. Quare sentiunt authores isti in censu non vendi ius percipiendi annuam pensionem pecuniariam, sed fructus ex prædio, quod etiam docuerunt Inno. & Ioannes de Ligniano in cap. ultimo de usuris Lau. de Rodulphis in tract. de usuris p. 2. q. 12. Berol. in c. in ciuitate. nu. 9. de usuris Syluest. verbo usura. 2. quæst. 12. Bouaue. tract.

G de con-

Liber primus

de contract. Panormi in disputatione quinta, Ange. verbo vlura D. Antoni. 2. par. titu. 1. caput. 8. §. 10. Bernardi. Senensis de Euange. æterno, sermone 41. c. 2. Arcti. con filio. 151. Didacus Perez in procmio titu. 2. lib. 8. ordinamenti veteris pagina. 37. colu. 1. & 2. Grego. Lopez in l. 28. titu. 8. part. quinta glo. á censo ad finem limitationis primæ, & in principio limitationis secundæ. Auendaño d. responso 12. numero. 3. versiculo ex supra dictis patet, vbi refert Cassianeu, Ioannem de Medina. Naua, Pizarrum filium Gregorij Lopez idem tenuisse. Qui omnes authores subinde resoluunt, iniquum illicitum, & usurarium esse contractum census, vbi bona non reddunt tot fructus, quot sunt annui redditus, quia censent ad huius contractus iustitiam requiri, vt pensio respondeat fructibus quorum loco penditur, & præstatur: ea tamen diffinitio laborat eodem vitio, quo superior & refellitur ex Extrauagati prima Martyni quinti in illis verbis. *Et vendidit annuos census vnus vel plurium Marcharum, aut Grossorū Pragensium nummi Polomai, & pagamenti consueti: ad rationem & pro qualibet marca annui census decem, vndecim, tredecim, quatuordecim marca, aut plus vel minus secundum temporis qualitatem, prout ipsi contrahentes inter se cõuenerant: & in extrauaganti secunda Calixti. 3. ubi super eorum bonis domi-*

bus, agris, prædijs, possessionibus, & hereditatibus annuos marcarū. flo. seu grossorum monetæ in partibus illis currentis redditus seu census vendentes de emptione & venditione, inter communes, ex quibus apparet licitum, & iustum esse census contractum in quo agitur vt pensio in pecunia reddatur non habita fructuum ratione. Quod si ad iustitiam eius contractus esset necessaria proportio pecuniæ ad fructus, plane Pontifices Martinus Quintus, & Callixtus tercius cum reterunt, & probant formam conventionis, non prætermisissent qualitatem adeo notabilem & necessariam argumento text. optimi in l. Item apud Labconem 15. §. ait prætor, ibi, ea enim quæ notabiliter fiunt: nisi specialiter notentur videntur quæ si neglecta ff. de iniurijs. Rursus refellitur ea sententia ex eo, quia contractus censiticus, eiusque forma pendet a cõsuetudine, quoniã, vt resolui, in capite 1. huius libri nume. 18. institutus, & inuentus primum est á cõsuetudine: sed a primis temporibus, quibus in lucem prodijt contractus hic, cernimus consuetudine obtentum vt conueniat de dāda pensione in pecunia nulla facta de fructibus prædij mentione nec proportionem, aut relationem habita ergo consequitur incensu non emi neq; vendi fructus, sed pecuniariam pensionem commensurata quãtitati, ex qua census creatur, quo

quo argumēto vtitur Mercado vbi supra, & rejicit hanc opinionē. Et accedit, quod in omni contractu mens contrahentium inspicienda est. l. insulam ff. de præscrip. verb. l. si cum vno ff. locati l. si plei C. eodem titu. notat Bart. in l. 2. ff. si cert. petatur, & in l. 2. C. commodati Bal. in Rubri. C. de iure emphy. & in l. ædem sub numero. 7. C. locati Feli. in cap. quæ in Ecclesiæ numer. 51. de constitutio. Couarr. lib. 2. variarum. c. 4. numer. 9. at cum partes celebrant censiticum contractum non intendunt fructus fundi emere, vel vendere, sed redditum annuum pecuniarium, & de eo cogitant dumtaxat: ergo dicendum non est incensum fructus emi. & vendi. Sed dicet aliquis argumentationem istam nihil aut parum concludere: quia nec consuetudo, quantumvis antiquissima, nec animus contrahentium tantam potestatem habet, vt contractum improbum, & vetitum l. naturæ possit licitum, & iustum efficere, ex his, quæ resolunt Rochus Curcius in c. vltim. de consuetudine in principio, & ibi Marcus Mutua num. 78. & 79. cum sequentibus: ideoq;, nec humana dispensatione vsura licere potest. c. super eo de vsuris: & cum ex natura rei iustitia, & validitas contractus censitici exposcat ita fieri vt fructus prædij emanent, & veniantur, consuetudo vel contrahentium animus non poterit eam

qualitatem immutare. Respōdeo tamen nullam esse legem naturalem civilem Canonicam, aut Regiam, quæ iubeat expresse, quæ constituat non aliter iustum esse contractum censualem, quam si pensio proportionē habita ad fructus persoluatur, nec id conuinci posse vrgenti ratione: iccirco mens contrahentium, & infra ac inuenerata consuetudo magnam in hac parte auctoritatem obtinebunt. Præterea si pensio deberet fructibus prædij correspondere, euenire posset vt in redditus solutione magna fraus, & iniustitia sæpenu-mero committeretur, quia aliquando maior, aliquando minor propter abundantiam vel sterilitatem solueretur pensio, non variato nec diminuto capitali. Nam si pro numis quatordecim aureis census ita constitutus esset, vt singulis annus vnus tritici modius pendere- tur, proculdubio fraude, & iniustitia non careret huiusmodi præstatio: quia tritici pretium ex temporum varietate crescit, & minuitur vt rebus omnibus commune est l. pretia rerum ff. ad legem Falcid. Ideo quæ pensio non proportionaretur capitali, sed aliquando maioris aliquando minoris valoris esset, quod iniquum & iniustum esse nemo discebitur. Deinde probatur quia si incensu fructuum prædij emptio, & venditio contra heretur plane cōsequēs esset nullis collectis; fructibus ex prædio d

Liber primus

bitorem census liberū fore debere
aprestatione redditus annui, quia
periculum spectat ad emptorem
l. vltima ff. de periculo, & commo
do rei venditæ cum pluribus supe
rius adductis: sed id perquam fal
sum est, & iuri ac consuetudini re
pugnat. Quia quotidie debitor sol
uere cogitur, nulla habita ratione
an fructus collegerit, vel non: vt
agnoscit frater Franciscus Garfias di
cto c. 3. ergo in censu non emun
tur neq; veduntur fructus prædij.
Quinto probatur, nā si cēsus mille
ducatorum constitueretur in do
mo sumptuosa & magnifica, quæ
nihil aut parum redderet non im
probaretur, quia in re ipsa saluum
& securum est capitale: ergo nec
in censu fructus emuntur, nec est
necesse, vt illis pensio respōdeat.
Postremo ex natura rei & seclusa
omni humana constitutione cen
sus potest in sola persona consti
tui, vt 7. c. latius confirmabo: ergo
dici non potest cēsus substantiam
consistere in illa emptione & ven
ditione fructuum, ex quo primū
displicet, quod asserit Dominus
Franciscus Sarmiento d. lib. 7. Selecta.
c. i. numer. 14. versi. si vero mate
ria census, in quibus contrahentes
non habent intentionem fructus
emendi, sed pecuniæ certum fru
ctum quærunt, non esse usurariæ
prauitatis expertes, quia intentio
hæc sola facit contractum usura
rium, & prohibitum l. fin. §. fin. ff.
qui, & a quibus, & sequitur Dida

cus de Espino. in speculo testa
mentorum 13. p. glo. Rubri. num.
37. nam cum census iustitia non
consistat in emptione, & vendi
tione fructuum prædij, vt supra eo
piote demonstratum est, licite
& absque vitio, & suspitione
prauitatis usurariæ contrahen
tes possunt intendere perceptio
nem redditus pecuniarij, & non
fructuum: alias esset multorum
animas trudere in infernum præ
cipites, quod absque sufficienti
causa, & fundamento asseren
dum non est.

Rursus non probo id, quod pro
certo constituit idem Dominus
Franciscus Sarmiento d. c. i. numero.
19. versi. fingite vtrum quod si
quis emat super predio aliquo
censum viginti corbium frumen
ti re etiam ipsa ac cæteris bonis
obligatis, prediumque certum
sit non reddere dicta viginti imo
neque decem, neque in vulgari
venditione ex vendito agere pos
set, quia sciens emit rem, quæ
verisimiliter non erit, ideo ad
pretium tantum, quod dedit a
gere poterit non ad redditus,
qui non sunt. l. domum. l. ne
que emptio. ff. de contrahen
emp. nam, vt dixi, census in sola
persona, & in re cuius fructus
non ascendunt ad quantitatem
pensionis fundari potest. Posset
autem habere locum sententia
Domini Francisci Sarmiento si
censum fructuarium ex presen
te quis emeret,

quis emeret, non si pecuniarium. Etenim cū non sit necesse vt fructibus predij respondeat, & proportionetur quātitas pecunię, quę singulis annis soluitur nihil interest ad iustitiam contractus, vt fructus predij ascendat vsque ad pensionis annuę quantitatem vt etiam accurate & neruose probat doctissimus Michael de Palacio d. lib. 4. c. 6.

8 Qua propter in hac opinionum dissensione censum sic ego definitio vt sit contractus institutus a consuetudine ex quo vnus vedit, & alter emit ius certi redditus singulis annis soluendi in pecunia. Quę definitio si expendatur ex ac̃te omnem videbitur census complexa substantiam, constat enim genere, & differentia, quibus ex partibus omnis perfecta definitio debet absolui, & expleri. Contractus enim loco generis ponitur, quia plures formas suo ambitu comprehendit, emptionem venditionem pignus depositum, commodatum, mutuum. l. contractus ff. de regu. iuris. l. iuris gentium in principio l. i. §. conuentionis ff. de pactis. l. i. ff. de actio & obligatio §. vlti. inst. de obligatio, & census contractus est, referrique debet inter eos, qui re celebrantur vt obseruaueram in. c. 2. num. 9. hoc lib. dixi esse a consuetudine institutum vt originem, & principium ostenderem, a quo fluxit & processit quod in recta

definitione vitio verti non debet. quo, & reliquis verbis contractus censiticus distinguitur ab alijs contractibus, & in propria essentia constituitur, quę cum abstrahat a persona vel a predio, nec personę nec predij in definitione volui mentionem facere.

9 Igitur in censu emptio, & venditio contrahitur ac propterea estimandus, & metiendus erit eisdem regulis, & legibus quibus contractus emptionis, & venditionis. Ideoque vbicunque in contractu census esset defectus talis qui efficeret vt emptio vitaretur vel emptor non teneretur idem in censu erit cōstituendum quia contractus emptionis, & venditionis est vt sapienter animaduertit Dom: Francisc. Sarmiento d. c. 1. num. 19.

10 Ex quo primum infero ex natura rei esse necessarium, vt pretium, quo emitur, & venditur ius annui redditus, consistat in pecunia numerata. Non dico ex natura rei esse necessariam veram numerationem pecunię coram tabellione, & testibus, quoniam id sola constitucione Pij Quinti exposcitur sed pretium non posse in alia re, quam in pecunia constitui. Idque probatur ratione manifestissima. Nam pretium & rem esse de substantia emptionis, & venditionis certum est, neque indiget peculiari probatione, & pretium debere cōsistere in pecunia nume-

G 3 rata

Liber primus

rata cōstat ex tex.in l.1.ff.de cōtra-
hen. empit l. 1. ff.de rerum per
mutatione l. pacta conuenta 72.
ff. de contrahen. emp. §. preti-
um & §. Item pretium inst. de
empti.& venditione l. empti fi-
des C. de contrahen. emptio. l.
emptionem.C.de rerum per mu-
tatione .l.naturalis §.& si quidem
ff.de prescrip.verbis.& obseruant
Constanti.Harmenopulus in epi-
tome iuris ciuilib lib.3.titu. 3.
Azo, & Placenti.in summa. C. de
contrahen. emptione, accurate
Pinellus in Rubr. C. de rescin-
venditi.2. p. c. 1. numer. 1.& 10.
11.& 12.Dominus Antoni.de Pa-
dilla in d. l. naturalis. §. & si qui-
dem numer.1.ff. de prescrip. ver-
bis,Vaconius a Vacuna lib.quin-
to declarationum iuris declara-
tione 68.numer.6.Quam ob rem
cum census vera sit emptio, &
venditio,planefit consequens pre-
tium,exquo census creatur debe-
re consistere in pecunia numerata,
quod in specie notat Rebuff.se-
cundo tomo ad cōstitutiones Gal-
licas tractatu de cōstitutione red-
dituum arti.1.glo.5. Ex quo subin-
de inferitur non esse censū cū quis
dat oleum,triticum, aut quo dili-
bet aliud granum,merces, mas-
sam auri, vel argenti, vt ratione
eius sibi ioluatur annua pensio,ar-
gumento tex.in d.l.naturalis. §. &
si quidem l.insulam.6.ff. de pres-
criptis verb.l.6. §.1. ff. de actio-
bus empti, quia in ea specie non

esset venditio,vt conuincit Pinel-
lis.d.c.1.numero. 9. & 12. Ideo,si
census ea forma creatus esset,vt
loco pecuniæ species interuenis-
set,emptor teneretur redditus so-
lutos,& pensiones perceptas im-
putare in sortem principalem,
quia census non fuit,Albornoz
d. titu.2.versi. 4. conclusion. &
pluribus Arestis in Regno Fran-
ciæ ita diffinitum fuisse scribit Re-
buffus. d. glof. quinta & apud
nos in supremo Regio consilio
quotidie rescinduntur tales con-
tractus.

Parumque iuuare potest no-
men a contrahentibus adiectum
extex.optimo in d.l. insulam .6
ibi,*insulam hoc modo,vt aliam refice-
res,vendidi,respondi nullam esse ven-
ditionem, sed civili actione incerti a-
gendum esse* ff. de præscrip. verb.l.
6. §.1. ff. de actio. empti.Iass.in l. si
tibi pecuniam ff. si cert. petatur
Tiraque.de vtroque retractu §.30.
glof. 1. numer. 11. & §.32. glof. 1.
numer.34.Pinelus vbi supra,& in
d.Rub .2. p. c.2. numer. 2.& c.3.
numer.24. Auendanius responso
12.numer.2.Antoni. Gomez in l.
45.Tauri numer.41.Petrus Peral-
ta in l.Lucius Titius numer.12 ff.
de lega.2.Alua Valar.de iure em-
phy.q.27.numer.11.folio.156.pag.
2.Rolandus consi. 96. numer.39.
40.41.& 42.volum.1. qui omnes
docent non attendi nomē a cōtra-
hētibus impositū vbi natura cōue-
tionis, vel deducta inconuētionē
repugnant

repugnant nomini expressio, & addendus est Vacunius a Vacuna lib. 5. declaratione. 69. nu. 10. Nec placet sententia Nauarri in d. commentario resolutorio de usuris num. 105. asserentis, solo iure naturali & diuino attento posse iuste constitui coram Deo censum soluto pretio eius in alia re quam pecunia numerata, si illa coram ipsius diuina maiestate esset æque utilis aut utilior venditori, quam pecunia numerata. Quoniam cum ex natura contractus ipsius requiratur, ut pretium interueniat in pecunia numerata, plane fit consequens si deficiat, nec censum esse coram Deo.

Quam doctrinam primum extendo, ut habeat locum tamet si speciem contrahentes à principio æstimauerint ad pecuniam. Nam si massam auri, vel argenti, marchas, libras, vel uncias tritici, oleum, merces, & reliqua id genus certa pecunia æstimata daret quis loco pretij, eoque censum & redditus annuos sibi compareret, nihil ageret, nec census contraheretur, & redditus percepti in sortem, essent imputandi, & contractus rescindendus. Quod ratione perspicua verum esse demonstratur. Quoniam substantia emptionis, & venditionis, ut dictum est, desiderat pretium in pecunia numerata. Igitur consensu mutari, tolli mutarique non poterit l. nemo potest ff. de lega.

1. l. ubi ita donatur ff. de donatio, causa mortis, nec partes fingendo poterunt inducere ut taxatio rei sit pecunia iuxta regulam tex. in l. in bello. §. facte ff. de capti & post limi. reuersis Pinelus d. c. 1. nu. 11. reprehendens Fabrum contrarium existimantem, & num. 16. improbens authores plurimos Fabro consentientes. Tum quia Martini Quinti & Calixti. 3. constitutione extrauag. aperte desideratur pretium in numerata pecunia, quod cum non interueniat ubi datur species æstimata, apparet dicendum ea forma censum constitutum inutilem esse. Neque obstat text. in l. pretij 2. C. de rescindenda vendit. ubi Cæsares Dioclecia. & Maximia. sic rescripserunt, *pretij causa non pecunia numerata sed pro ea pecoribus in solum consentienti datis contractus non constituitur irritus.* Quibus verbis docuisse videntur emptionem, & venditionem consistere posse in re æstimata ad pecuniam. Quia is text. procedit quando a principio fuit conuentum de pretio in pecunia numerata, & postea insolutum data fuit res æstimata loco pecuniæ, ut ibi explicant Accursius. verbo consentienti, Odofredus legum pater num. 1. Petrus de Bellapertica, Cynus Faber Bald. Angel. & Salycet. Dominus Franciscus Sarmiento lib. 7. Selectarum c. 1. numero. 23. & 39. versiculo. Item mercis loco.

G 4 Nec

Liber primus

Nec etiam obstat text. in l. i. C. de rerum permutatione ibi *licet non taxata quantitate* dum his verbis significare videtur in specie taxata a principio quantitate venditionem, emptionemque consistere & docuerunt ibi. Accursi verbo taxata Bart. Bald. Fulgosi. & alij Paulus de Castro in l. i. ff. de rerum permutatione, Alcia. num. 23. Ripa. 26. in l. 2. ff. si cert. petatur Decius cōsi. 160. col. i. Tiraque. de re tractu, Lignagier. §. i. glo. 14. nu. 19. Molinæus in consuetudi. Parisiens. §. 13. glo. 5. num. 47. Cassaneus in consuetudi. Burgundia folio. 333. num. 3. Quia id colligitur per argumentum a contrario sensu, quod non est magni ponderis, & verba illa magis probare videntur idem iuris esse, eo casu non taxata quantitate quod esset si taxaretur, & ita is text. probat, quod si altera species taxata daretur pro venali minus dubium esset competere tunc actionem, ad interesse, ad similitudinem empti, & vendit. Quo circa differtio a fratre Ludonico Lopez in instructorio negotiatio. lib. i. cap. 59. versicu. ad hæc. qui existimat quod stando in iure naturali & in sola natura contractus, id rationi & iusticiæ non repugnat. Verum est enim eam formam conventionis vitiosam esse non solum iure humano & positivo, sed etiam iure diuino & naturali ex his quæ nunc resolui.

18 Limitari tamen posset superior

propositio in specie duplici. Prima est cum a principio conuenit de creando censu ex certa pecuniæ quantitate. & postea contractu perfecto species taxata quantitate datur venditori insolutum loco pretij conuenienti a principio: hoc enim casu videtur census irritus non esse: venditorque singulis annis redditum persolvere compellendus: nec excusari debeat, si dixerit, non pecuniam sed speciem solutam sibi fuisse, ex text. in d. l. pretij. C. derescin. venditione iuxta communem eius intellectum a me supra relatum, & facit text. in l. si olei C. de locato. & conducto iuxta interpretationem, quam ibi magis amplectitur Barto. Bal. Ange. Salycet. & Fulgo. Alexan. in l. si pecuniam num. 8. & Iass. numer. 4. ff. de cōditione ob causam, & in terminis ita consuluit Naua. cōsi. 1. sub. titulo de emp. & vend. cessante motu proprio Pij Quin. sed contrarium arbitror esse verius. Quoniam ut probaui supra cap. 2. num. 9. census ex natura rei ac iure diuino, & naturali requirit veram, & realem pretij numerationem contemporaneam ipsi formationi contractus. Ideo nihil proficiet a principio conuenisse de pretio nisi actu detur tempore celebrationis & perfectionis actus ipsius. Altera quidem species est cum emptor dat simul pretium, & rem aliquam, ut constituatur sibi ius annui redditus, quia hæc forma cen-

ma censui non repugnat, cum ad mittatur in emptione, & venditione, & præsertim quod in hac specie partes videantur habere animum emendi, & vendendi, quocalu emptione, & venditione esse non permutationem nec alium contractum docuit Bart. in l. Aristonum. 2. ff. de donatio. & in l. si in emptione ff. de contrahen. emptione, & in l. i. ff. de rerum permutatione, quem dicunt esse receptum communiter Tiraque. de retractu Lignagier. §. 30. glo. 1. num. 2. Boerius decis. 144. Couarru. lib. 2. variarum c. 4. num. 9. Antonius Gomez 2. tomo. c. 2. num. 10. Orosius in l. iuris gentium §. & ideo num. 17. ff. de pactis Pinclius in d. Rubri. 2. p. c. 2. nu. 1. Dominus Antonius de Padilla in l. naturalis §. & si quidem nu. 2. ff. de præscrip. verbis. Quam sententiam, licet recepta sit communiter, reputo difficilem incensu, nam cum legibus Regijs redditus solui debeat ad rationem vnius proquatuor decim, respectu speciei, quæ traditur simul cum pretio male poterit solui ad eam rationem, & quia pretium pro forma requiritur ut actu tradatur in pecunia numerata. Præterea infertur quod si census imponatur super re aliena non venditoris, & postea euincatur, emptor potest recuperare libere pretium, quod dedit, & damna, & interesse ratione, euictionis. Illata ut in alijs emptionis contractibus fit.

Indamnis autem, & id quod interest venit etiam pretium datum, & quantitas censuum usque ad diem restitutionis, quia apparet de lucro cessante ex eo, quod super re non sua sed alia censum venditor constituit. Nam si non esset aliena, hæc deberet emptori proculdubio: non ergo venditor debet esse melioris conditionis, quam si non deliquisset facit, tex. in l. venditor hominis ff. de euct. & ita resoluit Dominus Francis. Sarmiento d. lib. 7. c. 1. nu. 30. ver. quinta. conclusio, quæ resolutio digna est eximio & admirabili ingenio Domini Francisci Sarmiento & cum eo videtur sentire Nauarr. in proprium motum Pij Quinti de for. crean. cen. nu. 118. & 119. Medina in C. de restitu. c. de censu redimibili vers. sequitur hinc. Sed ego, qui alia via procedo, illam probare non possum earatione, quia in censu, ut latissime demonstraui, superius non emittitur nec venditur prædium, nec fructus illius, sed ius quoddam solvenda & percipienda annua pensionis pecuniaræ, & hoc ius saluum integrumque manet re vna euicta vel in alijs prædijs, quæ non negat Dominus Franciscus Sarmiento censui posse supponi vel in persona, quæ principaliter, & de personæ etiam tenetur. Ideoque vna re euicta emptor non recte petet pretium, & redditus restitui sibi. Probatur quoque ex Martini.

G 5 Quinti.

Liber primus

Quinti, & Callixti 3. extrauaganti-
bus, quibus definitur rebus om-
nibus peremptis, saluum ius ma-
nere ad exigendos redditus, nec
posse capitale repeti: ergo nec vna
re cuicta, imo, nec omnibus re pe-
ti fors valebit.

Et postquam hæc scripseram in 14
cidi in speculum principū Petri
Bellugę, qui Rub. 41. 5. leges Reg.
ni num. 12. tractās hanc difficulta-
tem duo constituit primum re cui-
cta non posserepeti pretium ex
natura contractus, sed exclausula,
quam dicit solere adijci instrumē-
tis censualibus de faciendo habe-
re licere tenere, & possidere: se-
cundum in regno Valencię praxi
fuisse receptum suis temporibus
vt re cuicta aliquādo debitor con-
demnetur ad restituendum pre-
tium aliquando vt aliā rem æqui-
valentem reponat inspeciali obli-
gatione per tex. in l. si quis accep-
to ff. de conditione causa data, &
in cap. Ecclesia Sanct. Mari. 2. vt
lite pendente, aut pretium restitu-
at, & vtramque praxim de iure su-
stineri posse.

Ipse tamen admitterem eam sen-
tentiam tunc locum habere posse
quando omnia bona obnoxia, præ-
stationi census cui necerentur a ven-
ditore, quia cum in sola persona
fragilis sit parumque secuta cen-
sus persolutio, æquum est, vt vel
venditor noua prædia supponere,
vel pretium cum redditibus de-
cursis cogatur restituere. Vel pos-

set habere locum vbi venditor
fuit in mala fide ne ex delicto
commodum consequatur. c. intel-
leximus de iudicijs l. itaque fullo
ff. de furtis. Vltimo de ducitur
magnam esse differentiam inter-
censum, & mutuum.

Pro cuius rei notitia aduerten-
dum est quatuor potissimum in
mutuo deprehendi. Primū, quod
pecunia fiat accipientis: secun-
dū, quod fiat gratis: tertiu. quod d-
tur ius vtendi aliquo tempore:
quartum, quod accipiens obligetur
cum effectu ad idem genus, si-
ue ad tantūdem in eodem gene-
re restituendum, idque adeo pre-
cisse vt nullo interitu liberetur l.
2. in principio ff. si cert. petatur.

Primum non est soli mutuo pro-
priū, quia conuenit enptioni fun-
di, & quam plurimis alijs contra-
ctibus, in quibus quoque neces-
sum est pecunia fiat accipientis.
Secundum etiam mutuo commu-
ne est cum donatione & deposito
ad numerū cōtracto l. Luci, l. die
spōsaliorum ff. de positi. tertio, &
quarto cōstituitur propria, & spe-
cifica differētia mutui, & propter
quartū distinguitur essentialiter 2
cēsu, & emptione redditus annui,
siue perpetui, siue temporalis. In-
censu enim recipiens, seu vendi-
dor nullo modo obligatur ad red-
dendum pretium, quod accepit
neque incorpore, neque in gene-
re, sed ipsa pecunia, pretium, siue
fors ab alienatur in perpetuum abs-
que

que vlla prorsus spe reperendi, quod emptionis proprium est. Cuius oppositum ex diametro reperitur in mutuo, in quo tamen si accipiens efficiatur dominus pecunie non tamen libere, neque pecunia omnino abalienatur a mutuante, Hierony. Gab. confi. 152. num. 3. 4. & 5. quia mutuatio non est alienatio, sed administratio. l. rogasti §. si fugitiuus, & ibi Alex. Decius, & alij ff. si cert. petatur, quoniam vertitur in creditum, & recipiens obligatur ad restituendum idem genus, non in abstracto, quod nihil est, sed veram, & realem substantiam genere, & qualitate non individuali corpore eandem, & certam. Quæ vera, & pulchra explicatio est ad text. in l. 2. §. mutuatio ff. si cert. petatur. Illa enim verba Pauli I. C. *quia in genere suo functionem recipiunt per solutionem quam specie* (ut legunt Gregorius Haloander, & post eum Anto. Aug. lib. 4. emendationum. cap. 8.) ita sunt accipienda, ut res mutuabiles recipiant, *in genere suo functionem*, id est, formalem, & substantialem æquipollentiam, ut una res fungatur vice alterius vni formiter, & substantialiter, id que *per solutionem*, id est, persolvendi facultatem, *quam specie*, id est magis, quam per ipsum corpus individuum mutuo traditum. Nō enim individuum illud est in obligatione, neque genus abstractum, aut quid incertum, sed cer-

ta substantia, quæ certitudo non est restricta ad ipsum corpus in individuo mutuatum, sed ad substantiam, eiusdem generis qualitatis, & quantitatis. Igitur res mutuabiles recipere, *in genere suo functionem per solutionem*, nihil aliud est quam in mutuo id, quod redditur, & soluitur recipere subrogationem con substantialem, & identificam, cum remutuata, quæ fit per solutionem id est, solvendi facultatem, quia satis est tantundem soluere non autem per speciem, seu corpus ipsum mutuatum.

Circa cuius tex. intellectum a principio mundi se torfisse mirum in modum dū glosas, & DD. scribit Nicolaus Bellonus lib. 1. supputationum cap. 5. sed hyperbolice Bellonus loquitur. Nam cum a principio mundi non fuerint istæ tex. neque glossæ, profecto circa eius explicationem non potuerunt a principio mundi se torquere. Et ipse Bellonus torquet, & contorquet se, & laborant Aci. lib. 2. paradoxorum cap. 20. Zasius singulare intellectum cap. 1. Connanus lib. 7. commentarium cap. 1. Franciscus Duarenus lib. 1. disputationum cap. 14. Ludouicus Charondas lib. 3. vero similiū cap. 13. Vaconius a Vacuna lib. 3. declaratione 46. Ioannes Robertus lib. 3. sententiarum iuris c. 14. Stephanus Forcatulus in penu iuris cap. 13. superior tamen explicatio Pauli

Libër primus

Pauli mētem magis videtur complexa. Ergo substantialis differentia inter censum, & mutuum procedit ex eadē radice, quod census vera emptio est, & in eo fors, & pecunia abalienatur a dante, fitque accipientis absque vlla prorsus spe repetendi: quia venditor census cogi, compelli que non potest ut pretium restituat aliquando, eo q̄ maxime consistit iusticia huius cōtractus. At in mutuo accipiens tenetur restituere pecuniam non eandem numero, quam accepit, sed aliam pecuniam eiusdem generis tantam, & iusdem qualitatis ad idque compelli potest. Quod est maxime notandum ad multa quæ inferius venient in disputationem. Et quoniam diffinitioni coniuncta, & succedanea diuisio est, erit opportunū explicare hoc loco, quo duplex sit census & census plurimas diuisiones retulere Contra. Ioannes de Medina, Dominicus de Soto, Maurus Antonius Berarducius, & Franciscus Garfias vbi supra.

15 Primum ergo census diuiditur in reſeruatiuum, & consignatiuum: reſeruatiuus appellatur quādo quis concedit alicui rem suam reſeruato sibi iure percipiendi singulis annis fructus, vel pensionem aliam ex ea re: concedit autē rem quantum ad vtrumque dominium, directum scilicet, & vtile ad differentiam Emphytheusis, in qua manet penes concedentem dominium

directum & in Emphyteutam vtile transit, vt copiose resolutum est in prefatione huius operis. De hoc censu vt tunc dixi non est præsens disputatio, is que parum nostris temporibus frequentatur. Consignatiuus est, quando quis reſeruentis apud se bonis suis certam pensionem consignat super eisdem bonis reddendam alteri singulis annis de quo sermo est in preſentiarium. Secundo diuiditur in reale, & personale, & mixtum, realis est, qui constituitur super re aliqua, ita vt ipsa solum maneat obligata: personalis, in quo solum persona obligatur ad pensionem reddendam: mixtus qui in re & persona simul constituitur. Tercio diuiditur in pecuniarium, & fructuarium: pecuniarius dicitur ille, qui pecunijs soluitur: fructuarius, qui penditur in fructibus, vt vino, oleo &c. licet autē censum soluendū in fructibus cōstitui posse docuerint Ioannes de Medina, Conradus, Dominicus de Soto, Franciscus Garfias, Mercado, Sarmiento locis superius adductis, & Ioannes Maior. in 4. d. 15. quæst. 42. Rebuff. in tractatu de constitutione reddituum in principio. 3. tomo ad constitutiones Galliae Grego. Lopez in l. 28. tit. 8. part. 5. glo. a censo, & plures alij, quorum superius mentionem feci: & Didacus Perez in proemio titu. 2. lib. 8. ordinamenti veteris pag. 30. col. 2. & facit

& facit tex. in l. si debitor. §. verifi-
mille ff. de contra. emp. & in l. i. ff.
de condi. & demonstr. l. certus nu-
merus ff. de tritico, vino, oleoq; le-
gato. l. ex eo ff. eod. tit. l. legatū est
§. vini ff. de annuis legatis. Tamen
in nostro Regno solutio nequit
fieri infructibus vt puta vino, o-
leo, tritico, alio vè frumento, &
census non nisi in pecunia soluen-
da constitui potest & constitutus
a principio infructibus reddactus
est ad pecuniam, ad rationem v-
nius pro quatuordecim vt con-
stat ex. l. 4. tit. 15. de los censos lib. 5.
nouæ comp. vbi glo. vnica notat
Matienzo. Quod etiam in Gallia
celsisse senatum Parisiensem scri-
bit Imbertus Rupellanus lib. 1. in-
stitutionum forensium capi. 34.
& Carolus Molinæus de contra-
ctibus quæst. 21. quos refert Ioan-
nes Gars. in tracta. de expensis, &
meliorationibus. c. 9. num. 74. qui
numeris sequentibus rem exten-
dit ad census perpetuos, & creatos
absque pacto redimiendi in idq;
refert pragmaticā Philippi .2. Do-
mini nostri æditam anno 1573.
Mense Februario, est quæ hodie in-
serta est nouæ cōpilationi typis ex-
cussæ anno. 1581. & est in ordine
lex. 7. tit. 15. de los censos lib. 5. docet
Olano litera. A. num. 94. de cuius
legis intellectu vide Couarru. lib.
1. variarum. c. 10. num. 11. & Ioann.
Gutierrez lib. 2. quæstio. pract. su-
per leges. Regi. nouæ cōpi. q. 170.
quæ quidem lex ampliata & pro-

tensa est ad census vitalicios in
cōmicijs Madriti publicatis anno
1590. cap. 47. Quarto diuiditur in-
certū, & incertū, certus est quando
quātitas est determinata vt milte
aurei, incertus vero est quādo quā-
titas, quæ soluitur non est determi-
nata, vt quādo soluitur 3. pars bono-
rū. Quinto diuiditur in temporalē, &
perpetuum: & temporalis ad huc
est duplex, alter est determinatus,
vt pro decem annis, alter in deter-
minatus, vt pro vita alicuius.

Sexto diuiditur in censū redimibi-
lem, & irredimibilem: de omniū
ergo iustitia, & securitate dispu-
tandum est. Et quoniā multa opor-
tet ad eius rei explicationem pre-
mittere, duxi opere pretium ali-
qua elegantia ac pulcra, & scitu-
digna prælibare, sine quibus gu-
stu, & sapore, careret ea disputatio
cumque difficultas omnis in eas
angustias reducatur an hic contra-
ctus redoleat vsuram, primum de
vsura sermonem instituam, in quo
quid sit, & in quibus contractibus
locū habeat, quibusq; rationibus
& quo iure improbetur edisserā.

E P I T O M E capitis. V.

DE multiplici vsuræ accep-
tione differitur.

2 **C**onstituatur vnā vsuræ
definitio quod sit omne id, quod ac-
ceat sorti, & reijcitur.

Proponitur

Liber primus

- 3 Proponitur altera diffinitio vsurae tradita ab Innocentio, quod sit quidquid sorti accedit ex pacto, & spe precedenti.
- 4 Vbi creditor suam explicuit debitori mentem, & intentionem, nullo modo intentionalis sed realis vsura dicenda est, vsuraque mentalis, & intentionalis est vere & proprie vsura.
- 5 Quando aliquid venditur carius ac creditum, quam ad numeratum vera, & propria vsura contrahitur, & vendentes incurrunt easdem penas, quibus plectuntur vsuarij.
- 6 Si in iudicio ex creditoris confessione constaret de eius praua, & corrupta intentione, ex Zabarella sententia puniendus esset: sed contrarium resoluitur esse verius.
- 7 Aliud est vsura, & aliud peccatum vsurae: vsura enim est ipsum lucrum, peccatum vero vsurae ipsa voluntas, seu acceptio incri.
- 8 Refertur, & improbat alia diffinitio vsurae, quod est lucrum ex mutuo pacto debitum, vel exactum.
- 9 Quarta vsura idiffinitio tradita a Couarru. quod est voluntas capiendi ultra sortem lucrum aliquod temporale, vi & causa mutui principaliter, quae similiter improbat.
- 10 Proponit, & refellit author duas alias diffinitiones vsurae traditas a Domi. de Soto, & Francisco Orotomano.
- 11 Vera vsura diffinitio est ut sit lucrum pecunia aestimabile suapte natura vi mutui veri, vel palliati

qua situm, vel speratum.

- 12 Licet mutuanti sperare lucrum ex amicitia, & gratitudine.
- 13 Discutitur, an vbi debitor dedit creditori sine pacto aliquo precedenti gratis, & liberaliter aliquid ultra sortem principalem, teneatur creditor ad restitutionem quando ipse intentione corrupta mutuauit.
- 14 Vsura in solo contractu mutui reperitur, & veraratio constituitur.
- 15 In emptione, & venditione, alijsque contractibus non committitur vsura, nisi quatenus sub his lateat quoddam mutuum palliatum.
- 16 Omni iure naturali Diuino positivo, canonico, civili, & Regio vsura prohibita est.
- 17 Latissime agitur de intellectu illius loci Deuterono. 23. non faneraueris fratri tuo, variaque authorum expositiones referuntur.
- 18 Iure Diuino Evangelico, & iure Pontificio, civili, & Regio vsura prohibita est.

C A P V T. V. De vsura.

Surā nomen ab utendo trahit: ideoque proprie accepta vsu absolute significat. Vnde lucis, vitæ, pecuniæ, vsura concedi dicitur, cui uti luce, vitæ, pecunia conceditur. Sic Marcus Cicero. i. q. Tusculana

Tusculana. *Natura (inquit) dedit v-
suram vite, tanquam pecuniæ nulla
præstituta die, quid est igitur, quod
querare si repetit cum vult: ea enim
conditione acceperas. Idem Verrina
quinta, quis enim hoc fecit vnquam,
vt cum senatus publicanos vsura se-
pe inuisset, magistratus a publicanis pe-
cuniam pro vsuris audeat auferre? Et
Verrina septima, cur Pyratis Lu-
cis vsuram tam diuturnam dedisti,
& pro Rabirio Poithumo vos ob-
secro iudices, vt huic optimo viro, quo
nemo melior vnquam fuit nomen equi-
tis Romani, & vsuram huius lucis
& vestrum conspectum ne eripiat.*
Et ad Appium Pulchrum lib. ter-
tio, perficiam profecto, vt longi tem-
poris vsuram, qua caruimus intermis-
sa nostra consuetudine, & gratia, &
crebritate, & magnitudine officiorum
meorum sarciam. Hinc vsura sæpe
numero solet vsurpari pro incre-
mento, quod ex vlu cuiusque rei
tanquam eius fructus procedit, vt
conitat ex illo Ciceronis in libro
de Senectute, *terra numquam sine
vsura reddit, quod accepit.* Quo in
loco fructus appellat Cicero vsu-
ram feminis & generatim no-
men vsuræ frequens, & vsitatum
est pro pretio, & mercede vsus cu-
ius libet rei: simili forma, & figu-
ra loquendi, qua locationem, &
conductionem pro locationis, &
conductionis mercede potuit
Paul. in lex. locatio, 9. ff. de
Publicanis, & Vestiga. ibi, loca-
tio vectigalium, qua calore licitantis

*vltra modum inflatur, & in l. fideiuf-
fores 68. ff. de fide iussori, ibi quo-
nam in sola centum annua se obli-
gauerat non in omnem conductionem.* Ac
proinde multis in locis incremen-
tum illud, quod cum eo, quod ac-
cepit, debitor reddit quasi prop-
ter sortis vsu, vsuram Cicero vo-
cat. Idque ipsum loquendi genus
imitati sunt nostri I. C. appellan-
tes vsuram quod propter sortis v-
sum simul cum ipsa sorte reddi-
tur, eamque significationem in
omnibus iuris ciuilibus locis & præ-
sertim in titulo. ff. de vsuris tenuis-
se & probasse videntur. Ex eaque
significatione tandem obtinuit, vt
vlura accipiatur frequentissime
pro eo, quod ex vlu pecuniæ aut
rei cuiuscunque vlu consumpti-
bilis accrescit, & sorti principali
accedit & ad iungitur. In qua ac-
ceptione vsura quoque fœnus di-
citur a latinis quod (vt Marcus Var-
ro. Festus Pompe & Gellius scri-
bunt) ab eo dictum est quasi pecu-
niæ sit fœtura quædã, a Græcis vo-
catur *τοκος* id est partus *παρά το τῆς
ταύ*, quod significat parere. Nam
vt Aristot. scribit lib. 1. Polytico
sicut similia generantur a simili-
bus, ita in vsura, & fœnore num-
mus nummum parit. Hebræi au-
tem vsuram appellant morsum a
verbo *lašarm* mordit: Amos quin-
to, & numero. 21. vnde Deutoro-
nomi. 23. vbi nos legimus *non fœ-
nerabis fratruo* Hebræi habent *non
morsum inferes fratri tuo, seu non fœ-
nore*

Liber primus

nore mordebis fratrem tuum. Et quidem *usura* morsus appellatur propriissime. Nam quemadmodum dentibus canis viscera cadaueris, sic *foenerator* debitoribus suis substantiam exhaurit, & diuellit, & bellissime D. Chrysost. in Matthe. c. 5. *usuram* comparat morsui alpidis, & D. Bernar. in libro de cura rei familiaris latroni legali prædicti, quod intendit rapere, & Bald. confi. 449. lib. 3. ait quod *usurarius* similis est vermiculo ligni, quia vermiculus ad tactum lenis apparet, sed dentes habet ita durissimos, quod omne lignum rodit, & deuorat: ita *usurarius* est vermis patrimonium rodens: & sicut ignis comburit in infinitum, si combustibile sibi habeat approximatum: ita *usurarius* tamquam os inferni deuorat, & rodit, quâto plus habet in marsupio. lodo. Dam Houderius in Enchyridio. Pariû, & similibus, verbo *usurarius* & Cato cum de economica differuisset, interrogatus quid *foenerari*? respondit, quid hominem occidere? *Usurarium* homicidæ comparans Sarmiento lib. 7. c. 2. numero. 14. *Usuræ* vero diffinitiones variæ varijs in locis referuntur, & primum solet definiti, quod est omne id quod accedit sorti.

2. Quæ diffinitio probari videtur ex tex. in c. si *foeneraueris* c. putant eplerique c. *usura* 14. quæst. 3. quibus in locis testimonio Augustini Hieronymi Ambrosij &

Concilij Agathensis, Gracianus ostendit *usuram* esse quidquid accedit sorti. Quam diffinitionem sequitur, & explicat Marianus Sozinus in Rubri. de *usuris* nume. 9. illam tamen improbat ibi Panormita. nume. 3. Ancharra. in Regu. peccati venia. numer. 7. de regu. iuris lib. 6. Cardina. in c. inciuitate de *usuris* numer. 5. ea ratione, quia posset accedere aliquid sorti gratis, & tamen non esset *usura* argumento. tex. in c. sicut 1. quæst. 2. & in c. dilectus de simonia & in c. & si quæstiones eodem titu.

3. Quæ propter Innocentius in Rubrica de *usuris* aliter *usuram* diffinit, ut sit quidquid sorti accedit ex pacto vel spe præcedenti. Sequuntur Ioannes Andreas in Regula peccatum dei regulis iuris lib. 6. Panormi. & Anania. in d. Rubri. de *usuris* numero 3. Salycetus in Rubri. C. eodem titulo, Henrri in c. in ciuitate numero. 1. & 2. docens cum ea coincidere alteram diffinitionem traditam ab Hostiense in summa & ibi Cardina. numero. 5. de *usuris* speculator titulo de *usuris* numero. 6. summa Pisana verbo *usura*, primo in principio Goffredus in summa de *usuris* numero 1. Syluest verb. *usura* primo in principio, Maurus Antonius Berard. in summa corona c. 7. de *usura* circa mutuum & nostrorum interpretum communi voto approbatam esse, agnoscunt Augustinus Beroius numero. 16.

in d.

in dicta Rubrica de vsuris, & Co-
uarrubias libro tertio variarum
resolutionū capite primo nume-
ro primo, Alphonsi. Guerrero in
Thesaurο Christianæ religionis
cap. 67. in principio.

Quam tamen oppugnat Augu-
stinus Berous vbiproxime eo ar-
gumento, quia videtur conse-
qui ex ea diffinitione vsuram
mentalem, seu intentionalem
esse vere & proprie vsuram, &
creditorem propter solam spem
& deprauatam intentionem di-
ci vere, & proprie vsurarium.
Quoniam terminus diffinitur,
prout vere, & proprie capitur
non autem prout improprie, &
fictē leg. 1. & secunda ff. de vsu-
fructu leg. 2. ff. de vsu fructu ca-
rum rerum, quæ vsu cōsummun-
tur capitulo vltimo, & ibi gloss.
de pignori. bonus textus in leg.
prima §. dolum ff. de dolo, & fa-
ciunt notata per Barto. & Docto-
res in leg. 1. de adquiren. posses-
sione, quod falsum esse contē-
dit probare Bero. ex textu in ca-
p⁴ite consuluit de vsuris in illis
verbis, *Quasi vsurarius debeat in-
dicari ponderando particulam, &
dictionem quasi, quæ improprie-
tatis dicitur esse nota, & ex tex-
tu in cap. in ciuitate eodem ti-
tulo ibi, licet autem contractus hu-
iusmodi ex tali forma non possit cen-
seri nomine vsurarum, &c.*

Quo circa numero 19. & 20. du-

plicem esse distinguit vsuram
mentalem, & intentionalem. V-
nam enim ait esse, quando credi-
tor qui mutuauit, habuit propo-
situm ab initio, vel ex post facto
lucranda aliquid ultra sortem
principalem, idque propositum
mente retinuit, nec vnquam mo-
do aliquo manifestauit debito-
ri, & hanc vsuram mentalem
non esse proprie & vere vsuram
nec comprehendendi superiori diffi-
nitione: alteram inquit esse cum
creditor ab initio, vel ex post
facto habuit animum recipien-
di aliquid ultra sortem non ali-
ter mutuaturus, ipsumque ani-
mum notum fecit debitori: &
eam vere, & proprie vsuram es-
se inclndi continerique ea diffi-
nitione. quia non remanet in pu-
ris, & meris terminis intentio-
nis, sed vim obtinet taciti pacti.
Sed leuissimo argumento im-
pulsus doctissimus Bero. a ve-
ritatis tramite aberrauit. & in præ-
cipitum deflexit.

Nam cum creditor mentem a-
nimumque notum fecit debito-
ri, & debitor ipse exploratam, &
compertam habuit intentionem
creditoris, non intentionalis sed
vere realis vsura contrahitur.
Quia vsura realis ex pacto ex-
presso, vel tacito, quale hoc est
constituitur, vt resoluunt Me-
dina & Soto vbi supra, Nauar-
ro in commentario resolutorio
H de vsu-

Liber primus

de vsuris notabili quinto numero 12. & fere omnes authores Theologi, & Pontificij superius laudati, Cardina. in clementina 1. quæst. 24. de vsuris, Scoto in. 4. dict. 15. quæstione 2. articulo 2. & ibi Durandus quæstione 5. articulo 5. Petrus Nauarra libro tertio de restitutio. cap. 2. numero 212. 213. Caietanus secunda secunda, quæstione . 78. articulo primo, qui omnes communi consensu docent vsuram mentalem vere, & proprie vsuram esse, & intendentem absque vlla conuentione capere aliquid vltra sortem, vi mutui, vsuræ peccatum incur-
rere. Idque Pontifex Romanus apertissime docet in dict. cap. consuluit de vsuris. Neque obstant illa verba, *quasi vsurarius debeat iudicari*, quæ pro se expendit Augustinus Bero. quia partis dubitantis verba sunt prout ex decretalis illius serie, & tenore perspicue colligitur. Quoniam vbi ad dubitationem propositam Urbanus tertius respondet in ea specie vsuram proprie & vere committi manifestissime docet, ut apparet ex illis verbis *cum omnis vsura, & superabundantia prohibeatur in l.* quibus non satisfacit Bero vbi supra.

Præterea Beroi. causam parum iuuat Alexandri Tertij responsum in dict. cap. in ciuitate. Nam & si Federicus de Senis consilio 62. contenderit in specie textus

in dict. cap. in ciuitate non contrahi veram, propriam, & formalem vsuram, & vendentes carius ad creditum, quam ad numeratum non comprehendi po-
nis statutis aduersus vsurarios in capite quamquam de vsuris, libro. 6.

5 Tamen verius, & receptius contrarium est prout resoluit Panormitanus consilio 22. volumine 1. & in capite ad nostram numero secundo de emptione, & venditione, & ibi Anto. de Burgos numero 7. & Beroius contrarius sibi columna. 6. Iasson in l. eius qui in prouincia colum. 2. si cert. petra. Sylues. verbo vsura 2. §. 2. Henrri. Butrius, Ancharra. Cardi. Panormi. Annania, & Bero. in dict. c. in ciuitate Couarru. lib. 2. variarum cap. 3. num. 7. & lib. 3. cap. 3. num. 9. versic. 8. Nauarr. in manna. cap. 17. nu. 206. & 228. Alphon. Guerrero in Thesauro Christianæ religionis capite 67. num. 13. Sarauia. in instructione mercatorum capite. 14. Franciscus Garfi. de contracti. 1. part. cap. 23. Mercado de contractibus 1. parte cap. 11. & 3. parte cap. 9. Dominic. de Soto libro 6. de iustitia, & iure quæst. 4. articulo primo, Michael de Palacio libro quarto de contractibus, & restitutione cap. 3. 8. conclus. versic. hæc prompta est, copiose Petrus Nauarra lib. 5. de restitutione cap. 2. numero 101. Cum enim res venditur carius ob dila-
tam

2. tam solutionem lex Canonica fin-
git venditorem de presenti rece-
pisse iustum pretium, ipsumque
emptori mutualle accepturum vl
tra sortem id plus, quo vendit,
quam res ipsa valet. Itaque in ea
specie subest, latet, & occultatur
sub emptionis, & venditionis for-
ma, & figura mutuum quodam.
In quo cum accipiatur aliquid vl-
tra sortem, usuram vere commit-
ti necessum est, & licet ipsum mu-
tuum tacitum, præsumptum, &
palliatum sit, tamen ipsa usura,
quæ circa id mutuum versatur,
non ficta, nec impropria est sed
formalis, & vera: quia ad ratione
formalem usuræ propriæ, & veræ
sufficit, quod sit lucrum ex mutuo
siue vero, siue præsumpto, & pal-
liato, & illa verba Alexandri Ter-
tij indict. cap. in ciuitate *licet au-
tem contractus huiusmodi ex ta-
li forma non possit censerî nomi-
ne usurarum*, sic sunt intelligen-
da, quod ubi res venditur carius
ob dilatam pretij solutionem,
contractus quantum ad formam,
& apparentiam exteriorem non
potest dici usurarius, nec censerî
eo nomine, quia exterius appa-
ret emptio & venditio, & non ni-
si in mutuo usura locum habere
potest: tamen quia sub habitu, &
gestu emptionis, & venditionis
præsumente lege Canonica latet
mutuum velut quodam pallio
obuolutum, reuera ibi usura for-
malis & propria est. Cessat ergo

Augustini Beroi obiectio, appa-
retque usuram mentalem esse ve-
re, & proprie usuram.

6 Ex quo Cardinalis Zabarella
in clementina prima quæstio. 24
de viuris infert quod si in iudi-
cio constaret de prauo animo, &
intentione creditoris in eum lo-
cum haberent omnes pœnæ, quæ
sunt a iure in usurarios sancitæ.
Pro qua sententia facit celebris
doctrina glossa verbo eo ipso in-
currant in clementina prima. §.
verum de hæreticis, quæ docet
hæreticum mentalem innodari
vinculo excommunicationis, in-
currereq; pœnas legibus statutas
aduersus hæreticos.

Quam glossæ doctrinam sequun-
tur ibi Ioannes de Ligniano, Pau-
lus de Eleazar Stephanus Cardi-
Ancharranus Immola, & Boni-
facius de Vitallinis, Cardinalis in
clementina prima §. cæterum de
usuris numero septimo, Panor-
mitanus in proœmio Decretaliũ,
numero 6. & in capite extirpan-
dæ §. quia vero numero 21. de præ-
bendis, Fælinus in capite ultimo
de hæreticis & in capite, si vero
el primero de sententia excom-
municatio. Marfillis in leg. qui
falsam numero 13 ff. de falsis asse-
rit esse communem Arnaldus
Albertinus de assertionibus Ca-
tholicis dignoscendis quæst. 33.
num. 27. 29. & 32. Adrianus quod
libro. 8. litera G. Ioannes Rojas de
hæreticis 1. parte numero, 247.

H 2 & in-

Liber primus

& inclinatur in eam partem doctrinissimus Ioannes Medina in C. de oratione cap. de potestate Ecclesie respectu actuum cordis. Cardinalis tamen doctrinam fallam arbitratur Couarrub. in regula peccatum de regulis iuris lib. 6. in initio secundae partis relectionis num. 8. motus eo argumento, quod crediderit actus mentis interiores non subijci neque subiacere humanae legis potestati, & iurisdictioni. Quod manifestissime docuit S. Thom. prima secundae q. 100. art. 9. & q. 91. art. 4. & sequuntur Caietanus secunda secundae q. 11. art. 3. Paludanus in 4. dict. 17. q. 2. Almai. q. 1. idem Almai. in tractatu de potestate Ecclesie cap. 3. Ioannes Maior. in 3. dict. 25. q. 3. D. Antoninus tertia par. tit. 24. c. 4. Syluester verbo excommunicatio. 7. §. 2. notabili. 1. Nauarrus in principio de poenitentia dict. 5. num. 22. Alphonsus a Castro de lege poenali lib. 2. cap. ultimo & lib. 2. de iusta haereticorum punitione cap. 12. Si mancas de Catholi. institutio. c. 42. num. 3. Camillus, Campegius in additionibus ad Zanchi. Vgolinum in tractatu de haereticis c. 18. inquam partem semper ipse magis propendi quippe, quae firmiter consistat fundamentis: Qua propter improbandam censeo doctrinam Cardinalis, & creditorem, qui prauam intentionem in iudicio detexit, nulla poena afficiendum esse. Nec ex inde se-

quitur usuram intentionalem non esse proprie usuram. Nam haereticus mentalis vere, & formaliter haereticus est, ut resoluunt Theologi, & Canonistae omnes. & priuatim docet Couarrub. libro 3. variarum capite primo, numero 1. & tamen haereticus mentalis licet haereticum se habuisse in animo confiteatur coram inquisitoribus poenis exterioribus non est puniendus, Franciscus Victoria Theologus magni nominis in D. Thom. secunda secundae quaest. 11. artic. 3. & post illum a se relatum Simancas dict. c. 42. num. 9. Couarrub. in d. regula peccatum in initio secundae partis num. 7. ad finem.

Alio modo rejicit eam definitionem Couarrubias libro tertio, variarum capite tertio, numero primo, scilicet quia non peccatum, & crimen usurae, sed potius rem ipsam ex crimine partam, nempe aestimationem aut pretium pecuniae ipsius usus explicare videtur.

Et quemadmodum non esset congrua definitio, si quis furtum esse diceret rem alienam inuito Domino acceptam: sic minus perfectam, & insufficientem arbitratur Couarrub. superiorem usurae definitionem. Quoniam aliud esse materiam ipsam criminis, aliud crimen ipsum res perspicua, & manifesta est. Hac vero ratio qua impulsus Couarrub. improbat eam usurae definitionem meo quidem

dem iudicio debilis, & infirma est.

7 Pro cuius rei cognitione lucidiori animaduerto, aliud esse peccatum vsuræ, aliud vsuram ipsam ut prudenter obseruat in lignis Nauarr. in commentario resolutorio de vsuris in caput primum 14. quæst. 3. notabili. 5. & notabili. 2. in principio, & in manuali latino reformato cap. 17. numer. 207. Peccatum enim vsuræ est ipsa voluntas, seu appetitio, vel acceptio lucri illiciti ex mutuo: ipsa vero vsura est lucrum ipsum improbum, turpe, & illicitum, quod ex mutuo desideratur, vel accipitur. Vsura ergo ut sic non supponit pro ipso crimine, & peccato, sed pro lucro parto ex mutuo, pro æstimatione, & pretio vsus ipsius pecuniæ. Idque manifestissimum est, & constat ex superiori resolutione. Ac proinde sequitur insufficientem fore vsuræ diffinitionem, quæ complecteretur rationem, qua vsura peccatum est, & non qua lucrum ex mutuo, cum ut sic non sit peccatum ipsum, sed quidpiam distinctum, omninoque diuersum. Igitur apparet aduersus communem diffinitionem parum habere momenti rationem doctissimi Didaci de Couarrub. aliunde tamen deficit, & corrui. Nam occasione mutui sperari licite potest lucrum rei spiritualis meriti, & gratia, vel quasi spiritualis virtutis,

& amicitia, ac beneuolentiæ. D. Thom. secunda secunda quæst. 78. articulo. 1. quem esse receptum communiter testantur Martinus Nauarr. in dict. commentario de vsuris notabili quinto numero 6. & Petrus Nauarra libro tertio de restitutione capite secundo, numero. 195. & 196. quod plane non liceret sperare, intendere, neque conciliare si iusta, & vera esset diffinitio superior. Rursus in mutuo intendi, exigi, & in pactum deduci potest lucrum cessans, & damnum emergens S. Thom. secunda secunda quæst. 62. articulo. 4. & dict. quæst. 78. articulo secundo, & ibi Caietanus, Aimon Sabillianus consilio 116. Hieronym. Gabriel consilio 57. Berous in capit. primo a numero. 116. de vsuris, Conradus, Caietanus, Turrecremat. Gabriel. Syluest. Maior. & Diuus Antoninus, quos refert, & sequitur Couarrub. libro 3. variarum capite quarto, numero. 5. Nauarrus dict. commentario notab. 15. num. 40. Nauarra dict. cap. 2. num. 287. cum multis sequibus, & profitetur esse receptam Theologorum, & Canonistarum sententiam Ioannes Gutierrez de iuramento confir. 1. p. c. 2. num. 3. post Ludouicum Mexiam in pragma. taxæ panis conclusionem. 2. nu. 75. Igitur non quidquid accedit sorti ex pacto vel spe præcedenti vsura est.

8 Id circo alia solet circumferri

H 3 vsuræ

Liber primus

usuræ diffinitio, quod est lucrum ex mutuo pacto debitum vel exactum, quam sequuntur plures, quos refert, & sequitur Hierony. Curiel in tractatu de usuris secunda quæst. primæ partis principalis Ioannes Andre. in regula peccatum de regul. iuris libro. 6. in mercurialibus, summa Rosella in verbo usura. 1. in principio, & esse definitionem usuræ tam Theologorum, quam Canonistarum scribit Alberi. in l. iubemus col. 4. versiculo quid de tali C. de sacrosanctis Ecclesijs prout refert Iulius Clarus libro. 5. receptarum sententiarum §. usura numero. 1. Don Ludou. a Peguera in libro, quæstio. crimina. in actu practico frequentium capite 30. numero primo, est tamen imperfecta hæc usuræ diffinitio, nam solam complectitur usuram realem: similique vitio laborat alia diffinitio Ioannis de Medina in C. de restitutione c. de rebus per usuram adquisitis, & Contradi de contractibus quæst. 21. & Gabrielis in 4. dict. 15. quæst. 11. quod est lucrum ex mutuo intentum. Etenim solam intentionalem usuram comprehendit, & quid sit explicat, cumq; ex mente omnium Theologorum, & professorum iuris Pontificij usura distribuatur in duas formas seu species vnā usuram realem, que in pacto expresso vel tacito consistit, alteram intentionalem, quæ ex sola spe lu-

cri percipiendi contrahitur, plane defectuosa est definitio, quæ non nisi vnā formam usuræ seu speciem suo complexu continet, & præsertim quod vulgare sit axioma dialecticorum, & Rhetorum suis numeris absolutam definitionem debere euoluere omne id quod in definito latet implicitum, & inuolutum, quod nõ ignorauit Vlpianus in Dialecticorum, Rhetorum, Philosophorumq; institutis exercitissimus in l. 1. §. dolum ff. de dolo.

9 Aliter usuram diffinit Couarrub. dict. lib. 3. variarum cap. 1. numero 1. vers. usura. Igitur vt sit voluntas capiendi vltra fortem lucrum aliquod temporale vi, & causa mutui principaliter: quam prius docuit Ioannes Maior in 4. dict. 15. quæst. 23. colu. 1. cuius nomine suppresso illam sibi arrogauit Couarrub. & sequi videtur Palacio. lib. 4. c. 1. col. 8. improbat tamen Nauarr. in dicto commentario resolutorio de usuris notab. 9. numero 15. quoniam non diffinit usuram, sed peccatum usuræ inter quæ magnam differentiam esse superius demonstratum est.

10 Aliter diffinit Domini. de Soto lib. 6. de iustitia, & iure quæst. 1. art. 1. scilicet quod est pretium vñs rei mutuata. Quam desumpsisse videtur ex D. Thom. secunda secundæ q. 78. art. 1. & in quæstionibus de malo q. 13. articulo. 4. & sequitur Petrus Nauarra libro. 3. de res

de restitutione cap. 2. num. 178. dicens esse receptam a permultis, qui usuræ naturam diligentius considerarunt, & Didacus de Espino appellans singularem in suo speculo testamentorum. 13. parte glossæ Rub. nume. 4. Mercado in tractat. de usuris cap. 6. quam etiam etiam diffinitionem Nauarr. ubi supra rejicit triplici argumento. Primum est, quia proponitur verbis in hac materia inusitatis, & rem ipsam obscurantibus. Quod vitium in diffinitione fugiendum est. Secundum est, quia sequeretur, quod non esset usura mutuo dare centum aureos, ut postea reddantur centum, & decem non propter usum eorum, sed propter bonum mutuandi opus. Quod falsum esse, & contra mentem omnium scribentium inquit Nauarrus, quo argumento oppugnat etiam eam diffinitionem Michael de Palacio, ubi proxime colu. nona, versiculo postea S. Thom. Tertium est quia mutuare ad obtinendum aliquod beneficium ecclesiasticum est dare ad usuram: & beneficium non est pretium neque aliquid pretio æstimabile iuxta Theoricam glossæ celebrem in capite coram de officio delegati.

Alio modo diffinit Franciscus Ottomanus in tractatu de usuris lib. 1. capite. 1. ad finem suarum disputationum, quod est merces usus sortis consumptæ cum damno

creditoris: sequitur Didacus Perez in proœmio tituli. 2. libro. 8. ordinamenti veteris pagina mihi 16. col. 2. Oppugnari tamen potest hac Ottomanii diffinitio eisdem argumentis quibus Nauarrus contendit conuellere definitionem traditam à Dominico de Soto.

Ipse quidem in hac dissentientium opinionum varietate animaduerto recte Iuris Consul. Iauolenum censuisse in l. omnis diffinitio. 202. ff. de reg. iuris omnem diffinitionem in iure nostro periculosam esse. Licet autem Iauoleni sententiâ de regula, & non de diffinitione accipiendam esse traderint Ioannes Corrasius, in Rubrica ff. de seruitu. num. 10. & lib. 2. Miscellaneo cap. 6. numero. 2. Viglius in principio inst. de testament. num. 25. Marcus Mantua. singulari 187. Pinel. in Rubrica C. de rescinden. venditione 1. p. cap. 3. num. 28. tamen magis est ut de diffinitione intelligi debeat, quemadmodum ut receptum agnoscit ibi Hieronym. Cagnolus, & Andreas Alcia. li. 6. Paradoxorum capite. 9. Dominus Ferdinandus de Mendoza libro. 1. disputationum iuris ciuile capite 8. numero. 8. ingeniose & subtiliter explicans I. C. mentem in d. l. omnis diffinitio.

Qua propter dum quid res sit comprehendere potest inane ducere ferum diffinitione perscrutanda nimis angere, & sollicitari.

H 4 Placet

Liber primus

11 Placet tamen in proposito Nauarri definitio in dict. commentario de usuris notabili quinto, ut fit lucrum pecunia æstimabile suapte natura vi mutui veri, vel paliiati quæsitum vel speratum.

12 Ex qua definitione colligo primum, quod absque vlla suspitione, & scrupulo usuræ licitum est mutuanti sperare lucrum ex amicitia, & gratitudine. D. Thom. de malo. q. 13. articulo ultimo Alma. in quarto dist. 15. q. 2. Angelus verbo usura 1. q. 2. Caietanus secunda secundæ q. 78. articulo 1. & opuscul. de usuris tomo secundo opusculorum, Mercado tracta. de usuris cap. 10. in principio verbi. *Digo lo tercero.* Domini. de Soto libr. 6. de iustitia, & iure quæst. 1. art. 1. 2. & 4. Nauarrus in Manua. cap. 17. num. 109. & in dict. commentario de usuris notabili. 11. numero 22. Petrus Nauarra lib. 3. de restitutione cap. 2. num. 197. 198. & 199 Michael de Palacio lib. 4. de contractibus & restitutione cap. 3. pagina 236. columna 1. Don Ludou. Peguera. c. 32. n. 13. & 21. & ratio constat, quia usura essentialiter est iniustitia, ac furtum, sed fieri non potest esse iniustitiam alicui illa tamen eo quod ille libenter dat. I. nemo videtur fraudare 187. ff. de regul. iuris reg. scienti eodem titulo lib. 6. l. 1. 3. vsque adeo ff. de iniurijs l. cum donationis C. de transactio. Igitur in ea specie, nequit usura committi. Nam quemad-

modum non esset furtum, nec dici posset mens furandi ea, qua quis cupit aliquid voluntarie datum ab amico, sed solum quando quis proponit inuito Domino capere: Ita certe cum quis non cupit lucrum coacte & ex necessitate mutui, vel ut illius pretium datum, sed ex grata voluntate alterius, non potest dici usura, vel iniustitia, nec proximus de illo animo potest esse rationabiliter inuitus sicut de animo furandi. Rursus usura interior, & exterior sunt eiusdem rationis, & speciei, quia exterior actus, ut est Theologorum celebre placitum, supra interiore actum non addit bonitatem, nec malitiam specie distinctam. Sequitur ergo, quod si licet accipere lucrum ex gratitudine licebit etiam sperare ex eadem gratitudine.

13 Iterum ex eadem definitione infero ad quætionem illam celebratissimam, an quando debitor dedit creditori sine pacto aliquo præcedenti gratis sponte & liberaliter aliquid ultra fortem principalem teneatur creditor ad restitutionem in foro conscientia, quando ipse mutuauit animo recipiendi aliquid ultra fortem, alias non mutuaturus. In qua eximia & per celebri controuersia Ioannes Andre. in regula peccatum de regulis iuris lib. 6. & incapite consuluit de usuris, & ibi Panorm. & Ioannes de Annania fuerunt in

runt in ea opinione, vt existima-
uerint hunc mētalem vsurarium
teneri ad restitutionem. Sequun-
tur Henrri. in c. in ciuitate de vsu-
ris Ancharra. in regula peccative
uia. q. 1. col. 6. de regu. iuris libr. 6.
Cardi. in Clementina vnica quæ.
24. de vsuris Caietan. secunda se-
cundæ quæst. 78. articulo. 1. Iaco-
bus Almain. in 4. dict. 15. q. 2. A-
dria. in quarto in tracta. de vsuris
vers. 8. dubium Bartolo. de Medi-
na in summa lib. 1. c. 14. §. 21. Na-
uat. in Manua. c. 23. num. 102. ver-
sic. 5. quod non, Mercado tractat.
de vsuris cap. 10. in principio ver.
Digo lo tercero. Cuius opinionis il-
lud est fundamentum principa-
le, quod qui sine pacto præceden-
te accipit aliquid vltra sortem si
renetur ad restitutionem, propte-
rea est, quia in mutuando habuit
deprauatā intentionem recipiēdi
occasione mutui aliquid vltra sor-
tē & spes illa siue intentio repro-
bata est iure diuino cap. cōsuluit
de vsuris: sed creditor, cui debitor
donat aliquid vltra sortem gra-
tis, & liberaliter, habet à princi-
pio intentionem malam recipiē-
di lucrum, ergo tenetur ad resti-
tutionem. Sed contrariam senten-
tiam magis probauit D. Tho. se-
cunda secundæ q. 78. art. 2. Ricar.
& Sco. in 4. dict. 15. q. 5. art. 5. Caie.
contrarius sibi in opusculo de v-
suris q. 3. tomo. 3. opusculo. Gab.
in 4. d. 15. q. 11. dubitatione 17. An-
ge. verbo restitutio, q. 18. Armilla

verbo vsura q. 34. Syluest. verbo
vsura 6. §. 3. Diuus Antoni. 2.
part. tit. 1. c. 7. §. 1. Soto lib. 6. de ius-
titia, & iure q. 1. artic. 4. ad finem
Paulus de Eleazar in Clemen. vni-
ca de vsuris, Baldus in l. penult. ff.
de condictione, ob turpem cau-
sam, copiose Couarrub. in regula
peccatum, de regulis iuris libr. 6.
in initio secundæ partis num. 4.
Hierony. Curiel in tractatu de v-
suris, q. 10. secundæ partis princi-
palis, Michael de Palacio de con-
tracti. & restitutione lib. 4. cap. 3.
Petrus Nauarra lib. 3. de restitutio-
ne c. 2. a numero 25, qui omnes cō-
muni voto resoluunt, id lucrum
non esse illicitum, & vsurarium
neque obnoxium restitutioni. Et
probatur efficaciter hæc senten-
tia, quia omnis restituendi obliga-
tio dimanat ex iniuria, læsione,
& dāno proximo illato: sed quan-
do mutuarius ob meram bene-
uolentiam gratis, placide, & spon-
te quidpiam confert mutuanti vl-
tra sortem, nullam læsionem, nul-
lumque damnum sentit, quia ip-
se libere donat: ergo mutuans iu-
re diuino, & naturali fit Dominus
eius, quod sic accipit, neque ad re-
stitutionem tenetur. Præterea si
debitor remisserit vsuras inique
extortas creditori habenti ani-
mum non restituendi, sed retinē-
di illas, creditor securitate fruitur
in conscientia vt ex Fæderi. de Se-
nis, Ancharra, Perusino, Lauren.
de Rodulphis Alexan. & D. An-

H 5 tenin.

Liber primus

tonin. ac plerisque alijs tradit Co-
uarru. in d. reg. peccatum in ini-
tio secundæ partis num. 5. & do-
cet gloss. in cap. quia frustra de v-
suris Caiet. 2. q. 62. art. 6. Medi. de
restitu. q. 3. causa. 2. Nauarr. in ma-
nu. c. 17. num. 75. dicit cōmunem
Alex. consilio 91. volum. 1. Ergo
creditor securus erit in conscien-
tia ex libera, & gratiosa donatio-
ne debitoris. Probo consequentiā
quia remissio isthæc nō ob aliam
causam securitatem præstat in cō-
scientia, quam quia donatio quæ-
dam est libera, & spontanea. Re-
missio enim siue liberatio, siue re-
nuntiatio gr̃atis facta vim obti-
net donationis l. contra §. si filius
ff. de pactis l. 1. ff. de transactio. l.
si mulier, & ibi Bal. & Alexan ff.
de cōditione ob causā l. peculiū
la prima in principio, & ibi Bar. ff.
de peculio l. si fundū sub cōditio-
ne §. Titio fundum, & ibi gloss. &
Docto. ff. de lega. 1. copiose vt so-
let Tiraquellus in l. si vnquam ver-
bo donatione largitus num. 173.
C. de reuocan. donationibus.

Quam posteriorem opinionem
semper esse veriore arbitratu-
sum. Oportet tamen ad maiorem
huiusce rei cognitionem aliquot
casus distinguere sigillatim, qui-
bus explicatis apparebit multarū
rerum dilucida notitia. Primum
enim obseruo rem esse extra om-
nem controuersiam, quod quan-
tumuis adsit, ad fueritvè prauā in-
tentio recipiendi lucrū vltra for-

tem, eaque fuerit causa finalismu-
tui, si nihil exterius acceptum est
non est aliquid restituendū, quod
videtur probari ex tex. cele-
bri in cap. vitimo de Symonia.

2. animaduerto, quod si ex vtra-
que parte adfuit purus animus,
ita quod mutuans omnino libere
& ex gratitudine speret, & mu-
tuatarius eo animo offerat nullū
est vsuræ vitium, neq; adest obli-
gatio aliqua restituendi.

Tertio constituo, quod si credi-
toris, & debitoris simul mala mēs
est, ita quod mutuans intendit, &
sperat occasione mutui lucrum,
alias non mutuaturus, & mutua-
tarius dat vltra sortem propter
mutum non libere, sed coactus
committitur vsura vere, & pro-
prie, & acceptum subiaceret resti-
tutioni, qua in specie procedit Vr-
bani Tertij Pontificis maximi res-
ponsum in dict. cap. consuluit de
vsuris, vt communi consensu ex-
plicant omnes Theologi, & Pon-
tificij authores vt scribunt Couar.
Soto Medina Nauarrus, & Nauar-
ra vbi supra.

Quarto loco statuo, quod si mu-
tuatarius dedit coacte & velut de-
bitum, mutuans vero bona fide,
& intentione mutuo dedit absq;
vlla spe lucri durante innocen-
tia, & bona fide ex parte sua mu-
tuans lucrum id capiens nec pec-
cat, nec tenetur restituere. Cum au-
tem veritatem cognouerit tene-
bitur restituere in quantum est fa-
factus

factus locupletior, & in hoc consentiunt omnes.

Quinto quando corrupta est intentio mutuantis, sed mutuarius sanamente offert, dubiū est. & in hac specie extant duæ illæ opiniones inter se pugnantes, quas superius retuli: tamen in hoc casu magis est committi peccatum mortale vsuræ internæ, nullam tamen adesse restituendi obligationem. Neque obstat argumentum superius propositum pro contraria opinione. Quia respondeo in hac specie restituendi, obligationem non nasci ex intentione corrupta creditoris sed ex modo animo, & mente, qua debitor soluit. Et ideo licet lex diuina vetet lucrum sperare ex mutuo: non tamen ex eo quod quis sperat & lex prohibet, tenetur restituere. Quæ admodum enim animum voluntatemque furandi cohibet, & improbat lex diuina, & naturalis, & tamen si furetur quis rem alienā non domino inuito sed volente non tenetur restituere, licet peccet, vt probat tex. optimus in l. inter omnes 47. §. recte ff. de furtis vbi I. C. Vlpianus in hæc verba scribit *per contrarium queritur, si ego me inuito domino facere putarem cum Dominus vellet, an furti actio sit. Et ait Pomponius furtum me facere.*

Verum tamen est vt cum ego velim eum vti licet ignoret ne furti sit obligatus. Ita quidem est in propo-

to. Nam etsi lucrum intendens capere ex mutuo peccet aduersus legem diuinam, & naturalem quæ præcipit, vt mutuum dantes nihil sperent: tamen si aliquid a debitore volente acceperit restituere non tenetur. Quia ex Domini voluntate libera & absoluta capit, & hætenus de vsuræ definitione.

14. Quoad secundum res perquam manifesta est, vsuram in solo contractu mutui reperiri. Ideo Cardina. Zabarella in capite in ciuitate numero. 5. de vsuris eleganter inquit, quod sicut in qualibet re naturali duo sunt principia, scilicet principium materiale, & formale, vt in domo materia sunt lapides, cementum, ligna, & huiusmodi forma vero est ipsa formalitas domus, scilicet sic se habere in altitudine, latitudine, & huiusmodi: ita in contractu vsurario materiale principium est mutuum, quia sine mutuo vsura esse nequit, in solisque rebus consistere potest: quoniam in his solis mutuum consistit l. 2. §. mutui ff. si cert. petatur, & in principio inst. quibus modis recentrahitur obligatio: formale vero principium est pactum, quia citra pactum non est vsura formalis. Sed in hoc quod putat Cardinalis citra pactum non esse formalem vsuram fallitur, vt constat ex his, quæ superius copiose resoluta sunt.

Liber primus

sunt. Iccirco melius Ioannes Andreas in regula peccatum de regulis iuris lib. 6. in mercurialibus num. 11. scribit duo esse de ratione usuræ: vnum materiale scilicet lucrum proueniens, & genitum materialiter ex mutuo: alterum formale vt puta quod gignitur ex mutuo tali modo vel per solam prauam intentionem, vel per pactum & exactionem. Inquiri autem opportune potest, quare in solo contractu mutui usura committatur, & ratio colligi potest ex his, quæ docent D. Thom. secunda secunda q. 78. artic. 1. in corpore articuli, & Durand. in 3. dict. 37. q. 2. digerunt Ioannes Andre. in dict. regula peccatum anu-
mero. 17. Mercado dict. cap. 6. Co-
ua. lib. 3. resolu. cap. 1. nume. 5. Al-
fon. Guerrero in Thesau. christia-
næ religionis c. 67. num. 3. & 4. Pe-
trus Nauarr. dict. lib. 3. c. 2. nume.
180. Richar. in 4. dict. 15. q. 5. & ibi
Sco. q. 2. Nam vt ex veterum iuris
consultorum placitis constat a-
pertissime, mutuum consistit dū
taxat in his rebus, quæ consistunt
in pondere numero, & mensura
quæque in genere suo functio-
nem recipiunt, & quarum vsus
est ipsarum rerum consumptio l.
2. §. mutui ff. si cert. petatur leg. 2.
§. mutui autem datio ff. de actio-
ni. & obligat. in principio instit.
quibus modis recontrahitur obli-
gatio l. 1. titulo 1. part. 5. Azo, &
Placenti. in summa C. de rebus

credi. si cert. petatur Francif. Or-
tomanus libro. 1. de vsuris capite
2. Antonius Gomez secundo to-
mo variarum capite. 6. numero
1. in rebus vero, quæ consistunt in
pōdere, numero, & mensura qua-
rumque vsus earum consumptio
est, non potest seorsum computa-
ri vsus rei a re ipsa, sed cuicumque
conceditur vsus ex hoc ipso con-
ceditur res. Ideoque si quis seor-
sum vellet vinum vendere, vellet
que seorsum vendere vsum vini
venderet eandem rem bis vel vē-
deret id quod non est, quod ini-
quitatem continet, & iniustitiam.
& qui mutuatur vinum simili ratio-
ne, aut triticum petens sibi duas
recompensationes vnā restitu-
tionem æqualis rei, aliam vero
pretium vsus inique agit, & inius-
titiam committit, & in hoc posi-
ta est tota ratio usuræ. Quia vni-
uersa usuræ formalitas eo tātum
videtur constare, quod iniquum
sit, & repugnans institutis natu-
ralibus eiusdem rei velle capere
duas recompensationes, & pre-
tium vsus colligere in his rebus,
in quibus vsus rei non distingui-
tur a re ipsa, & quoniam solus cō-
tractus mutui versatur, & consi-
stit in his rebus, in solo contra-
ctu mutui usura committitur.

Ex quo sequitur quod in em-
ptione, & venditione mandato
deposito pignore commodato lo-
catione, & conductione, alijsque
contractibus non contrahitur u-
sura

usura. Quod etsi verum sit contingit tamen aliquando usurariam labem execrandam deprehendi in alijs contractibus, quam in mutuo, non quatenus tales contractus sūt, sed quatenus ex legis presumptione latet sub eorū forma, & si gura palliarum quodam mutuū. Cum enim res venditur carius ob dilatam pretij solutionem vel vilius emitur ob anticipatam, usura committitur cap. in ciuitate de usuris, & superius hoc capite late resolui. Nam, etsi contractus habeat formam, & apparentiam emptionis, & venditionis, re vera iudicatur contractus mutui, quia lex præsūmit partes in effectu celebrasse mutuum finxisse tamen, & simulasse emptionem, & venditionem, simileque est cum res venditur cum pacto de retrouendendo, & pretio modico, concurruntque ad eliciendam presumptionem mutui aliæ circumstantiæ cap. ad nostram de emptione, & venditio. capite illos vos de pignoribus de quo sequenti capite sermonem instituam.

Præterea appposito pacto in contractu societatis, vt capitale siue pecuniæ siue laboris, siue industrię manere saluum debeat usuram committi, quia præsūmitur, & est mutuum quoddam nomine societatis palliarum, commune Theologorum, & Canonistarum placitum est prout resoluit Petrus Nauarra dict. lib. 3. de ref-

titutione cap. 2. numero 440. ver. si. secunda dubitatio Franciscus Ottomanus libro. 2. de usuris capite secundo.

Quoad tertium constituo usuram improbari omni iure diuino posituo veteris testamenti, euangelico, naturali, canonico ciuili, & Regio, quemadmodum copiose tradunt Alexand. consilio. 49. in principio volumine 4. & consil. 1. in princ. volumine secundo, & consilio 107. in principio eodem volumine Carolus Ruynus. consilio 149. volumine. 4. Cardina. Paulus Parisius consilio. 54. numero 6. volumine primo Aymon Craueta consilio. 189. Octavianus decisione Pedemontana 137. numero 6. Rolandus a Valle consilio 55. numero. 11. volumine secundo Couarrub. libro. 3. variarum capite primo numero 5. Julius Clarus libro 5. sententiarum. 5. usura. Iure itaque naturali usuram vetari & ex communi Theologorum & Canonistarum, multisque rationibus resoluit Couarru. dict. cap. 1. numero 3. Osascius dicta decisione 137. numero 7. Ioannes Corrafi. libro 5. Miscellaneorum iuris cap. 21. numero. 8. & 9. Franciscus Ottomanus. lib. 2. de usuris cap. 1. Petrus Nauarra dict. cap. 2. numc. 180. explicans accurate, an usura sit mala intrinsece, & ex obiectione. vero solum ratione circumstantiæ. Quique omnes per plures elegantissimas explicant rationes quæ-

Liber primus

quare usura sit aduersa legi natu. Improbare etiam usuram iure diuino veteris testamenti constat ex illo Leuitici cap. 25. *Si mutuat* tus fueris fratri tuo non accipies ab eo usuras. Exodo. 22. *si pecuniam tuam dederis pupillo meo pauperi non uidebis eum*, Ezechiel. 18. *Et vir si fuerit iustus, & fecerit iudicium, & iustitiam, in montibus non comedet, & oculos suos non leuauerit ad idola domus Israel, & uxorem proximi sui non violauerit, & ad mulierem menstruata non accesserit, & hominem non contristauerit, pignus debitori reddiderit: per vim nihil rapuerit, panem suum esurienti dederit, & nudum operuerit vestimento: ad usuram non commodauerit, & amplius non acceperit* &c. Et Psalmo 14. *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte Sancto tuo? qui iurat proximo suo; & non decipit qui pecuniam suam non dedit ad usuram: & munera super innocentem non accepit.* Habet tamendifficultatem eximiam locus ille Deuteronomij 23. cap. *Ne senueris fratri tuo ad usuram pecuniā, nec fruges nec quālibet aliā rem: sed alieno.* Quo loco videtur probari licitum, & permissum fuisse in l. veteri dare alienigenis & exteris ad usuram.

17 De cuius loci explicatione laborant mirum in modum Theologi, & Pontificij authores, & varias excogitarunt interpretationes. Etenim Diuus Thomas. 2. 2.

quæstione 78. articulo primo. pro constanti affirmat Iudæis etiam erga exteros, & alienigenas non fuisse a Deo permissam usurarum exactionem: sed quoniam ea gens arderet auaritia, & alieni appetens esset, concessum dissimulatione quadam illorum cfrænatæ cupiditati fuisse ut se barbaris nationibus expilandis explerent, sicque à suæ gentis hominibus abstinerent, similique modo ob duritiam cordis eorum permissus fuit populo Israelitico repudiij libellus S. Thom. in 4. dict. 33. quæst. 2. articulo 2. & ibi Richardus articulo 3. Soto articulo 2. Nicolaus de Lyra Deuteronom. 34. & Mathæi. 19. & ibi Burgens. Magist. in. 4. dict. distinctione. 33. cap. secundo, & ibi Bonauentura articulo ultimo, Michael de Palacio disputatione tertia Cōuarrub. in 4. 2. parte cap. 7. 5. 4. numero. 4. Tiraquellus in præfatione de retractu Lignagier numero 10. Alfonso Castro libro secundo, de lege pœna. cap. 11. secundo principali argumento & agnoscit communior sententiam doctissimus Petrus Soto in instit. clericorum titulo de indissolubilitate matrimonij lectione. 13. & ante docuerunt expresse Diuus Chrysostom. in Matthe. homilia. 33. Diuus August. libro. 1. de sermone Domini in monte Theodoret. Græcus author eximius in comment. ad Malachi. 2. par. Chry. 1. Pauli ad Corinth.

rinth. 7. cap. & Hierony. in Mala-
chi. 2. ca. qua ratione fere omnes
mundi resp. ab antiquissimis tem-
poribus Lupanaria tolerarunt ad
præcauenda maiora mala, & le-
ges ciuiles canonicæ, & regiæ vt
litium iurgia anfractus & multi-
tudinem repellerent, ac procul
ex terminarent, deceptionem in
stra dimidiam iusti pretij dissimu-
lari voluerunt. Quam explicatio-
nem D. Thom. probarunt Caieta-
nus ibi Conradus de contracti.
q. 24. conclusionem 2. Turre. in c. vl-
timo. 14. q. 4. Soto lib. 6. de iustit.
& iure q. 1. ar. 1. Hostiensis in sum-
ma tit. de viuris §. in aliquo vers.
8. Annania in cap. 1. de viuris col.
vlt. Couarru. lib. 3. resolu. capit. 1.
nume. 7. Alfon. Guerre. in The-
sauro Christianæ religionis dict.
cap. 97. numero quarto ad finem.
Idque antea videntur docuisse Io-
sephus libro quarto antiquita. Iu-
dai. Eusebius Casarien. libro 8. de
de præpara. Euangelij cap. 2.

Multis autem, hæc sententia
non placet, nam cum vsuræ im-
probæ sint iure naturali, habeant
que turpitudinem, & malitiam
intrinsicam, videtur credi non
posse vitij & effrenatæ Iudæorum
cupiditati Deum indulsisse, illo-
rumque auaritiæ lenocinari, &
inferuire voluisse tum quod ve-
rissimile non est Deum permis-
se populum illum suum, quæ pu-
rum & liberum omni macula san-
ctum & castum haberi vellet, eo

tam turpi, & fædo quæstu pollui
& coinquinari. Quo fere argumē-
to multi grauissimi authores do-
cuerunt libellum repudij ex dis-
pensatione diuina licitum fuisse
Iudæis Sic enim tradidere Duran-
dus in quarto dict. 33. quæ. 2. & ibi
Sco. Palud. & supplemen. Gabrie-
lis, Ioannes maior, & Iacobus Al-
main. Abulens. in Matthæum.
quæstione 49. dicens contrariam
opinionem esse irrationabilem,
& in eundem locum Matthæi Cai-
etan. Martinus Ledesma agre-
gius Theologus ordinis Domini-
cani in secundam quarti assue-
rans hanc opinionem nostra æta-
te communioem esse sequitur
quoque Petrus Soto vbi supra.

Qua propter Diuus Antonius 2. p.
titulo 1. cap. 7. §. 2. Ioannes Maior
in 4. dict. 15. q. 29. Conrad. de cō-
tracti. q. 42. & Ioannes de Medi-
na de restitut. c. de rebus per vsu-
ram acquisitis §. ad 3. arg. aliter ex-
plicant eum locum Deuterono-
mij, scilicet Deum ibi non dissim-
ulatiue sed approbatiue Iudæis
permisisse vsurarum exactionem
non absolute nec erga omnes a-
lienigenas, & externos, sed tantum
erga eos quibus cum iuste gere-
bant bellum. Pro cuius interpre-
tationis autoritate, laudant &
expendunt authores isti senten-
tiam Diui Ambrosij in cap. ab il-
lo 14. q. 4. vbi D. Ambro. sic scrip-
sit, *ab illo exige vsuram, cui nocere de-
sideras, cui iure inferuntur arma hæc*
legiti-

Liber primus

legitime auferuntur usura, quem bello vincere non potes, ab hoc usuram exige, quem non sit crimen occidere. Sine ferro dimicat, qui usuras flagitat sine gladio se de hoste vlciscitur, qui fuerit usurarius exactor inimici, ergo ubi ius est belli, ibi ius usura. Ex quibus Diui Ambrosij verbis colligi videtur licere usuras exigere ab hostibus, quibus cum iuste bellum geritur prout etiam docuit gloss. ibi, & post eam Hostien. in c. salubriter de usuris, & in summa de usuris §. an aliquo casu, Romanus singulari 269. expenditq; pro ea parte aliquot fundamenta Berous in capite primo, de usuris num. 114. & licet Contra. dict. questione 42. Gabriel in 4. dist. 15. q. 11. & alij, quos refert Carolus Molinæus in consuetudini. Parisien. tit. 1. §. 1. gloss. 9. asseruerint eum tex. non esse Diui Ambrosij; tamen vere esse Diui Ambrosij in lib. de Tobia cap. 15. in principio affirmat Couarru. dict. libr. 3. cap. 1. num. 7. & Ambrosio tribuit Iuo Carnotensis cap. 37. part. 23. & in decreto excusio Typis & emendato iussu Gregorij 13. Pontificis Maximi felicis recordationis eadem authori ascribitur. Verum hanc eius loci Deuteronomij, interpretationem improbat Franciscus Ottomanus libro secundo de usuris cap. 30. ratione profecto verisimili, quoniam ea lex Deuteronomi in omne tempus lata fuisse videtur, & non in id dum-

taxat, quo cum illis gentibus bellum esset Iudæis. Et præterea quia vt ipse considero generaliter locus ille ostendit populo Israelitico erga omnes alienigenas, & externos Deum indulsisse usurarum exactorem. Denique quia falsum est licere usuram exigere ab hoste, quo cum iuste bellum geritur: vt prudenter resoluit Couarr. ubi proxime. Sapienter, & accurate explicans sententiam Ambrosij in dict. cap. ab illo locum habere, ubi usura accipitur, & retinetur in satisfactionem damni illati ab inimico, Ludouic. Peguera post Didacum Stellam insignem religiosum instituti Franciscani a se relatum dicto cap. 30. numero 11. Quocirca Franciscus Ottomanus sic explicat locum illū, quod aliæ barbaræ nationes Moysæ legibus non tenebantur, quæ ciues fœnus inter se exercere prohibebat, ac si quid aliquando cum Iudæis contrahebant, quibus præsentī vt sit pecunia opus erat, illos grandi fœnore premebant, vt ius inter vtrosque æquabile, & vnum omnibus esset, Iudæis similiter permissum fuit, si quando illis pecuniam mutuum darent, vicissim usuræ nomine aliquid stipulari. Eamque explanationem fatetur Ottomanus se didicisse a quodam Theologo magni nominis. Sed displicet mihi Ottomanī explicatio isthæc. Nā videtur Ottomanus pro certo cōstitue-

tirueret in ea specie, quam ipse refert, usurarum exactionem dum taxat licitam fuisse iudæis expositiua Dei permissione: Ita quod si Deus non permisisset expresse, utique illis non licuisset. Ego vero magis sentio in ea forma quam fingit Ottomanus ex natura rei, ac iure Diuino & naturali esse licitam acceptionem usuræ. Moueor ea ratione quia communi voto omnes admittunt exigi posse usuram licite incompenstationem, & satisfactionem damni illati, quemadmodum resoluit Couarru. d. capite. i. numero. 7. sic explicans sententiam Ambrosij in d. capit. ab illo 14. quæst. 4. pro ut dixi superius. Licuisset ergo ex ipsa rei natura iure diuino, & naturali iudæis usuram exigere ab his gentibus, & nationibus, a quibus premebantur usuris incompenstationem damni, quo affiebantur obnegotiationem usurariam, quam ille gentes exercebant erga populum Israeliticum. Quod si hæc sententia visâ fuerit alicui parum probabilis, non reluctabor assentiri. Etenim alia ratione reijci, & confutari potest explicatio Ottomanij. Nam sentire videtur eo loco Deuteronomij Deum Optim. & Maximum dumtaxat iudæis permisisse usuram accipere ab his gentibus, & nationibus, a quibus grandi quoque scenore exauriebantur, eamque permissionem restri-

ctam, & limitatam fuisse ad eas gentes, & populos, quodquidem perquam falsum est: quia euidenter apparet generaliter Deum permisisse iudæis scenerari alienis exterisque nationibus. Iccirco Dominus Ignatius de Mendoza olim primarius professor iuris Pontificij Academiae Complutensis profui ingenij admirabilis acumine sic eum locum exponebat, quod ibi Deus omnipotens iudæis absolute usuræ acceptionem interdixerit non solum erga fratrem, sed etiam alienigenam. Quod ut persuaderet sic legebat locum illum, *non sceneraberis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quâlibet aliam rem, sed alieno fratri autem tuo absque usura id, quo indiges commodabis*. Ita ut verba illa, *sed alieno*, & illa *fratri autem tuo* continuatiue legantur: quæ interpretatio licet peracuta sit, & digna ipsius ingenio singulari, difficilis est ex eo quod in Hebræo, & Græco exemplari, latinaque additione vulgata, & omnibus Codicibus usque in hæc tempora typis mandatis locus ille Deuteronomi sic legitur, ut post illa verba, *sed alieno* punctus sit, ibique periodus finiatur, & in sacris literis, nec apicem licet immutare.

Rursus dictio *autem*, quæ aduersatiua est, si grammaticis credimus, & glo. & Bartolo. in l. mariti §. ultimo. ff. de adulterijs Docto-

I ribus

Liber primus

ribus in l. hoc autem §. de his autem ff. de damno infecto, & in l. transigere C. de transactio. Nicola. Mullis in reportorio dictione autem, ostendit manifeste verba illa *fratri autem tuo* non posse legi continuatiue ad precedentia comodo, quo vult Dominus Ignatius de Mendoza. Memini me olim legisse Molinæum in lib. de contractibus in principio aliter interpretantem locum illum scilicet, quod alienum usura mordere, nec præcipere, nec permittere Deus videtur. Sed hoc innuere, & significare, quod si quæ usuris opprimas iam non tractas ut fratrem, nec officium proximo debitum impendis, sed pro extraneo habes vel pro hoste. Quæ interpretatio ex textu sacro eiusque littera confunditur manifeste. Expectabit autem a nobis lector curiosus nouam aliquam eius loci interpretationem, quæque impleat omnes difficultates superius excitatas. Quam excogitare tentassem, si pro certo haberem aliquas explicationes sacre pagine periculo non carere. Ideoque dico amplectendam communem sententiam D. Th. Neo cum Dominus Deus noster permisit iudæis accipere usuram ab alienigenis, eorū cupiditati & vitij confisus putandus est, sed permisit illis mala facere ne facerent peiora, quod in legislatore vitio tribuendum non est.

18 Usuram quoque improbari iure Diuino Euangelico constat ex illo Lucæ. 6. cap. *mutuum date nihil inde sperantes*. Quem locum Ecclesia catholica, quæ Spiritu sancto duce scripturam sacram interpretatur, in capite consuluit de usuris sic accepit, ut docuerit Christum Dominum ibi usuræ labem & peccatum prohibuisse sub præcepto & culpa mortali. Et docet expresse Alexan. 3. in capite super eo 4. de usuris ibi *quod cum usurarū crimen viriusque testamenti pagina de testetur*.

Nec placet quod scribit Ottomanus libro secundo de usuris capite. 3. in principio locum Euangelicum non esse intelligendum de fœneratione, quæ turpis quaestus est. Nam loquitur contra communem omnium sententiam & Ecclesiæ Catholicæ sensum in d. c. consuluit. Displicet quoque sent. Domini. de Soto libro. 6. de iustitia & iure. quæst. 1. articul. 1. in corpore articuli pagina mihi. 470. columna 2. aientis in eo loco non constitui præceptum aut prohibitionem, sed consilium, cui consentit Alcia. in parergis relatus ab Ottomano vbi proxime. Quoniam verbis illis Seruatorem nostrum usurariam prauitatem interdixisse docet manifestissime Urbanus. 3. in d. c. consuluit, cui textui non bene satisfacit Soto. Nam Pontifex

Pontifex ex loco Euangelij vt rem certam, & indubitatam colligit vsuræ interdictum & prohibitionem. Meritoque increpat Ottomanus Alciatum, quod dixerit interdum aliter, atque aliter placere Ecclesiæ scripturam diuinitus traditam interpretari: & quibusdam Pontificibus olim visum fuisse, Lucæ locum ad consilium referre: ac deinde Gregorio, Clementi, alijsque Pontificibus placuisse locum Euangelicum ad præcepti necessitatem trahere: iusque diuinum non adeo certum, & indubitatum esse, quin varias interpretationes habeat, ipseque miror Andream Alciatum virum pium sic fuisse proiectum ad audendum vt similia de Ecclesia Sancta Catholica, eiusque summis pastoribus protulerit. Neque obstat locus ille Mathæi. 23. *veniens ego recepisse, quod meum est cum vsuris:* & Lucæ. 19. *quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, ego veniens vtrique cum vsuris exegissem illud*, nam in sacris literis sæpe mala trahuntur ad significationem bonorum: sicut adulterium Betsabe significabat coniunctionem gentium cum Christo Iesu. Vnde ex vsura pecuniæ Seruator noster demonstrat, & in sinuat aliam vsuram non pecuniæ sed sanctorum operum, quæ est vsura spiritualis. Igitur ex vsura culpabili trahit nos ad vsuram bonam, vt quem ad modum mer-

catores propter pecuniæ lucrum fœnerantur diligentissime: ita & nos propter Regnum cœlorum negotiemur solícite in spiritualibus rebus habere incrementa, quæ sunt fœnus spirituale prout sapienter explicat Michael de Palacio de contracti. & restitutione lib. 4. c. 2. pagina. 321. colu. 1. & 2. Rursum Ecclesiam Catholicam a primis temporibus vsurariam prauitatem exosam habuisse ac cohibuisse multis pœnis, ostendunt elegantissimæ, & pulcherrimæ authoritates multæ ex Cœcilio Niceno, Arelateni, Tarraconensi, Agateni, Augustino, Hieronymo, Ambrosio, & responsis multorum Pontificum Romanorum collectæ a Graciano. 14. quæst. 3. & quæst. 4. Iuone. Carnotensi. part. 13. per multa capit. prohibent quoque multa iura relata lib. quinto decretalium titul. 19. Iure etiam Regio summa cura habita est de interdicens, vetandisque vsuris l. 1. & 8. titul. 2. lib. 8. ordinamenti veteris, vbi multa effundit Dida. Perez. l. 1. cum sequib. us titul. 6. libro. 8. nouæ compilation. legibus vero Romanis quid fuerit decretum circa prohibitionem vsurarum dubium est inter vtriusque iuris professores. Sunt enim, qui affirmant veterem licentiam percipiendi legitimas vsuras displicuisse Imperatori Iustiniano: ideoque illas omnino reiecissee. Ita enim Accur-

I 2 si. tra-

Liber primus

si tradidit in l. i. C. de summa Tri-
nit. & fide Cath. & in autho. ad
hec C. de vsuris, Ioanes Theutoni-
cus in c. quid dicā 14. q. 4. Bernar.
in c. quia in omnibus de vsuris.
Quorum sententiam agnoscit
communem Ofascius Cachera-
nus decissione, Pedemontana 137.
numero 8. Alfons. Guerre. d. c. 67.
numero. 5. Iulius Clarus lib. 5. sen-
tentiarum. 5. vsura numero. 4. Ro-
landus a Valle consi. 55. volum.
2. numer. 11. Don Ludoui. Pegue-
ra. d. c. 30. numer. 16. contrarium
post Panormi. Conrra. & alios tue-
tur Couarru. lib. 3. variarum c. 1.
numer. 6. & testatur communem
opinionem, Andreas Alcia. in c.
1. numero. 78. de officio ordinarij,
& ex Christopho. de Castel. consi.
36. Iulius Clarus d. 5. vsura numer.
4. quidquid sit exploratum est a-
pud omnes prouincias christia-
nas, vsuras improbas, & illicitas
iudicari.

EPITOME capitis VI.

- 1 **I**N contractu emptionis,
venditionis frequens est
duplex genus pactorum,
legis commissoria, addictionis in diē,
& de retrouendendo, & quale v-
num quodque sit explicatur.
- 2 In pacto legis commissoriae, & ad-
ditionis in diem dominium rei ve-
ditae retransferatur in venditorem

absque noua traditione ita ta-
men si appositum fuerit in conti-
nenti.

- 3 Apposito pacto de retrouendendo
ad domini retranslationem est ne-
cessaria traditio.
- 4 Resoluto contractu ex pacto legis
commissoriae vel additionis in diē
ne dum ex distractu, sed neque ex
contractu gabella debetur, resoluto
vero ex pacto de retrouendendo de-
betur gabella ex contractu, licet
non ex distractu.
- 5 Resoluto contractu ex pacto legis
commissoriae, vel additionis in diē
restituuntur fructus venditori, se-
cus est in pacto de retrouendendo.
- 6 Resoluto contractu ex pacto legis
commissoriae vel additionis in diē
ita demum absque traditione re-
transfertur dominium si cōceptum
fuerit verbis directis, secus vero si
obliquis.
- 7 Improbatur communis sententia,
& ostenditur esse differentiam in-
ter pactum legis commissoriae, &
additionis in diē.
- 8 Reijcitur Aemylij. Ferrei, & An-
tonij Gomezij sententia.
- 9 Ostenditur aduersus Menchacam
in pacto legis commissoriae haberi
fidem de pretio, & dominiū tran-
sire in emptorem.
- 10 Refertur celebris controuersia an
pacto de retrouendendo conceptio
verbis directis retransferatur do-
minium in venditorem absque no-
ua traditione, & resoluitur retrans-
ferri.

11 Pacto

11 Pacto retrouendendo concepta
verbis obliquis non potest agi ad-
uersus tertium possessorem, potest
autem si verbis directis conceptum
fuerit.

12 Pactum de retrouendendo omni
iure licitum est.

13 Resoluitur solam modicitatem pre-
tij cum pacto de retrouendendo non
efficere contractum usurarium.

14 Agitur de intellectu tex. in l. 4. tit.
6 lib. 8. noue comp.

15 Agitur de interpretatione tex. in
c. illo vos de pignori.

C A P V T. VI. de pacto de retrouen- dendo, eiusque iustitia.

Dixeram quarto cap.
huius libri ad finem
censum aliquando
constitui cum pa-
cto de retrouen-
dendo, aliquando creari sine illo:
& quoniam de vtriusque iustitia
statim nobis disserendum est, per
opportunitatem iudicavi de vi effectus
que pacti de retrouendendo, ac iu-
stitia sermonem instituere. Cuius
rei explicatio ut lucidius proce-
dat, animaduerto, in contractu emp-
tionis, & venditionis solere tri-

plex genus pactorum frequenterari.
1 Vnum est pactum legis com-
missoria, quod est cum res ita ven-
ditur, ut si pretium non fuerit so-
lutum ad certum tempus res sit in
empta. l. 2. & ultim. ac per totum
ff. de lege commissoria. l. 2. §. Sabinus
ff. pro emptore. l. Iulianus. §. idem
Papinianus cum glossa. ult.
ff. de actio. empti. l. commissoria
C. de pactis inter emptorem, &
venditorem. l. 38. tit. 5. part. 5.
quod in emptione. & venditione
valere constat ex toto illo tit. ff.
de lege commissoria, & d. l. com-
missoria cum alijs C. de pactis in-
ter emptorem, & venditorem,
& l. 38. tit. 5. part. 5. inutile esse in
pignoribus post legem Constanti-
ni apparet ex l. ultima C. de pa-
ctis pignorum, non vero iure di-
gestorum, ut accurate re soluant
Pinellus in Rubr. C. de rescinden-
venditione 2. p. c. 1. numer. 27. Ia-
cobus Cuiacius ad Paulum lib. 2.
sententiarum tit. 13. & in l. Aem-
ylius largianus ad finem ff. de
minoribus, Hugo Donellus c. 11.
& Francis. Balduinus cap. 17. de
pignoribus: & quod magis est An-
tonius Concilius ad notauit ex C.
Theodosiano lib. 3. tit. 2. a Con-
stantino, & in venditionibus, & in
pignoribus improbatam fuisse le-
gem commissoriam, sed a Iustinia-
no. in d. l. ultima. C. de pactis
pignorum explesam in pignori-
bus, & in venditionibus recepta.
Pactum vero alterum est additio

I 3 nis

Liber primus

nis in diem (sic enim appellandum est, & nō adiectionis in diem ut primum docuit Laurencius Valia. lib. 5. elegantiarum cap. 18. & post eum Philippus Beroal. Baptista Pius Bononiensis, Iass. & Guille. Budæus, quos refert, & sequitur Ioannes Orosius in l. ab emptione numero 33. ff. de pactis, Francis. Conna. libro septimo commentariorum iuris civilis cap. 9. numero 7. Antonius Augustinus lib. 2. emendationum c. 3. Costalius in Rubrica. ff. de in diem adiectione, & ibi Cuiacius in paratitla. Caldas, Pereira Lulitanus in l. si curatorem habens C. de in integrum restitutio. minorum in verbo sua facilitate numero 501. Hæc autem pactio adiectionis in diem ita concipitur ut si quis intra certum tempus obtulerit meliorem conditionem discedatur ab emptione, de qua loquitur totus titulus. ff. de in diem adiectione & textus iure regio in. l. 39. titulo. 5. part. 5. tertium est de retrouendendo, quod est conventio quædam inter emptorem, & venditorem ut emptor teneatur eandem rem venditori vendere quando cunque vel intra certum tempus eodem pretio oblato. de quo pacti. genere est text. in l. 2. C. de pactis inter emptorem, & venditorem secundum communem Doctorum intellectum, tamen si Hierony. Cagno. ibi numero.

12. affirmet eum tex. non agere de pacto de retrouendendo, sed de pacto de restituendo, inter quæ longam differentiam ex Arcetino consilio 6. Corneo consilio 4. colu. 2. volum. 1. Socino. 253. 3. quæst. volum. 1. Constituit, & Corrafi. lib. 3. Miscellaneo. cap. 9. numero 1. loquitur etiam de eodem pacto text. in c. ad nostram, ubi multa effundunt Burgen. & Berous. de emptio. & venditio. & in c. illo vos de pignoribus, & in l. 42. titul. 5. part. 5. confecitque integrum tractum multiplici rerum varietate distinctum Tiracquellus de retractu conventionali, scribunt multa Couarru. lib. 3. variarum c. 8. Cagnolus in d. l. 2. C. de pactis inter emptorem, & venditorem Antonius Gomez 2. Tomo variarum c. 2. numero 27. cum sequentibus Gregorius Lopez in l. 42. titul. 5. part. 5. Caldas. Pereira dicto verbo sua facilitate a numero 58. Orosius in l. ab emptione ad finem ff. de pactis Ioannes Corrafi. lib. 3. Miscella. cap. 9.

2. Inter hæc vero tria pacta eximia a Doctoribus nostris constituitur differentia. Quod in pacto legis commissoria, & adiectionis in diem dominium rei venditæ absque nova traditione retransferatur in ipsum venditorem, qui legem contractui apposuit. l. si quis hac ff. de rei vindicatione. l. ultim. ff. de l. commissoria. l. commissoria

missoria. C. de pactis inter emptore
& venditore. l. si hominem ff. de
usucapio. l. si duobus. §. ultim. ff.
de diuersi. & tempora. præscrip.
docet glosa & ibi Baldus Salyce.
Decius, Curcius, Claudius, &
ceteri in l. traditionibus C. de
pactis Angelus. in l. 3. C. de
pactis inter emptorem, & vendi-
torem. Bartolus in d. l. si hominem
ff. de usucapio. Ange. & Immola.
in l. naturaliter ff. eodem titulo.
Carolus Ruynus consilio 22. & 32.
volumi. 1. Antonius Gomez d.
c. 2. numero 30. versiculo. Item ad
de. Couarru. d. c. 8. numero. 1. Gre-
gori. Lopez in lex. 38. titulo. 5.
part. 5. glosa. 3. & agnoscit commu-
nem Acilius Ferretus in l. iuris gen-
tium. §. adeo numero 8. ff. de
pactis, Ioannes Orosius in d. l. ab
emptione numero. 34. ad finem.
Deliderant tamen omnes autho-
res isti apponi hæc pacta incon-
tinenti ut operentur retransla-
tionem dominij ipso iure, ut
etiam docuit glosa. in d. l. ab emp-
tione. Quam dicit receptam ex
pluribus Caldas, Pereira. d. verbo
sua facilitate numer. 56.

- 3 Pactum vero de retrouenden-
do, non operatur, neque inducit
dominij retranslationem absque
noua traditione Barto. in l. 1.
numero 10. ff. de donatio. Saly-
ce. in l. si prædium. C. de ædili-
cijs actionibus, Aretinus in lex.
qui absenti §. 1. ff. de adquiren.
possessione plures, quos recen-

set Couarru. d. c. 8. numero 2. Ac-
ilius Ferretus in d. l. iuris gen-
tium. §. adeo numero 8. ff. de pa-
ctis, Cagnolus in l. 2. C. de pactis,
interempto. & vendita. nume-
ro 133. Antonius Gomez d. c. 2.
numero 29. dicit communem o-
pinionem Andrea. ab ex ea de
pactis numero. 567. Tiraquellus
libro. 2. de retractu §. 1. glosa. 7. nu-
mero 12. Berous in c. ad nostram
numero. 25. de emptio. & ven-
ditiōe.

- 4 Ex quo solet ad notari alia diffe-
rentia inter hæc pacta, quod cele-
brato contractu, & resolutio ex vi
pacti. l. commissoria, & additio-
nis indiem non modo ex resolutio-
ne & distractu, verum neque ex
contractu gabella, laudimum,
relevium, aut alia onera debentur,
& soluta repeti possunt in de-
biti condictione, Bellapertica in
l. ultim. §. sed quia C. communia
de legatis, Paulus in l. ab emptio-
ne numer. 9. ff. de pactis, & in l. 1.
C. quando liceat ab emptione dis-
cedere, Bal. in l. traditionibus
C. de pactis, & proficitur commu-
nem resolutionem Antonius Go-
mez d. c. 2. numero 31. tamen si il-
lam impugnet friuolis argumen-
tis Ioannes Iañez Parladorius re-
rum quotidianarum cap. 3. §. 4.
numero. 37. Tiraquellus de retra-
ctu conuentionali. §. 6. glosa. 2.
numero 3. dicens in hoc nemi-
nem discordare Riminal. consi-
lio 86.

Ex contractu inito cum pacto de retrouendend. debeat gabella, ludimium aut releuium, licet ex distractu non debeat, omnes in d.l. ab emptione, vbi Orosius nu. 6. & 7. Paulus, & Alexan. in l. iuris gentium §. adeo ff. de pactis Tiraque. vbi proxime nume. 16. Molina. Cagno. & alij quos refert, & sequitur Pinellus. in l. 2. C. de rescin. venditio. 2. p. c. 3. numer. 36. Parladorius d. numer. 37. Ioannes Gattias in tracta. de expensis, & melioramentis c. 18. a numero. 46. & esse Doctorem commune placitum asserunt Suarez, & Bonacossa inter communes opiniones lib. 7. verbo gabella. Dida. Perez in proemio tituli. 2. libro. 8. ordinam. pagina. 33. & 34.

5 Est quoque inter hæc pacta elegans alia differentia, quod resolutio contractu ex pacto legis commissoria vel additionis in diem, quia resoluitur ipso iure, & dominium absque noua traditione retransfertur, venditori fructus restituantur. l. item, quod dictum est. 2. lege Imperator. 19. ff. de in diem additione l. si fundum 4. ff. de l. commissoria. Resoluto autem contractu ex pacto de retrouendendo, quia non retransfertur dominium ipso iure, fructus non restituit emptor. l. 2. C. de pactis inter emptorem, & venditorem, vt eleganter obseruat Ioannes Corrafi. lib. 3. Miscellaneo. c. 9. numero. 6. neque obstat responsum Vlpiani

in l. quotiens fundus. 2. ff. de in diem additione ibi *Iuhan. scribit, hunc, cui res in diem addicta est, & usu capere posse, & fructus & accessiones lucrari, & periculum ad eum pertinere.* Ex quo improbat Corrafi traditionem Couarru. lib. 3. resolutio. c. 9. nume. 1. nam procedit, accipique debet iuxta distinctionem propositam ab eodem Vlpiano in d. l. ite quod dictum est, in qua Vlpia. explicat, quod antea generatum, & absolute dixerat in d. l. 2. quod apparet ex eo, quia vtrique lex Vlpiani est libro vicesimo octauo, ad Sabinum. Emptor enim, cui res in diem est ad dicta interim suos facit fructus, sed oblata meliori conditione, restituit, non oblata retinet perpetuo. Cum enim interim dominus sit l. non ideo minus ff. de rei vocatione interim lucratur fructus. Similiter enim dicimus bonæ fidei possessorem interim facere omnes fructus suos vt docuit Paul. l. C. in l. bonæ fidei emptor. 48. ff. de adquiren. rerum dominio. Non tamen omnes facit suos irrenocabiliter, quia re cuius restituit naturales, retinet tamen industriales, qua ratione conciliari debent Paulus in d. l. bonæ fidei emptor, & Pompo. in l. fructus. 45. ff. de usuris, vt post Cuiacium, & Goucanum conciliasse videtur Matthæus Vbesēbe. in §. si quis a non domino inst. de rerum diuisione. num. 13. & 14.

Id

6 Id autem, quod statui superius scilicet resolutio contractus ex pacto legis commissoriae, & additionis in diem ipso iure retrahendi Dominium in venditorem, solet a Doctoribus explicari habere locum, quando pacta concipiuntur verbis directis, ut si dictum fuerit, res sit in empti, vel habeatur contractus pro infecto, vel quod venditor ipse sine iudicis ministerio rem ipsam capere possidere, & frui propria autoritate possit. Quia in specie competit venditori rei vindicatio, quod si verbis obliquis hæc pacta fuerint concepta, dominium non redit ipso iure ad venditorem absque noua traditione, nec rei vindicatio competet, sed sola personalis actio, ut docet glo. ordinaria in l. i. ff. de donatio. & ibi Bart. Paulus, & Imola, lassi. numer. 7. Orosius nume. 34. in l. ab emptione ff. de pactis Tiraque. Couarru. Grego. Lopez Antonius Gomez ubi supra, Caldas, Pereira, in d. verbo sua facilitate num. 54. testatus esse communem sententiam, Alcia. responsio. 164. num. 12. & responsio 676.

Cui tamen receptæ sententiæ negotium faceßere videtur tex. in l. si quis hac. 41. ff. de rei vindicatione in cuius specie I. C. Vlpia. docet contracta venditione cum pacto additionis in diem hoc modo, ut si alius meliorem conditionem attulerit, recedatur ab emptione, post allatam conditionem

emptorem iam non posse in rem actione uti. Nam in eo responsio Vlpiani. I. C. pactum additionis in diem conceptum verbis obliquis est: & nihilo minus adhuc dominium dicitur in venditorem retro translatum sine noua traditione. Quod autem verbum *recedatur*, sit obliquum, non directum constat ex eo, quia ut nostris auctoribus magis placuit, illa dicuntur verba directa, quæ significant resolutionem contractus fieri ipso iure: obliqua autem, quæ denotant in resolutione contractus factum, & ministerium hominis necessarium, prout ex pluribus resoluit Caldas, Pereira. in d. glo. sua facilitate numer. 53. at verbum *recedatur* ut futurum concernens videtur exigere contrahentium factum. Argumento eius, quod auctores notant in l. in criminali. C. de iurisdictione omnium iudicum & in l. si quis in talem C. unde vi. copiose Andreas Tiraquellus in l. si vnquam verbo reuertatur num. 732. C. de reuocandis donationibus.

Ex quo textu ab hinc aliquot annis arbitratus sum constituendam esse differentiam inter pactum legis commissoriae, & pactum additionis in diem. Nam in pacto legis commissoriae communis sententia, & distinctio vera est, ut si verbis directis conceptum fuerit transeat dominium sine traditione: non autem sine illa, si obliquis verbis exprimatur, idque propter

I 5 tex.

Liber primus

tex. in l. 3. C. de pactis inter emptorem, & venditorem. in cuius specie Alexander imperator rescribit pacto legis commissoria ita cōcepto, vt nisi pretium reliquum intra certum tempus restitutum esset ad venditorem reuiceretur, non rei vendicationem sed actionem ex vendito primo venditori competere, si emptor possessionem non tradidit. In pacto vero additionis in diem falsam esse credo communem distinctionem, & aio semper resolutio contractu ex pacto additionis in diem dominium transferri in primum venditorem sine traditione, siue verbis obliquis, siue directis concipiatur. Quod Saly. docuit in l. traditionibus num. 11. & ibi Claudius de Scysello. col. 2. C. de pactis Couar. d. c. 8. numer. 11. ad finem.

- 8 Vnde improbanda est opinio Aemylj Ferreti in l. iuris gentium §. adeo numer. 8. ff. de pactis indistincte docētis ex pacto legis commissoria & additionis in diem retrotransferri dominium sine traditione, siue concipiantur verbis directis siue obliquis. Nam quantum attinet ad pactum legis commissoria, euidens est si fiat verbis obliquis, solam actionem personalem competere ex rescripto Alexandri Cæsaris in d. l. 3. C. de pactis inter emptorem, & venditorem. Quo ad vero pactum additionis in diem Aemylj sententia recipienda est ex text. in d. l. si quis hac.

Rursus displicet traditio Gomezij d. c. 2. numero. 3. versi. Item etiam inferitur ad finem constituētis nullo casu contractu resolutio ex pacto legis commissoria, & additionis in diem absque traditione, dominium reuerū ad venditorem. Loquitur enim doctissimus vir contra iura apertissima superius producta, & contra inueteratam, & receptissimam omnium iuris interpretum traditionem. Neque obest, quod dominium non transeat absque traditione l. traditionibus. C. de pactis. Quia negat eam propositionem absolute Dominus Ferdinandus de Mendoza lib. 3. disputationum ciuiliū. c. 2. contendens neque iure humano, neque naturali adquisitionem esse necessariam traditionem, sufficereque solum consensum, nudamque voluntatem contrahentium. Sed verum non esse multis rationibus ostendi. c. 2. huius libri numer. 13. igitur respondeo regulam esse dominium non acquiri sine traditione, limitari tamen, & præstringi in hac specie. Cuiusque limitationis rationem esse scribit Salyce. in d. l. traditionibus, quia lex fingit rem retro nunquam venditam fuisse. Et enim conditio resoluens impleta retrotrahitur ad tempus contractus. l. qui balneum. l. potior ff. qui potiores in pignore, eamque rationem constituere Petrus Cynus, & Fulgosius in l. 4. C. de pactis inter emptorem,

emptorem, & venditorem, explicat Caldas Pereira, in d. verbo sua facilitate numer. 55. Meo tamen iudicio subtilior illa videtur esse ratio, quod resolutio contractus ex pacto legis commissoriae, & additionis in diem retro redditur titulus nullus, unde traditio remanens sine causa non habet annexum dominium in persona possessionis, & ita tradens recuperat directum quod habebat primo.

- 9 Minusque probo, quod tentat Ferdinandus Menchaca. c. 69. controuerfiarum frequentium celebrato contractu cum pacto legis commissoriae etiam re tradita dominium non transire in emptorem, sed manere semper penes venditorem ipsum, motus earacione, quod in ea forma contractus non sit habita fides de pretio, quod etiam probat Petrus Bellous lib. 2. variorum iuris civilis c. 3. Nam hac Ferdinandi Mencha, noua sententia confunditur expresse ex Neratii responso peropportuno. in l. lege fundo. §. ff. de lege commissoria ibi, *sed si fundus reuenerit, Aristoteles ex istimabat venditori de his iudicium in emptorem dandum esse, quia nihil penes eum residere oporteret ex re in qua fidem fecisset*, quibus verbis perspicue, & manifeste Neratius I. C. docet celebrato contractu cum pacto legis commissoriae habitam esse fidem de pretio. Confunditur etiam ex rescripto Alexandri Imperatoris in l. quia ea le

ge. 3. C. de pactis inter emptorem, & venditorem, quo loco aperte demonstratur, legem commissoriam adiectam contractui non impedire, quin dominium abeat in emptorem. denique Petri Bellou. d. c. 3. sententia displicet, quatenus existimat in pacto legis commissoriae semper transferri dominium abique traditione & nunquam in pacto additionis in diem aduersatur enim responso. I. C. in d. l. si quis has, cui recte non satis facit.

- 10 Illud autem iam inde ab antiquis, heroicisque temporibus habuit celebrem, & eximiam controuerfiam, an concepto pacto de retrouendendo verbis directis dominium regrediatum statim conuoluetque ad venditorem absque traditione aliqua. Summi enim iuris vertices hac de re dimicant inter se acerrime, nec quidem pugna, & altercatio in hunc diem conqueuit. Nam Bart. in l. 1. numer. 10. ff. de donatio. absolute docet contractum resolutum propter pactum de retrouendendo nunquam dominium ad venditorem reddere absque traditione. Sequuntur Salice. in l. si praedium. C. de adilitijs actioni. Areti. in l. qui absenti §. 1. ff. de acquiren. possessione plures, quos refert Couarru. d. c. 8. numer. 2. Aemyli. Ferretus in d. §. adeo numer. 8. Cagno. in l. 2. numer. 133. C. de pactis inter empto. & vendito. Gomez d. c. 2. numer. 29. dicit commu-

Liber primus

communem opinionem Andre. ab ex ea de pactis numer. 567. Tiraque. de retractu. conuentionali. §. 1. glos. 7. nume. 12. Berous in c. ad nostram numer. 25. de emptio. & venditio. Quæ sententia primum probatur ex tex in l. 2. C. de pactis inter emptorem, & venditorem, vbi absolute constituitur ex pacto de retrouendendo solam actionem personalem competere. Sequitur ergo resolutio contractû ex pacto de retrouendendo in venditorem dominium non transire: consequentia probatur, quia nemo actione personali agit ad rem propriam consequendam nisi conditione furtiua l. vlt. in fine ff. vsus fruct. quemadmodum caueat. §. sic itaq. discretis inst. de actio. Secundo probatur ex tex in l. si prædium. 4. C. de ædilitijs actionibus vbi Dioclecia. & Maxima Cæsares rescripserunt resoluta venditione ex pacto displicentiæ solam actionem redhibitionariam competere, quæ personalis est. Contrarium autem voluerunt Cumanus in l. 1. ff. de donatio. Paulus in l. si a te C. de pactis inter emptorem, & venditorem, & in l. si cum venderet ff. de pignerati. actione l. ass. numero. 8. Ioannes Orosius num. 35. & sequentibus appellans communem in l. ab emptione ff. de pactis, Nicolaus Boerius decif. 182. numer. 16. & sequentibus, Roderi. Xuarez in l. post rem iudicatam ff. de re iudicata in declaratio

ne legis Regiæ prima limitatione nume 9. & 10. Tiraque. de retractu conuentionali dicto §. 1. glos. 7. nu. 6. & sequentibus, copiose Couarru. d. c. 8. num. 2. Grego. Lopez in l. 42. titu. 5. part. 5. Verbo *el comprador*, & glo. vlt. testatus eam sententiam fulciri maxima æquitate, Didacus Perez in l. 1. titu. 2. lib. 8. ordinamenti pag. mihi 40. colu. vlt. & pag. 41. col. 1. Menchaca conuentioniarum frequetium cap. 62. num. 8. & profitentur esse communem sententiam Caldas Pereira d. verbo sua facilitate. num. 62. Ioannes Gutierrez consil. 27. nu. 2. & veriore, & magis receptam Hierony. Gabr. consil. 66. quam partem sequutus sum legens publice textum in c. ad nostram de emptio. & venditione, & in c. illo vos de pignoribus, ex pendique solet pro ea responsum Pauli I. C. in l. voluntate 10. in fine ff. quibus modis pignus vel hypo. soluitur ibi *sed in pristinam causam res redit resoluta venditione*. Verum obseruat curiose Caldas Pereira d. verbo nume. 63. communem hanc sententiam non probari ex tex in d. l. voluntate in fine primum, quia ibi non directa sed obliqua verba ponuntur, vt constat ex verbis *recessum fuerit*: deinde quia non in continenti sed ex interuallo videtur pactum appositum. tertio quia cum Paulus I. C. dicit rem in pristina causam redire venditione resoluta non vult ex sola rescissione titu.

ritu. transferri dominium, ideo iuxta iuris ciuilibus traditiones crebriores videtur in ea specie nouā exigere traditionē. Ego quidem cum verba Pauli attente inuisitator (vt Pliniano verbo utar) vix possum, comprehendere, quo in loco I.C. velit docere in ea specie absque traditione, & ipso iure dominium transferri in dominū, antiquum, & priorem. Nā illa verba *in pristinam causam res redit* &c. Generalia sunt, nec inferunt de necessitate rem redire ipso iure, cum & per nouam traditionem in causam pristinam reuerti res possit, & non probat hoc esse, quod ab hoc contingit abesse legem non hoc C. vnde legitimi. l. neque natales C. de probatio. c. in praesentia eodem ritu. Quare magis probō nouam rationem, quam in defensionem huius opinionis considerat Caldas. Pereira. d. verbo. numer. 64. quod cum pactum de retrouendendo verbis concipitur directis non potest dici proprie pactum de retrouendendo, sed magis appellari debet generale pactum legis commissoriae secundū Alexan. consi. 10. r. u. ner. 6. vol. 1. Neque obstat tex. in d. l. 2. C. de pactis inter emptorem, & venditorem, quia in eo rescripto Alexandri Caesaris solum agitur de pacto de retrouendendo iuxta communem formulam concepto, quae obliqua est, non autem de formula, quae concipitur verbis directis,

quae propria est legis commissoriae, vel pacti additionis in diem. Rursum non obstat tex. in d. l. si praedium C. de aedilitijs actio, quoniam in specie legis illius actio redhibitoria datur emptori resoluta emptione ad id vt venditor cogatur rem accipere, & pretium emptori redde. Vnde nec mirum si detur aduersus solum venditorem.

Postremo huic resolutioni non officit text. in l. 42. titu. 5. part. 5. quae legem dicit expressam pro contraria parte Antoni. Gomez vbi supra Ait autem, ea lex, quod si emptor habet rem in sua potestate resoluta venditione ex vi pacti de retro uendendo, tenetur praecisse illam venditori tradere, sin vero in sua potestate non habet tenetur venditori ad interessē, non in quam obstat, quia lex illa partitae loquitur de pacto de retrouendendo concepto verbis obliquis, prout sollet concipi communiter. Vt constat ex exemplo ibi constituto in illis verbis, *que fuesen tenidos de tornarle aquella cosa que assi vendiesse.* Vel secundo responderi potest legem illam intelligi, quod venditor habet vtrumque ius, vel agendi ad interessē contra primū emptorem, quirem alienauit, vel rei vendicatione contra secundū emptorem, & ita intelligit ibi Grego. Lopez glos. vlti. Ioannes Orosco in d. l. ab emptione col. vltima.

Ex qua resolutione infero, quod vbi pactum de retrouendendo

Liber primus

dendo conceptum est verbis obliquis resolutio contractu venditor nequit agere aduersus tertium possessorem rei vendita, sed ager aduersus emptorem primum ad interesse. Vbi vero pactum verbis directis conceptum extiterit in rem actione poterit experiri contra tertium quemlibet possessorem, vt docent Alexan. consi. 11. vol. 1. & plures, quos referunt Tiraque. d. glo. 7. numer. 12. Couarru. Orosci. Caldas. Pereira Didacus Perez, Ioannes Gutierrez, & Hieronny. Gab. vbi supra. Neque obstat tex. in l. si cum venderet in principio ibi sed, & ipse venditor, aut vendicare rem poterit aut in factum actione aduersus emptorem agere si. de pignora. actione. ex quo Paul. de Castro, & plerique contrarium asseuerarunt constanti animo. Quoniam, vt Fulgoso ibidem placuit in specie tex. in d. l. si cum venderet, creditor non vendidit rem ipsam sed iusdum taxat pignoris, quod habuit, vt constat ex illis verbis vt si soluerit debitor pecuniam pretij emptori, liceret ei recipere rem suam. Ex quibus verbis apparet Vlpianum appellare post perfectum contractum pignus rem suam debitoris: ac proinde sentire in emptorem non fuisse translatum dominum.

12 Quo ad secundam vero partem nostri capituli statuo licitum esse pactum de retrouendendo. Nam, & iure diuino veteris testamenti

constat approbatum fuisse, vt apparet ex illo Leuitici. 25. cap. terra quoque non vendetur in perpetuum, quia mea est, & vos a iuena, & coloni mei estis. Vnde cuncta regio possessionis vestrae sub redemptionis conditione vendetur. & in republica Romana receptum fuit, quemadmodum liquet ex tex. in d. l. 2. C. de pactis inter emptorem, & venditorem: tamen si vt delibaueram superius plerique authores contenderint eum tex. non agere de pacto de retrouendendo, sed de restituyendo, quod in mero facto consistit. Pontifices quoque maximi admisisse videntur in c. ad nostram de emptio. & vendi. & in c. illo vos de pigno. per argumentum ab speciali, & in extrauaganti. 1. & 2. de emptio. & venditione, inter communes. Iure denique Regio approbatum est l. 42. titu. 5. part. 5. & in foro conscientiae iustum esse ex multis professoribus Theologis, & Pontificij iuris interpretibus profitentur Tiraque. de retractu conuentionali in prefatione num. 3. & 4. Coua. lib. 3. variarum c. 8. numer. 4. Hierony. Cagno. in d. l. 2. num. 10. C. de pactis inter emptorem, & venditorem, Nauar. in manu. c. 17. numer. 248. Iosephus Mascari. in tract. de proba. conciu. 441. numer. 3. vol. 1. Petrus Navarra. Theologus peracutus, & doctus lib. 5. de restitutione in foro conscientiae. c. 2. num. 93. & 94. reprehendens Bartholomeum de Medina

Medina eximium decus, & lumen religionis Dominicanæ. quod in summa. c. 14. §. 25. regula. 7. dixerit pactum de retrouendendo esse iniustum. Sed Bartholo. de Medina non meruit reprehendi: quia non negat absolute iustitiam pacti de retrouendendo, sed in aliquo casu iniustum, imo usurarium esse contendit, quod aliquando verum est. Licet ergo pactum de retrouendendo licitum sit ex se, tamen ex circumstantiis illicitum: improbumque reddi potest: & ex eo simul cum alijs ad iunctis contractus cui apponitur, usurarius aliquando censetur. Varias autem coniecturas, & circumstantias referunt Barto. Capola. tracta de simul. contract. Barba. in d. c. ad nostrā de emp. & vendi. Alexan. consi. 119. volumine. 4. Afflictis. decisio ne 33. & 40. Iass. in l. pacta nouissi. ma colu. 2. & vlti. C. de pactis copiose Iosephus Mascari. d. con. 441. & con. 445. & 447.

- 13 Illud autem accerrime disputatum est an modicitas pretij simul cum pacto de retrouendendo efficiat contractum usurarium. vide licet, vtrum quando res vendita est pretio adeo modico, vt vix accedat ad dimidiam iusti pretij, & adijcitur pactum quod emptor teneatur reuendere eodem pretio ea conuentio usuræ vitio, & labe inuoluatur. Inqua concertatione partem aientem sequitur glo. in c. conquæstus de usuris, & ibi Pa-

normi. & Anania glo. in c. ad nostram de emptio. & vendi. & ibi Innoc. Hostien. Ioann. Andre. Antonius Cardina. Ancharra. imola, & Panormi. Imola in c. illo vos de pignori. Bal. Paulus Ergolsius, & Alexan. in l. emptione C. plus valere quod agitur, Aymon Crauceta consi. 156. numer. 4. & 7. Mar. Anto. Natta. consi. 198. Riminal. Iunior. consi. 218. numer. 108. lib. 2. Afflictis decisio ne. 339. Gramma. decisio ne. 39. Castado decisio ne 1. de usuris scribens suo tempore ita semper fuisse iudicatum in Palatio. caterua Doctorum relata a Cagnolo in l. 2. numer. 50. C. de pactis inter empto. & vendito. & a Didaco. de Couarru. d. c. 8. numer. 4. versiculo. e contrario, & profertur esse magis communem sententiam, Viui. lib. 1. sua communium opinio, verbo vendere versiculo contractus, Emanuel Suarez verbo venditionis contractus numer. 20. Iosephus Mascari. d. con. 447. Caldas Pereira. d. verbo sua facilitate numer. 59. versiculo tamen hac duo, Bartholo. de Medina d. c. 14. §. 25. regula. 7. & ordinatione regia videtur approbata hæc opinio apud Lusitanos lib. 4. titul. 27. §. 1. quo loco statutum est pactum usurarium esse, si vendatur res minori pretio quarta partis iusti pretij, vt refert Antonius Gama. decisio ne Lusitana. 138. numero. 1.

Pro qua opinione solet expédi responsum

Liber primus

ponsum celebre Innocen.3. inc. ad nostram de emptio. & venditione in illis verbis, *qua vix dimidiam iusti pretij contingebant*, quibus Pontifex eum contractum videtur usurarium iudicasse ex eo solum, quod pretium vix dimidiam iusti pretij contingeret. Facit etiā, quia ex paruitate pretij dolus, & simulatio solet argui iuxta theoricam glo. celebrem in l.1. §.1. verbo agendo ff. de superficiebus, & quæ notat Coua. in pract. c.3. nu. 3. & c.28. numero.9.

Partem autem negantem imo solum pretij modicitatem non efficere pactum usurarium, sed requiri, quod venditor sit solitus scenerari vel aliam circumstantiam doceat Cynus, & Saly. in l.1. C. plus valere quod agitur Paul. de Castro in l. rogasti §. si tibi decem ff. si cert. petatur, & sequuntur plures, quos refert Couarr. vbi supra **Carolus Molinæus** ad Alexan. con. 154. volu. 6. & in regula Cancellariæ de publican. resigna. nu. 284. Antoni. Gama. decisioe Lusitana 138. dicit communem Bori. consi. 12. numero. 3. & 7. & magis communem Octauia. decisioe Pedemonta. 42. Tiraque. in d. prefatione. numer. 5. Rolan. a Valle consi. 40. & 92. numero. 19. lib. 14. Berous consi. 166. numero. 3. & consi. 166. numero. 21. lib. 1. Cagno. Petrus Nauar. vbi supra. Quæ pars instruitur eo argumento quod emptionis, & venditionis

contractus pretio modico celebratus usurarius non est, neque etiam ille, qui fit cum pacto de retrouendendo. Ergo nec erit usurarius contractus gestus modico pretio simul cum pacto de retrouendendo, nam ex duobus licitis non resultat illicitum. Neque obstat tex. in d. c. ad nostram de emptione & venditione, quia in eo ultra modicitatem pretij aderant aliæ circumstantiæ, ex quibus Roma. Pontifex colligit contractum pignoratitium esse, & celebratum in fraudem usurarum. Primum enim mutui petitio debitoris, de qua fit mentio in principio tex. arguere videbatur emptionem, & venditionem non fuisse vere celebratam, sed ficte, & simulate argumento. tex. in l. ult. ff. de hæredi. institutu. l. Titia §. idem respondit ff. de verbo. oblig. l. si seruus plurimum. §. ult. l. qui filiabus in principio ff. de lega. 1. Deinde pactio illa ut non nisi, a septennio, usque ad nouennium posset venditor retrahere idem ostendebat apertissime, quia ex ea conuentione colligitur, quod emptor volebat esse securus de fructibus usque ad septennium illosque lucrari ultra sortem usque ad id tempus.

Cui resolutioni non obest. lex Regia prima titul. 2. lib. 8. ordinamenti, & lex 4. titulo. 6. libro 8. nouæ compilatio. quatenus illis constituitur contractum usurarium esse solum ex eo, quod conuenierit

uenerit inter emptorem & venditorem vt nō nisi ad certum, vel post certum tempus liceat redimere, cum tamen ea conuentio iure communi licita sit, vt late resoluit Couarrubias dict. cap. 8. nūme. 7. & 8. Quoniā Regiæ leges illæ non solum ex eo censent contractum usurarium, sed tunc demum cum adiicitur pactio de lucrando fructibus medio tempore, quæ cum insolita sit, usuræ præsumptionem parit: vt explicant Couarrub. dict. cap. 8. numero 7. & 8. Antonius Gomez secundo tomo cap. 2. numero 27. Gregorius Lopez in leg. penultima. titulo. 5. part. 5. gloss. 3. Didacus Perez in d. leg. 1. titulo 2. libro 8. ordinam. pagina 39. Caldas Pereira dicto verbo sua facilitate numero 61. & licet Caldas post Gregoriū Lopez a se relatum dicat in terminis legum Regiarum ad præsumendum contractum usurarium requiri pretij modicitatem: tamen contrarium verius esse constat, ex his, quæ resoluit copiose Couarrub. dict. num. 7. & 8.

- 15 Hinc est in specie text. in cap. illo vos de pignori. plures conuenisse circumstantias ad censendum contractum scēperatitium: pactum inquam de retrouendendo collatum in voluntatem emptoris, clausulam de computandis fructibus in sortem adiectā, & quod reuenditio maiori pretio fieri deberet. Sed quare in d. cap. illo vos

maioritas pretij cōsideratur, & in d. c. ad nostram attēditur sola modicitas? Antonius de Burgos in d. c. ad nostram mouet difficultatē, & respondet in specie tex. in d. c. ad nostram considerari modicitatem pretij, quia in potestate venditoris fuit post certum tempus retroemere, at vero in d. c. illo vos attendi maiorem pretij, quia retrouēditio posita erit in arbitrio emptoris. sed hæc interpretatio fribola est facileq; cōfunditur. Quoniam in proposito pactum de retrouendendo non improbat ob aliam causam, quam quod inuoluere videtur dolum, & fraudem ex parte emptoris, sed vbi emptor carius emit, quā res ipsa valet nulla fraus, nullusque dolus præsumi potest. Cum potius ex quo carius emit se ipsum decepissee videatur. Quare ad huius difficultatis verā explicationem nonnulli casus considerandi sunt. Primus est quando venditio facta fuit modico pretio cum pacto de retrouendendo, & concurrentibus alijs cōiecturis aptis ad causandam usuræ præsumptionem contractus usurarius dicitur, siue facultas redimēdi posita fuerit in voluntate venditoris, siue in voluntate emptoris, & hac ratione procedit tex. in d. c. ad nostram. Secundus casus est quando venditio facta esset pro maiori pretio, quam res valeret cum pacto de retrouendendo, siue pro eodem pretio siue pro minori, & tunc

K nequit

Liber primus

EPI TOME CA pitis septimi.

nequit contractus usurarius cense-
ri. Quoniam in hoc casu cessat
omnis suspicio doli, & fraudis. Ter-
tius casus est, quando venditio fit
pro vno pretio, siue magno, siue
modico, & adijcitur pactum de re-
trouendendo, seu resoluendo con-
tractum pro maiori pretio: & tunc
si alia coniectura concurrant ut
puta, quia emptor erat solitus fœ-
nerari, vel quod fructus sunt im-
putandi in sortem principalem, con-
tractus iudicatur usurarius, & in
hac specie procedit tex. in d. cap.
illo vos, & hæc est maioritas pre-
tij, quam in ea decretali contide-
rat egregius ille Pontifex Inno. 3.
Ex quo apparet carere vitio con-
tractum illum, in quo adiecto pa-
cto de retrouendendo conuenit
ut reuenditio fiat maiori pretio.
Rursum infertur licitam esse pac-
tionem, in qua agitur ut reuendi-
tio debeat fieri maiori pretio fru-
ctibus computatis in sortem princi-
palem.

Quartus, & postremus casus est
quando venditio fit pro vero, &
iusto pretio cum pacto de retro-
uendendo simpliciter, nec expres-
so aliquo pretio retrovenditio-
nis, quo casu censetur actum, ut tan-
ti retrouendi debeat, quanti res
valebit tempore retrovenditio-
nis, & sic pro pretio legitimo ar-
gumento tex. in l. qui fundum ff.
de contra emp. l. si sterilis §. si tibi
ff. de actio. empt. & hæc forma cō-
tractus licita procul dubio est.

- 1 **R**oponuntur variae ratio-
nes, quæ opugnant contra-
ctum censuratum, & refe-
runtur auctores, qui negant esse iustum
- 2 Alia proponuntur argumenta pro
iustitia census, & dinumeratis plu-
ribus auctoribus iustum esse con-
tractum constituitur.
- 3 Diluuntur argumenta contraria
- 4 Ostenditur in specie esse iustum &
licitum censum redimibilem, & ir-
redimibilem.
- 5 Constituitur celebris controuersia
an possit emi census sub hac condi-
tione, quod nisi redimatur intra de-
cem annos maneat irredimibilis, &
propositis varijs opinionibus resol-
uitur iniustum, & usurarium esse
si agatur ut maneat irredimibilis
pro eodem pretio a principio constitu-
to, iustum vero si conuenierit, ut ma-
neat irredimibilis pro iusto pretio.
- 6 Longe interest, an pactio sit iniusta
vel usuraria.
- 7 Valet pactum de retrouendendo,
ita conceptum ut non nisi post cer-
tum tempus liceat redimere.
- 8 Pactum de retrouendendo ita conce-
ptum, ut non liceat nisi post certum te-
pus redimere, & interim emptor
fructus lucretur usuram continet.
- 9 Referuntur contraria opiniones de
questionem illa, an valeat pactio
quod in censu venditor obligetur
ad non

ad non redimendum intra certum tempus, & illo elapso possit redimere.

10 In ea quaestione ostenditur sibi fuisse contrarium Covarr.

11 Pactio, qua convenit ut non liceat redimere nisi post certum terminum nulla facta recompensatione pretij, usuraria est.

12 Est autem licua pactio, ut quando tollitur facultas redimendi, fiat compensatio pretij proportionabiliter.

13 Si restricta facultate redimendi ad certum tempus expresse quoque ageretur, temptor lucri faceret redditus interim perceptos, non foris exteriori usura committeretur, secus vero in foro conscientiae nisi partes intenderent mutuum, & censum simularent.

14 Proponitur alia egregia questio an valeat pactio, ut census redimi debeat maiori pretio, & breviter resolvitur non valere.

15 Dubitatur an valeat pactio, qua facultas redimendi confertur in voluntatem emptoris, referunturque duae opiniones contrariae & resolvitur non valere.

16 Collata redimendi facultate in emptoris arbitrium venditor libere potest redimere, & redditus interim percepti sunt imputandi in sortem principalem, & in emptorem locum habebunt pene in usurarios statuta.

17 Valet pactum inter debitorem, & fideiussorem & debitor intra certum tempus teneatur censum redimere

18 Ostenditur esse licitos census temporarios determinata temporalitate, etiam si cumulus pensionum sortem excedat.

19 Latissime differitur de censu vitalicio, & ostenditur esse licitum.

CAPUT VII.

An contractus census sit licitus.

Ultra quidem sunt, quae valide opugnant contractus censitici iustitiam,

eiusque securitatem videntur conturbare. Quae sparsa varijs in locis commigramus in unum, ne quidquam suscepto muneri defecisse appareat.

In primis contra facit, quia usurae definitio eiusque formalitas videtur reperiri in contractu censitico: & eo maxime quod creditor singulis annis percipiens quinque; aut sex nomine census spatio viginti vel triginta annorum vel minori aut maiori tempore recipit ultra sortem, & capitale census, quod usura esse liquido constat ex his, quae copiose resolui quinto cap. huius libri, & tractatus. Nec obstat si dicatur aliquis repugnare substantiae, & formalitati usurae, quod in censu possit reperiri. Quoniam census longe differt a mutuo, & non nisi in mutuo usura committitur. Nam in censu mutuum subesse occultari, & delitescere, sic probatur. Etenim eo solum rejici & excludi potest a contractu censitico ratio mutui, quia emptio, & venditio est:

K 2 quae ve

Liber primus

quæ vero formalia sunt in emptione, & venditione non conueniunt censui: sequitur ergo censum accedere magis ad mutuum, quam, ad emptionem, & venditionem. Hæc autem collectio iusta est, propositionem nemo disitebitur: assumptionem veram esse sic ostendo. Nam in emptione & venditione duo necessaria sunt omnino, prærium l. 2. ff. de contrahen. emp. l. empti. fides C. eodem titu. §. prærium, & §. Item prærium instit. de emptione & venditione, & merx, seu res à prærio distincta l. 1. l. neque emptio ff. de contrahen. emp. l. ult. C. de prædijs decurio. lib. 10. sed in censu tametsi prærium interueniat, non tamen interuenit merx, seu res, quæ possit vendi: etenim persona censum constituentis non venditur utper quam manifestum est: nec fundus ut resolui supra ca. 4. nec annua pensio, quia pecunia, ut pecunia venalis non est, cum ipsa sit mensura rerum omnium venalium d. l. 1. de contrahen. emptio l. 1. ff. de rerum permutatione, & docent Arist. libro 5. Ethico. cap. 5. & lib. 1. politico. c. 6. Plinius libro 33. ca. primo, Michael de Palacio de contractibus, & restitutione libro 3. cap. ultimo pag. 214. Ergo census non potest iustificari ex ratione emptionis, & venditionis, ac proinde dici debet ad mutuum accedere. Secundo facit, quia in contractu mutui debitor obligatur resti-

tuere idē genere l. 2. in principio, ff. si cert. petatur: quoniam in debitorem dominium transit ac propterea rei peremptione, & interitu non liberatur l. incendium. Codi. si cert. petatur, lege in ratione, *la segunda* §. diligenter ff. ad l. Falcidiam l. inter stipulātem §. sacram ff. de verbo. obligatio. Sed in censu debitor non idem corpus, & indiuiduum, sed idem genere restituit, pecuniam scilicet, eiusque dominus fit, & de periculo, & interitu pecuniæ acceptæ procul dubio tenetur. ergo in censu mutuum interuenit, ac proinde cum ultra capitale creditor redditus percipiat singulis annis, usurā committi apparet dicendum.

Tertio facit, quod in hoc genere contractus locum habere videtur omnes rationes, quibus conuincitur usuram illicitam improbam, & iuri diuino, & naturali aduersam esse. Et in primis, quia census facit rem naturalem super valere suæ naturæ, & rem artificialem suæ arti, & rem, quæ suapte natura non generat nec producit fructum, lucrum parere, & quod habet omnino eundem valorem excrefcere in valore per alterum. Quod naturæ aduersari palam est, & docet Arist. primo Polytic. c. 6. & 7. & quarto Ethicor. cap. 1. & 5. Plutarchus in libello, cui titulus est, quod non oporteat fœnerari Bal. in Rub. C. de usuris, Ioannes Andreas in regula peccatum de regu

regulis iuris lib. 6. in mercuriali. Lauren. de Rodulphis in c. consultuit in principio numero 14. & 15. de usuris, Octavianus decisio ne Pedemontan. 131. numero. 7. Ioannes Corras. lib. tertio Miscellaneorum numero 8. & 9. Franciscus Ottomanus libro 2. de usuris cap. 1. & 2. Couarrub. libro. 3. varia. cap. 1. numero. 5. & plures, quorum retuli cathalogū supra cap. 5. numer. 16.

Quarto loco facit quod fere omnia damna, quæ ex vitio usura pullulant, confluunt, & redundant, in remp. ex contractu censitico erumpunt, & proficiscuntur. Nam quotidie experimur sic exhausti amplissima patrimonia, homines debitis onerari, & quietem pacemque Reip. multis litibus turbari, adeo ut censui quadrare possit iure optimo appellatio latronis legalis prædictis, quod intendit rapere, ut luculeter de usura scripsit Diuus Bernardus in lib. de cura rei familiaris, nomen morsus aspidis, teredinis, & ignis in infinitum comburentis illique conueniet locus ille Lucani.

Usura vorax, avidumque in tempore fœnus.

Hinc grauissimi authores census improbarunt, esseque usurarios contractus acriter contendunt. E quorum numero sunt Hærrri. de Gandauo. quodlibet 8. q. 22. Grego. Ariminensis, quem re

fert, & sequitur Salycet. in authentica ad hæc C. de usuris, Inno. Iohannes Andre. Antoni. de Butrio, & Alexan. de Neuo in c. in ciuitate de usuris. Qui omnes resoluunt licitum esse emere censum iam constitutum, sed de nouo non posse tit. emptionis & venditionis constitui, sed donationis solius, esseque contractus periculosos suspectos odiosos, & exterminandos à Rep. multis Theologorum, & Canonistarum autoritatibus relatis scribit Picarro ad statutum de Guadalupe glo. 1. & 2.

E contra vero seclusa omni humana constitutione, & ex natura rei licitam esse annuorum reddituum emptionem, & venditionem multis rationibus elegantissimis facile demonstratur, & in primis sic ostenditur. Quoniam vnusquisque libere potest iusto pretio vendere merces suas, quas habet liberas, & vendibiles l. 1. ff. de contrahen. emp. sed census habet rationem mercis, ergo libere potest constitui, & creari tit. emptionis, & venditionis: & quoniam propositio & complexio recte procedunt reliquum est huius argumentationis assumptionem probare. Quæ eo potissimum demonstratur esse vera, quod redditus annui computantur inter bona immobilia clem. exiuit. §. cumque annui redditus de verbo. signific. authent. de aliena. aut permutan. reb. eccl. non solum perpetui verum etiam redi-

K 3 mibiles

Liber primus

mibiles l. iuris peritos ff. de exculatio, tuto. l. i. iustitit ff. de cōdictio. indebiti, Tiraq. de retract. Lignagier §. i. gloss. 14. num. 120. & §. i. gloss. 6. num. 8. & de retractu conuentionali §. 2. gloss. i. numero 39. Molinæus in consuetud. Parisien. tit. i. §. 13. gloss. 5. q. 10. Arnal. Ferro. in consuetud. Burdegalen. tit. de fœudis §. 20. & Boerius consilio 3. nume. 9. Rebuff. in l. mouentiū pag. 561. ff. de verbo. signifi. Nicolaus Bellonus verbo annui redditus, Ioannes Fichardus verbo annuos redditus, & ibi Baptif. Villalo. li. i. communum opinionum Palac. Rub. in l. 70. Caſtillo in l. 74. Tauri Matienzo in l. 7. tit. ii. lib. 5. nouæ cōpila. gloss. i. a num. 18. late disputas an retractus sanguinis habeat locum iure Regio in annuis redditibus redimibilibus, Couarru. lib. 3. variarum c. 7. num. 2. vers. 2. Grego. Lopez, in l. penult. titu. 8. gloss. magna part. 5. Gaspar Baeza de non melioran. filiabus ratione dotis c. 4. num. 17. Didacus Perez in proemio tit. 2. *de las vsuras* lib. 8. ordinam. pag. mihi. 19. colum. 120. Secundo probatur quia vsus fructus constitui pecunia potest l. necessario §. ultimo, ff. de periculo, & commo. rei venditæ, alijsque titulis constitui l. 6. ff. de vsu fructu §. constituitur inst. eodem titulo: ergo saltem in fructibus redditus annuus poterit emi quod, & in pecunia red-

ditu locum habere constat, ex eo, quia in domibus, alijsque rebus, quæ non nisi pecuniarium redditum præstant, vsus fructus constituitur leg. vsu fructu legato. 7. ibi rei soli ut puta *adium vsu fructu legato, quicunque redditus est ad vsu fructuarium pertinet, quæque obuentiones sunt ex edificijs ex arceis & cæteris, quæcumque adium sunt*, leg. si cuius rei. 13. §. si tamen instituit ibi, sed si *adium vsus fructus legatus sit Nerva filius, & luminaria immittere eum posse ait, sed & colores, & picturas, & marmora poterit, & sigilla. & si quid ad domus ornatum*, leg. omnium bonorum 29. leg. si is, qui binas aedes 30. leg. si quis vnas 32. ff. de vsu fructu, leg. prima. leg. post quod 3. ff. de vsu fructu earum rerū, quæ vsu consumuntur leg. eum ad quem 7. leg. cum antiquitas C. de vsu fructu.

Tertio probatur, quia si censiticus contractus improbus esset eo maxime, quod vsuram videatur inuoluere. Sed hæc non potest in censu committi ergo. Probo minorem, quia vsura non nisi in mutuo reperitur, ut ex communi omnium consensu resolui cap. 5. sed census longe difert a mutuo, & eo maxime quod accedit ad rationem, emptionis & venditionis ut dixi cap. quarto ergo.

Quarto probatur quoniam omnes conueniunt titulo donatio-

nis

nis posse creari censum in pecunia: ergo poterit in pecunia constitui tituli emptionis, & venditionis: consequentia probari quidem videtur ex eo, quod nulla videatur posse reddi sufficiens differentiarum ratio.

Quinto, si Petrus in bonis suis censum pecuniarium instituat & Titio in perpetuum illum gratis donet, Titius poterit eundem censum alteri pecunia vendere. Igitur Petrus poterat similiter illum censum ipsi Titio pecunia vendere. Collectionem autem istam negant authores, qui contendunt census non posse de nouo creari tituli emptionis, & venditionis eo maxime quod asserunt de ratione venditionis esse, quod merx, quæ venditur præexistat ipsi venditioni, & cum census creatur materia, producit in ipso contractu, nec antea præexistebat ut observat acute Domini Franc. Sarmiento lib. 4. selectarum interpretatio c. 1. n. 14.

Ideoque licet donare quis possit ius annui redditus, & eo titulus illud constituere in bonis suis non tamen vendere. Hæc tamen responsio rejicitur ex eo quia receptum est in iure nostro res, quæ nondum sunt emi, & vendi posse. Idcirco iactus retis emptionis, & venditionis vera materia est l. si iactum retis ff. de actionibus empti, cuius legis sententia procedit si eo loco iaciatur, quo spes aliqua sit probabilis piscandi, secus au-

tem si non sit. Ut si iactum retis in puteo, vel in alio loco in quo certo scimus pisces nullos esse emam, vel in sicco, ut declarat Dominus Franciscus Sarmiento dict. cap. 1. num. 2. fructus quoque nascituri, & partus ancillæ cadunt in emptionem, & venditionem l. neque emptio ff. de contrahen. emptione & hæreditas in certa futura argumento text. & ibi glo. in l. ea vero. 3. §. de illo ff. pro socio. Sexto probatur ex text. in authenticorum hi, qui oblig. se habent. per hi. res minores. §. quoniam versiculo licebit iuncta glossa ibi, ubi constituitur licitum esse curatoribus redditus pecuniarios emere pecunijs minorum: idem probatur nouella Iustiniani 160. cuius meminere Franciscus Otomanus lib. 2. de usuris cap. 4. Covarrubias lib. 3. variarum cap. 7. num. 2. versiculo quinto hæc pars.

Postremo facit, quia plurimi Pontifices Romani, ad quos spectat diiudicare an contractus sit usurarius nec ne, decrevere emptionem & venditionem annuorum reddituum licitam esse & ab usura liberam, & alienam. Sic Martinus Quintus, & Calixtus tertius extrauaganti prima & secunda de emptione, & venditione, Nicolaus 5. Pius 5. Greg. 13. suis constitutionibus de hac re latis, quarum memin. supra. cap. 1. resoluunt Hostiens. Petrus de Ancharrano Cardi. Panor. Annania,

Liber primus

& Berous in c. in ciuitate de vsu-
ris, Ancharra. in regula peccati
venia. de regulis iuris lib. 6. q. in-
cipienti antiquis, & modernis te-
poribus, Oldral. consilio 207. Ro-
manus consilio 302. versic. tertio
probat vulgo, Cumanus confi-
lio 181. Paulus Parisius consilio
75. num. 27. & 28. volumine 4. Ri-
pa lib. 1. responsorum cap. 19. nu.
6. dicens ita communiter tenere
Canonistas Tiraquell. de retrac-
tu. Lignag. §. 1. glo. 6. num. 15. D.
Antoni. 2. part. tit. 1. cap. 8. versic.
alius contractus Ange. verbo v-
sura 1. versiculo. 44. Richard. 2.
quodli. q. 23. art. 3. Maior. in 4. di.
15. quæst. 42. Petrus Belluga in spe-
culo principium Rub. 41. §. leges
Regni. Rebuff. 2. tomo ad const.
Gallicas tract. de constitutio. red-
ditu gloss. 1. Soto lib. 6. de iust. &
iure quæst. 5. art. 1. Ioannes de Me-
dina in C. de restitutione cap. de
censibus, Mercado de contract.
c. de censibus, Francisc. Garfias, 2.
par. c. 2. & 3. Sarauia in instructio-
ne mercato. c. 15. Maurus Anto-
nius Verardus in summa corona
confessorum tit. de vsura circacō
tractus censuales, Castillo, Pala-
cios Rubios, & Antoni. Gomez
in l. 68. Tauri. Grego. Lopez in l.
penult. tit. 8. part. 5. Couarrub. lib.
3. variarum cap. 7. Octauianus de
cissione Pedemontana 95. num.
5. & 6. Matienço in l. prima tit. 15.
lib. 5. nouæ compila. gloss. 1. Al-
bornoz de arte contractuum li.

3. tit. 2. Alua. Vala. de iure emphy-
teu. q. 32. Michael de Palacio in
praxi Theologica li. 4. c. 6. Domi-
nus Francisc. Sarmiento lib. 7. se-
lectarum cap. 1. Nauarr. in com-
mentario resolutorio de vsuris
notab. 22. Petrus Folle. in prag. de
de censu. verbo instru. gra. pro cō-
si. pretio. Iamque huius contrac-
tus securitas, & iustitia adeo cer-
ta est, vt temerarium sit de illa
dubitare.

3 Superest nunc respondere ad
argumenta in contrarium propo-
sita. Prima ergo difficultas non
obest, quoniam vsuræ formalitas
non potest inueniri in contractu
censitico. Nam cum census lon-
ge differat á mutuo, & ad emp-
tionem, & venditionem accedat,
nec nisi in mutuo vsura commit-
tatur, plane fit consequens cen-
sualem contractum non esse sub-
iectum proprium vsurariæ prau-
tatis. Nec officit quod in censu
non interueniat merx, quæ de
emptionis, & venditionis substā-
tia est, quia cum ex censu resul-
tet, & oboriatur ius quoddam ad
percipiendam pensionem annuā
id loco mercis est, idque pecunia
emittitur, & venditur. Quod vero
temporis decursu sigillatim red-
ditum exigendo creditor videat-
ur longe ultra sortem, & capita-
le percipere, non turbat huiuscō-
tractus securitatem, nec eius ius-
titiam lædit. Cernimus enimplu-
rimos contractus licitos esse, in
quibus

quibus ex particularibus commoditatibus ultra pretium datū percipitur. In emptione namque fertilis agri, & fecundi solet ex fructibus longe ultra pretiū colligi, quod licere nullus disitebitur. Deinde emptio iumenti pro pretio currēti vitio caret, & scrupulo, quamvis ex locatione iumenti maiorem commoditatem percipiat emptor, quam fuerit pretium pro illo solutum. Pretio quoque certo emi possunt licite & secure redditus, & fructus certæ rei in perpetuum, tametsi æstimatio perceptionis eorum excedat pretium, Barto. in l. cotem §. qui maximos ff. de public. & vectiga. & in l. si viuo §. ultimo ff. locati. Igitur cum in censu pretium non respondeat particularibus præstationibus, neque pro illis detur, sed pro iure percipiendi illas, non requiritur ad illius iustitiam quod pretium commensuraretur priuatis solutionibus, nec illæ pretium excedant, sed sufficit quod proportionetur iuri, quod emitur, tametsi pensiones, quæ ex eo iure percipiuntur, longe superent pretium a principio datum.

Non obest, quod in censu emi pecunia videatur pecunia. Quoniam responderi potest, quod & si proprius vsus pecuniæ sit in hoc institutus, ut per eā reliquæ res æstimentur, non ut ea sit sui ipsius æstimatio: tamen nihil im-

pedit ex improprio, & secundo vsu pecuniæ scilicet æstimationem sui ipsius, & cum alia pecunia commutari. Aris. lib. 1. politico c. 6. & 7. S. Tho. de regimine Principis, lib. 2. c. 14. Caetanus de Cambijs c. 9. Syluest. verbo vsura, l. q. 2. & 3. Soto lib. 6. de iustitia, & iure, q. 9. de cambio minuto, art. unico Contra. q. 99. conclusio. 5. D. Antoninus 3. p. tit. 1. cap. 7. Mercado de Cambijs in principio, Palacio de contractibus lib. 3. c. 2. Ideoque licet admitteremus in censu pecuniā dari pro pecunia, non inde colligi posset iniustum illicitum improbumque esse.

Secundo quoque loco responderi potest ad difficultatē, in censu non dari pecuniam pro pecunia, quia in eo non respondet pretium particularibus præstationibus, nec illæ emuntur, sed ius quoddam, quod in ipsa contractus formatione creatur, & producit.

Non obest secunda difficultas, nam etsi in eo videantur conuenire census, & mutuum, quod debitor acceptæ pecuniæ fiat dominus, & de illius interitu, & peremptione teneatur: tamen differunt inter se substantialiter, eo maxime, quod in mutuo debitor obligatur cum effectu ad idē genus siue ad tantumdem in eodem genere restituendum: in censu vero debitor nullomodo obligatur ad reddendum pretium, quod accepit nec in corpore, nec ingenere,

k 5 sed

Libër primus

sed pretium, & fors ipsa ab alienatur in perpetuum absque vlla prorsus spe repetendi, vt dixi capite 4. huius libri num. 14. Deinde non officit tertia difficultas. Quoniam falsum est habere locum in contractu censuali rationes, ex quibus vsura cõdemnatur. In eo enim pecunia non parit pecuniam, sed pecunia parit ius quoddã, ratione cuius pensiones annuæ percipiuntur. Id autem ius pecunia creari, & constitui possit natura non vetat, neque vlla lex prohibet, vt superius accurate comprobatum est.

Postrema denique ratio non obstat. Quia respondet Medina in C. de restitutione ca. de censibus quoad eorum emptionẽ ad quintum, verum esse pullulare occasionem de pauperandi homines ex frequentia horum contractuum non tamen inde sequi censum esse contractum improbum, & vsurarium. Quod vt demonstret cõstituit instantiam, quod si personæ indigentes ad miseriam subleuandam sua bona distraherent, vtique venditio iusta esset, & tamen eo modo sentiunt maiorem iacturam, quam redditum annuũ certo pretio in suis bonis constituendo. Itaque ea ratio potius suadet principes, & prælatos in re hac certum debere ponere modum, quam prober contractus censesuales illicitos, iniustos, aut vsurarios esse. Simile quoque exem-

plum reperitur in emptionis, & venditionis contractu. In quo passim vnus alterum decipit aduersus legem diuinam, & naturalem cuius meminit Paulus prima ad Thesalonicensẽs cap. 4. *ibi nequis supergrediatur, neque circumueniat in negotio fratrem suum, quoniam de his omnibus vindex est Dominus.* Quibus verbis improbari a Paulo Apostolo vtramque deceptionem, & re ipsa, & ex proposito, testatur ibi Diuus Anselmus, Andreas ab exea in cap. 1. num. 311. de constitutionibus, Alphon. a Castro eximium decus ordinis Franciscani libro secundo de potestate legis pœnalis cap. 10. folio mihi 188. & licet in eo contractu mille fallaciæ, & dolus multiplex quotidie cõmittatur. non tamen ex eo contractus ipse iniustus est celeratus absolute.

4 Et hæc de contractu census in *in censuum genere.* Nunc vero de qualibet *specie* specie differendum est. Perpetuũ autem censum, & irredimibilem iustiorẽ, & securiorẽ esse docent authores omnes superius relati dum modo grauamen iusto pretio compensetur. Redimibilem quoque censum iustum, & licitum esse constat ex duabus illis extrauagantibus Martini quinti, & Calixti tertij, alijsque supra relatis, resoluunt late Conradus q. 83. Ioannes Maior in quarto d. 15. q. 43. Medina, Soto, Nauarr. Palacio. Albornoz, Franciscus Garfias

Sara-

Sarabia, & plures alij, quorum cathalogum retuli superius, & Couarru. lib. 3. variarum c. 8. num. 5. scribens ita admissum esse fere in roto orbe Christiano, vt iam non liceat rem hanc in dubium reuocare, Gregor. Lopez in l. penultima tit. 8. part. 5. gloss. a censo Didacus Perez in procemio titu. 2. de las vsuras lib. 8. ordinamenti pa. 29. col. 2. Occurrūt autē quæstiones aliquot ægregiæ, & scitu dignæ circa iustitiam census redimibilis, quarum explicatio licet alibi posset tractari opportunè, tamen huic loco visa est conuenientissima, ideoque nolui in longius tempus protrahere.

- 5 Vna est an possit emi census sub hac cōditione, quod nisi redimatur intra decem annos maneat irredimibilis. Qua in re duas inuenio grauissimorum authorū opiniones discrepantes. Aientem enim partem sustinent duo illi viri eximij Ioannes de Medina in C. de restitutione. c. de censu redimibili, & Dominicus de Soto, lib. 6. de iustitia, & iure q. 5. art. 3. cōclusionē. 3. Quorum sententia duobus consistit fundamentis. Primum est, quod licite quis emere potest censum irredimibilem: ergo & redimibilem sub cōditione proposita superius. Secundum, nam quo minor est in venditore redimendi libertas, maior est in contractu censitico ratio emptionis & venditionis ac pro-

inde minor vsuræ suspitio.

Negantem vero partem magis prouat Couarrub. lib. 3. resolutio num cap. 8. num. 6. & 7. & libr. 1. cap. 9. num. 9. post Carolum Molinæum a se relatum de contractibus num. 352. existimat enim Couarrub. eam pactionem, licet ab vsuræ crimine sit immunis, & libera, illicitam, & iniustam esse eaque non obstante posttermini lapsum licere venditori redimere censum. Moueturque primū ex duabus extrauagantibus Martini quinti, & Calixti tertii, de emptione, & venditione, quibus ita demum census videtur approbari si libera facultas redimendi manserit venditori, nec per aliquam pactionem restringatur. Quod expresse constituisse videtur Pius quintus proprio motu de forma creandi census ibi, *non obstantibus aliquibus pactis directe, aut indirecte talem facultatem auferentibus quibuscunque verbis aut clausulis concepta sint*, quo in loco Nauarrus num. 122. Idem tenet adiiciens, pactionem vsurariam esse, videturq; idē disposuisse Nicolaus quintus in extrauaganti relata supra c. 1. idem tenet Albornoz, lib. 3. tit. 2. vers. *la tercera doctrina*, & Matienço in l. 1. titulo de los censos libro. 5. nouæ compilationis gloss. 1. numero. 6. 7. Secundo mouetur Couarru. quia emptio annui redditus odiosa est ideoque admitti non debet pactione

Liber primus

tio, quæ quidpiam illicitum redolere videatur. Ipse quidem inter utramque sententiam eligo mediam viam. Nā si actum fuerit expresse, ut pro eodem pretio a principio constituto maneat irredimibilis, arbitror iniustam, illicitamq; pactionem esse, nec carere labe usuræ. Quoniam pactiones, earumque quantitas non respondet iusto pretio census irredimibilis, imo maiores sunt, & cum creditor percipiat ultra quam dedit, vel debuisset dare, usuram incurrit. Si vero actum sit, ut maneat census irredimibilis pro iusto pretio respondententi censui perpetuo, & irredimibili, censo pactionem esse iustam & licitam, quod etiam docuit Conrra. de contracti. questio. 83. Ioannes Gerson de contractibus quem refert, & sequitur Doctor Sarabia in instructione mercatorum c. 15. folio 35. pagi. 2. Maurus Antonius, Berarducius in summa corona confessorum titu. de usura circa contractus censuales pag. mlii 296. arbitrorque hanc fuisse mentem Ioannis de Medina, & Domin. de Soto, prout colligi videtur ex eorum scriptis. Neque obstant extrauagantes Martini quinti, Calixti tertij, & Nicolai quinti, nam etsi Pontifices isti dixerint licere venditori annuos redditus quandocunque redimere, non tamen exinde negant pactionem, de qua differi-

mus admitti posse, neque illam improbant. Minusque obest extrauagans Pij quinti, quæ difficiliorem hanc rem videbatur efficere: nam præterquam, quod moribus hispanis recepta non est, responderi potest Pium quintum solum voluisse improbare conditionem illam, ut post tempus non liceat redimere manente eodem pretio, nec facta aliqua compensatione, ut explicuit tracter Ioannes de Orellana lumen splendidissimum instituti Dominicanici, dum prælegeret breuem tractatum de centibus quindécim folijs contentum, sed ingenio, & utilitate plenum.

Denique non officit, quod annuorum reddituum emptio, & venditio sit odiosa. Quoniam pactione commissi in pignoribus odiosa est, improba, & illicita l. 2. & ult. C. de pactis pignorum c. significante de pignoribus l. 41. titulo 5. & l. 12. tit. 13. part. 5. & tamen admittitur si inter creditorem, & debitorem conueniat, ut res sit emptæ iusto pretio l. si fundus §. ultimo ff. de pigno. docent Imiola. & Panormi. in d. c. significante Bart. in l. quanuis ff. de solutio. Negusan. de pigno. 4. part. num. 6. Tiraque. li. 2. de retractu in fine, Couarr. esse communem professus lib. 3. variarum c. 2. nu. 8. versiculo secundo, ubi allegat in hanc partem d. legem Regiæ 41. titulo. 5. & legem 12. titu. 13. part. 5

part.5. Pinellus^r in Rubrica C. de rescin. venditione 2. parte. cap. 1. num. 26. Caldas Pereira in l. si curatorem habens C. de in integrū restitutione minorū in verbo sua facilitate nu. 95. Nicolaus Valla. de rebus dubijs tracta. 11.

Ex quo apparet cessare scrupulum illum, qui multos solet torquere, an adiecta pactione ista redditus imputandi sint in sortem principalem, an vero lucretur illos emptor annui redditus, & an sic paciscens plectendus sit pœnis aduersos vsurarios statutis. Nā cum agitur vt census post certum tempus maneat irredimibilis pro iustopretio, emptor lucrificat redditus omnes, nec puniri potest: quoniam adiectio iusta est. Imputaret autem creditor redditus in sortem veniretque puniendus, si a principio conuenisset, vt census maneret irredimibilis pro antiquo pretio. Quia non modo illicita, sed vsuraria conuentio est, vt supra. dixi. Qua in re dissentio a Didaco de Couarru. asseuerante non esse vsurariam.

6 Est autem ægregium discrimen inter pactionem illicitam, vel vsurariam adiectam censui, vt obseruat accurate Couarr. d. c. 8. n. 7. & lib. 1. cap. 9. num. 9. Nam vbi pactio illicita est vitatur, & non vitatur: vbi vero vsuraria vitatur. Ideo q; vbi pactio vsuraria est, redditus imputandi sunt in sortem principalem, quia vbi lucrum vsura-

rium est in sortem cōputatur, docet Imbertus Rupella. forensi. obseruatio. li. 1. tit. 34. & quanuis Couarr. affirmauerit suam opinionem seruata fuisse in Granatensi prætorio, contrariam non censéo respuendam cum rationibus firmissimis, & autoritate grauissimorum virorum fulciatur.

Secūda est an valeat pactio quod venditor obligetur ad non redimendum censum intra decem annos, vel aliquod aliud tempus, & illis tractis possit redimere. Pro cuius cognitione animaduerto fuisse controuersum, an pactū de retrouendendo ita conceptum vt non nisi, post certum terminum liceat redimere, labem vsuræ conneat. Et Henrri. in c. in ciuitate de vsuris ad fin. Bal. consil. 487. vol. 1. & consilio 114. vol. 3. Guido Papæ in tract. de contra. illicitis nu. 26. & sing. 477. & quas. 17. Immo la consil. 25. Lauren. de Rodulphis in c. consuluit de vsuris 2. p. q. 61. Alex. con. 54. 6. volumine. Soci cōsil. 24. vol. 1. Iastre. cons. 52. n. 31. docent pactum ea forma cōceptum inducere non leuem vsuræ præsumptionem, & illicitum esse.

7 Quia eo modo emptor videtur reddi certus de lucro vltra sortem. Sed contrarium magis probarunt Ioannes Faber. in l. vlt. C. de pactis pigno. vbi gl. Petrus, & Cy. Collecta in c. significante de pign. Ange. & Alexa. in l. qui Romæ ff. de verbo. obliga & consil. 46. li. 3. & consil.

Liber primus

conf. 106. vol. 4. Corn. consil. 366. col. penult. lib. 1. Capola de simulatione contractuum tract. 1. praesump. 10. Tiraque. de retractu conuentio. §. 1. gloss. 2. num. 67. Couarru. lib. 3. variarum c. 8. num. 8. Berous in c. ad nostram nume. 34. de emptio. & vendi. Ioannes de Medina de restitutione ca. de censu temporali determinata temporalitate col. 2. Antonius Gomez. 2. tomo c. 3. Dida. Perez, & Caldas Pereira, quos retuli cap. praecedenti ad finem.

8 Secundo animaduerto lege Regia. 2. tit. 2. li. 8. ordinamenti & l. 4. tit. 6. lib. 8. nouae compi. ea pactio nem usurariam censeri ex eo solum, quod simul actum fuerit ut emptor interim fructus lucretur, prout explicui cap. praecedenti.

9 Quibus ita constitutis de quaestione ista exstant quoque duae pugnautes opiniones. Etenim Couarr. d. lib. 3. variarum c. 8. n. 8. post Carolum Molinæum de contrac. q. 50. in eam partem abiit, ut tradiderit pactio nem esse vitiosam, & contractum nullum ea ratione, quia ex Romanorum Pontificum extrauagantibus cēset, nec tolli, nec restringi posse liberam facultatē redimendi, quae statim ab initio contractus incipit competere venditori. Quam etiam opinionem magis probat Guido Papa decisione, §. 16. & in tract. de contract. illiciti. §. pone circa hac, Petrus Follierius in pragma. de censibus ver

bo instru. gratiae pro conf. pretio num. 9. & Albornoz d. verlic. *later cera doctrina*, & sentire videtur Castillo in l. 68. Tauri ad finem, Francisc. Garf. de contract. 2. p. c. 4. Sed Contrra. de contract. q. 83. conclusionē 8. Ioānes de Medina d. c. de censu redimibili col. penult. contendunt eam pactio nem liberam esse ab omni vitio, modo restrictio illa facultatis redimendi arbitrio boni viri iusto pretio compensetur. Idem tenet Domini. de Soto d. lib. 6. de iustitia, & iure q. 5. art. 3. vers. 3. concl. Maurus Antonius Berarducius, Ioānes Gerson, & Sarabia in locis, quorum memini proxima quaest. Idque probatur primo. Nam licet a principio adijcere pactio nem contractui, ut nunquam redimi possit, ergo licebit conuenire, ut non possit redimi intra certum tempus. Probatur consequentia, nam in casu posteriori liberior manet venditori facultas redimendi. Cuius argumentationis persentio tantā vim esse, ut illi nequeat satis fieri. Secundo probatur, quoniam grauiamē illud, quod emptor sibi imponit iterum vendendi cum alteri placuerit, pecunia aestimabile est, & ideo minoris emit, quam si emeret in perpetuum, quod autē venditorem obliget, ut ante tale tempus redimere non possit, nihil aliud mali habet, quam quod emptori fit leuius grauamen, atque adeo plurius aestimandus est tunc

tunc census quam si integra libertas venditori relinqueretur, ergo si ob hanc rempretium proportio nabiliter augeatur, nulla est usura neque iniustitia.

10 In hac dubitatione animaduerto primum Didacum de Couarubias secum pugnare. Etenim in superiori quaestione professus est pactum esse iniustum, & illicitum, sed non usurarium, valereque contractum, nec vitari, sed pactum rejci. In hac vero altera quaestione docet pactum usurarium esse, nullumque efficere contractum. sed inter utramque speciem nulla fingi, aut excogitari potest differentiae ratio conueniens. Quoniam utroque casu aequae restringitur libera facultas redimendi, imo in priori casu magis restringitur, quia post tempus omnino tollitur libertas redemptionis, in posteriori vero solum coarctatur usque ad certum terminum manente post illud libera facultate redimendi in perpetuum.

11 Secundo constituo pactionem, qua conuenit, ut non liceat redimere nisi post certum terminum nulla facta recompensatione praetij esse usurariam, ut etiam tenet Guido Papa dict. quaestione 566. & dict. 9. pone circa hoc Bal. consilio 487. libro 1. & consilio 114. libro tertio, Imola consilio 25. Bernardi. in tractat. de contract. & usuris sermo 39. articulo 2. cap. 1. Henric. in cap. in ciuitate ad fi

nem de usuris Alexand. consilio 54. libro 6.

Licet Domini. de Soto dict. quaf. 5. art. 3. versiculo, probatur ergo censuerit non usurariam, sed iniustam esse. Quia in ea specie creditor percipit merum lucrum ultra capitale. Deinde quoniam modum contractus ipsius, pactione velut contraria naturae illius, iniustitia pretij latere, & occultari usurae vitium non obscure insinuant.

12 Tertio statuo licitam esse conuentionem, si expresse actum fuerit, ut quandiu tollitur facultas redimendi, fiat compensatio praetij proportionabiliter. Nam si omnino tolli potest libertas redemptionis dato pretio respondentem aequabiliter huic oneri, & grauari, quare eodem modo non poterit libertas redemptionis tolli pro certo tempore? rationem quidem, quare non possit, ego non video.

13 Quarto loco aduerto, quod si restricta per pactum facultate redimendi usque ad certum tempus, expresse quoque ageretur, ut emptor lucri faceret redditus interim perceptos, in foro exteriori contractus nomine usurarum cederetur propter legem Regiam 1. titulo 2. libro 8. ordinamenti, & legem 4. titulo 6. lib. 8. nouae compilationis: in foro vero poenitentiali non ita. Quoniam leges Regiae praesumptione nituntur: leges autem fundatae in praesumptione

Liber primus

tionem non obligat in conscientia c. veritate 8. d. c. tua nosc. decimo quinto qui fidem de sponsali, & docent Anto. Ancharra. Panormitan. Feli. Decius, Berous. Andreas ab Exea, & Marcus Mantua. in c. 1. de constitutio. Anto. & Panormi. in c. quia plerique de immunitate Ecclesiarum. Adrian. quot libet 6. art. 1. Medina de restitutione q. 23. Couarrub. in cap. cum effes de testam. num. 5. Soto libr. 4. de iustitia, & iure q. 5. articulo 3. Martinus Ledesma in secundam quarti q. 18. artic. 1. dubio 12. Mantua. in cap. 1. nume. 43. de integrum restitutione, Iass. in le. 2. C. de fidei commi. & in l. si post diuisionem C. de iuris, & facti ignorantia. Quod locum obtinebit vbi creditor vere intendit emere censum. Nam si mutuum re vera contrahebatur, & partes censitum contractum simularunt, idem erit in iudicio animæ. Quoniam redditus interim percipiendi ultra sortem capiuntur.

¹⁴ Tertia est, an iusta sit conditio, vt census debeat redimi maiori pretio. & Ioannes de Medina declinat in partem affirmatiuam, contrarium magis probant Conrad. q. 84. Couarr. post Carolum Molinæum lib. 3. variarum ca. 9. num. 4. versiculo sic etiam. Et hæc posterior sententia vera est, & probatur expresse in extrauaganti prima de emptione, & venditione, ibi *pro eadem summa*, & colligi

potest ex proprio motu Pij Quinti de forma creandi census ibi. *Sed etiam posse pro eodem pretio extinguere*, &c.

¹⁵ Quarta est an valeat pactio, qua redimendi censum facultas confertur in liberam voluntatem emptoris. De qua extant quoque duæ opiniones extremæ, vna doctissimi Ioannis de Medina d. c. de censu redimibili existimantis eam conditionem licitam esse. Altera Conrad. d. q. 84. sentientis pactioem in iustam & illicitam esse. Contrarium sequuntur Carolus Molinæus de contracti. q. 55. & 58. Quem refert idem sequutus Couarr. d. c. 9. num. 4. Domini. de Soto lib. 6. de iustitia, & iure q. 5. art. 3. conclus. 1. Michael de Palacio in praxi Theologica de contracti. & restitutione lib. 4. c. 6. Sarabia in instructio. mercatorum c. 15. Nauarrus in cōmetario resolutorio de vsuris notab. 22. num. 72. ratio potissima huius opinionis est. Quia census eo distinguitur a mutuo. Quod in mutuo creditor libere potest a debitor sortem exigere, in censu vero non ita. Quoniam in eo fors ab alienatur in perpetuum absque vlla spe repetendi. Ideoque ea pactio cum natura census pugnaret aperitissime, & censum transfunderet in mutuum. Sed conciliari possunt ambæ opiniones fœdere distinctionis, quod aut census est mere realis impositus super aliquam rem certam, aut personalis adiecta bonorum

norum hypoteca generali. Si per-
 sonalis est, redimendi facultas re-
 linqui non potest nec conferri in
 arbitrium & voluntatem empto-
 ris, & contraria conuentio vsu-
 ram contineret. Nam in ea for-
 ma contractus latet mutuum.
 Quod eo maxime dignoscitur,
 quoniam sæpe numero resolui
 contractus mutui eam esse natu-
 ram, vt fors maneat integra, repe-
 ti que possit à creditore cum vo-
 luerit: sin autem realis est dum
 taxat manente obligata re cer-
 ta, conuentio tribuens emptori
 libertatem redimendi caret om-
 ni vitio, si grauamen hoc iusto
 pretio compensetur. In hac enim
 specie nulla est ratio mutui, quæ
 aliàs suspectam efficiebat pactio-
 nem, & contractum illicitum.
 Nam in mutuo debitoris persona
 manet obligata ad reddendam
 sortem, ex eoque datur personalis
 actio certi condictio. l. i. ff. de ac-
 ctio. & obliga. glos. optima in ru-
 bri. ff. de rebus creditis si cert. pe-
 tatur. In proposito vero non ma-
 net obligata persona: ideoque
 cum repugnet mutuum posse in-
 teruenire, cessabit vsura, quæ nõ
 nisi in mutuo reperiri potest.
 Verum cum alius ista perpen-
 derem, & rationes librareni acu-
 rate, deprehendi sententiam Ioã-
 nis de Medina, & nostram distin-
 ctionem nulla posse ratione de-
 fendi. Nam & si existimem cen-
 sum in sola persona constitutum

ex natura rei vitium non habere
 vt suo loco differam inferius: ta-
 men cenfeo vix posse centum re-
 periri absque eo, quod persona a-
 liqua obligetur.

Deinde quoniam substantiale,
 & intrinsecum est contractui cen-
 suali vt redimendi facultas emp-
 toris arbitrio non relinquatur,
 eoque substantifice, & essentia-
 liter distinguitur à mutuo: sed pa-
 ctio adiecta contra substantiam
 contractus inutilis est l. cum præ-
 cario 12. ff. de præcario, & dixi in
 præfatione huius operis numero
 24. ergo nullius est momenti con-
 uentio, qua redemptionis facul-
 tas in liberam confertur empto-
 ris voluntatē siue res sola siue per-
 sona obligetur, nec repugnat quod
 dixerim valere pactiōe, qua res-
 tringitur vel tollitur in totum re-
 dimendi facultas compensato gra-
 uamine iusto pretio, quoniam
 magis adursatur essetie contractus
 censitici pactio, qua emptori tri-
 buitur libera facultas redimendi,
 quā conuentio, qua illa restringi-
 tur vel tollitur. Ex quo infero col-
 lata facultate redimēdi in empto-
 ris arbitriū, venditori licere quan-
 do cunq; redimere. Et quod ma-
 gis est redditus interim percepti
 erunt in sortem cōputandi.

16 Quoniam cū causa legitima nõ
 subit, ex qua creditor percipere va-
 leat, tenebitur restituere vel impu-
 ta e, saltem ex generali æquitate
 text. in l. si & me, & Titium 32. ff.

L si cert.

si cert. petatur ubi antiqui, & moderni omnes adnotarunt, quod si res mea ad aliquē peruenit, nec est causa quare apud eū debeat remanere, certi cōdictione vel sine causa condici potest. An vero adiciens pactiōem istā incurrat pœnas a iure Canonico ciuili, & Regio statutas in vsurarios reputo difficile. Sed magis est ut si persona venditoris ad præstationes annuas māsērit obligata, puniri debeat emptor pœnis sãcitis aduersus vsurarios. Quoniã hic mutũ adest census nomine figura, & apparenzia obiectũ: & vsuram commissam in mutuo presumpto & palliato pœnis ordinarijs affici ex pluribus resolui supra capite .5. de vsura. num. 5.

¹⁷ Sexta quæstio est, an valeat pactum inter debitorem, & fideiussorem, aut alium tertium ut debitor intra certum tempus teneatur redimere censum. & quod valeat videtur probari ex eo, quia de iure valet pactum inter debitorem, & fideiussorem, quod debitor teneatur eum eximere ab obligatione l. Lucius ff. mandati. l. si pro ea. C. eodem titul. capite ultimo, & ibi glosa de fideiussoribus l. 14. titulo 12. part. 5. quæ regula non videtur limitata hoc casu, nec videtur iusta causa limitandi. Rursus hæc conuentio vsuratur & iusta reputatur communiter etiam inter bonos & graues, ergo censenda est licita argumen-

to text. in l. si quis fugitiuus §. a. apud Labeonem ff. de adilitio edito. capite nisi essent de præbendis. Bal. in l. 1. colum 7. C. de his, quæ pœne nomine. Capola in tracta. de simulatione contra. in principi. columna. 3. Tiraquellus de retract. conuentionali in fine numero 127. & 130. Incontrarium facit, quod ea pactio contra huius contractus substantiam esse videatur. Quæ in eo posita est, ut debitor possit, sed non teneatur nisi cum voluerit redimere. Sed nihilominus puto valere pactum, dum modo nulla fraus interueniat, nec fideiussor sit socius bonorum creditoris, nec cum eo colludat, nec tempore contractus, nec tempore pacti, nec tempore executionis pacti. Neque obstat, quod de necessitate huius contractus sit, quod debitor non teneatur redimere, quia hoc est verum respectu creditoris, vel habentium causam ab eo secus respectu fideiussoris, qui se indemnem conseruare potest.

¹⁸ Dixi censum perpetuum iustum esse: sed dubium est, an licitum sit annuos redditus emere ad certum & diffinitum tempus: videlicet, utrum liceat dare quatuordecim, ut ad annos 15. vnũ sol uatur singulo quoque anno. Et pro parte negante in primis facit, quia conditio necessaria iustificandis censibus est, quod debitori quandiu voluerit sit liberum censum

censum extinguere, ut a Martino. 5. Callixt. 3. Nicolao 5. & Pio. 5. suis extrauagantibus constitutum est: sed in hac forma contractus debitor non est liberum redimere, quippe sortem annuatim usque ad tempus praefixum soluere precise teneatur. Ergo iniustus, & improbus contractus est.

Secundo census essentialiter & substantialiter eo differt a mutuo, quod in eos fors ab alienatur in perpetuum absque ulla spe repetendi. Sed in hoc contractu non ab alienatur fors, quoniam licet diuisim & per partes, debitor sortem cogitur reddere, ergo conuentio haec cum ad mutuum accedat, & ex illa certum lucrum percipiatur ultra sortem, libera, & immunis non est ab usurae labe.

Tertio namque & si debitor quoad formam verborum non promittat sortem, sed redditum temporalem diuisim persoluendum, tamen re vera manet obstrictus ad sortem ipsam reddendam particularim, & in materia suspecta magis effectus, quam verborum forma, & conceptio inspicitur, argumen. text. in l. 1. & 2. C. plus valere, quod agitur, & in cap. ad nostram de emptione, & venditione, & cap. illo vos de pignoribus. Igitur, ut suspectus de usuraria prauitate hic contractus improbari debet.

Quarto in contractu census licito & iusto liberum est debitori perfrui per creditorem tota sor-

te quandiu census durat, sed in hac specie creditor aufert singulo quoque anno partem sortis, donec tota persoluitur. ergo licitus contractus non est. Pro parte vero aiente facit principio, quod licitum sit emere usum fructuum fundi, vel redditus iam constituti ad tempus. l. 4. & 5. ff. de usu fructu. l. 1. & puto. s. 2. ff. familiae eriscundae. glossa, & omnes in l. seruitudes la segunda ff. de seruitudi. Ergo licitum etiam erit emere redditum pecuniarium, vel fructuarium ad certum tempus. Quae consequutio videtur esse legitima, & eo magis, quod authores omnes tam Theologi, quam Pontificij ab usufructus ratione collegerint contractum censualem esse iustum ex natura rei, ut de monstraui superius.

Secundo probatur, quia sicut validi sunt hi duo contractus, videlicet venditio fundi, & eiusdem per venditorem ab emptore conductio argumen. text. in l. sicut emptio. 20. in fine, & in l. sequenti ff. locati, & conducti: ita valent hi duo contractus simul facti, videlicet venditio usus fructus absolute vel ad certum tempus, & eiusdem usufructus per venditorem ab emptore conductio. Sed hi duo contractus simul iuncti omnino & per omnia equipolent venditioni redditus temporalis usque ad certum tempus. Igitur si prior duplex

L 2 contra-

Liber primus

contractus iustus est: necesse est hunc simplicem esse iustum.

Tertio quanto minus debitor grauat, tanto iustior est centiticus contractus, sed constituto annuo redditu ad certum, & determinatum tempus, minus grauat debitor, quia minorem pendit usuram, & per aliquot particulares prestationes liberatur in totum, ergo census ad certum tempus creatus iustior est.

Quarto, quia hæc forma census est utilis, & necessaria usibus, & commoditatibus hominum, tum, quia commode redditus ex solui potest, & sine bonorum distractione particulatim redimitur, quia leuiori usura, quam si in perpetuum constitutus esset. Et præterea, quia redditus tempore suo per se velut naturali morte finietur citra sollicitudinem comparcendi pecuniam ad cumulandum foris simul conficiendum, & restituendum. Quod propter lubricam fluxibilitatem pecuniæ vix unquam accideret, ut redimeretur. Igitur improbari non debent temporales redditus certi: cum sæpe numero contingat eos utiliores esse indigentibus, & leuiore redditibus redimibilibus.

Quinto redditus ex emphyteusi, locatione, legato, donatione, aut alio quouis contractu competens ad certum tempus iuste emi & vendi potest argumento text. in l. si hæres. §. item si reip.

ff. ad legem Falcidiam, ergo, & de nouo emi, & vendi poterit redditus certus temporalis.

Ideo authores grauissimi hunc contractum, nec iniustum, nec usurarium esse docent, quauis consulant abstinendum esse ab illo, imo a rep. christiana ex terminandū. Et ita docent Contra. de contractibus. q. 80. Diuus Antonius 2. p. titu. 1. c. 8. §. 10. & 11. Roma. conti. 302. numer. 2. Carolus Molinaus de contractibus. q. 62. 67. & 68. & 71. Quem refert, & sequitur Couarru. lib. 3. variarum capite. 7. numero 4. Ioann. de Medina. capite de centu temporali determinata temporalitate, Domini. de Soto. libr. 6. de iustitia, & iure. quæst. 5. articul. 2. Nauarr. in commentario resolutorio de usuris numer. 98. glos. 18. Benedict. Bonius articulo. 14. Michael de Palacio in praxi Theologica de contractibus, & restitutione. lib. 6. capit. 7. pagi. 313. Maurus Antonius Berardus in summa corona confessionum titulo de usura circa contractus censuales pagina. 279. & 280. tamet si Francis. Sarmiento lib. 7. capite 1. numero 31. improbum esse contendat.

Necq; obstant argumenta incōtrarium adducta, non primū, quia resp. in redditibus istis ad certū tempus constitutis non esse necesse, q̄ debitor possit extinguere censum. Nec ex inde arguitur iniustitia contractus, nam census irre-

dimibilis

dimibilis iustus est: & tamen non est in manu debitoris censum extinguere. Id enim in solo censu redimibili locum habet, nec in eo semper, quippe dixerint superius facultatem redimendi competentem debitori in censu redimibili, & restringi, & tolli in totum posse, dummodo grauamen iusto pretio compensetur. Et ultra responderi potest, quod imo debitor in his temporalibus redditibus faciliori conditione ut pote particulatim redimere potest: & sic eadem temporali & moderata pensione ab utroque videlicet, & a sorte, & ab usuris liberari.

Secundum non obstat, quia in censu temporario fors quoque ab alienatur, eaque debitor liberare potest uti, & nunquam speratur simul reddi, neque causatiue prout est in censu redimibili, sed pensiones cedunt simul in sortem, & usuras. Qua ratione facili negotio satisfiat quarto argumento. Nam ex quo nunquam speratur fors reddi, debitor longe facilius defungitur illa, & a se alieno liberatur.

Tertium argumentum non obstat, quoniam respondetur & effectui & forma verborum esse emptionem & venditionem annui redditus. Nec impedit, quod per partes fors ipsa restitui videatur. Quia id arguit hanc speciem conventionis iustam, & licitam esse

ut constat ex responsione ad primum secundum, & quartum argumentum. Illud autem perægregiam difficultatem habet, an si pensionum summa sortem excedat, & superet, iusta sit conventio. Et res est opinionibus diuisa. Etenim Conrad. Carolus Molinaus, Couarru. Michael de Palacio iustam & ab usuræ labe semotam esse contendunt. Ea ratione, quia quatuordecim præsentia magis valent, quam quindecim absentia, & particulatim soluta: & quia cum venditor non teneatur, nec cogi possit sortem ipsam reddere: procul abest contractus a mutuo & usuræ vitio, & sequitur frater Bartholo. de Medina in summa in declaratione. 7. præcepti §. 26. In contrariam vero sententiam propendet Dominicus de Soto arbitratus eam speciem conventionis ad mutui formam accedere, perinde ac si actum esset, ut nonaginta darentur cum obligatione reddendi simul centum post tempus, nihilque interesse, quod soluantur per partes vel simul in fine. Idem quoque magis probat Ioannes de Medina. d. capite de censu temporali determinata temporalitate versicu. & ita videtur hæc secunda positio folio. mih. 169. columna. 2. pagina 1. tamen si posita in versiculo. Præfatis tamen non obstantibus dicat in rigore Scholastico defendi posse

L 3 Contra

Liber primus

Conrradi sententiam, dixerat enim in d. versiculo, & ita videtur. & c. Contrariam partem aduersus Conrradum esse tutiorem, & tenendam, sequitur etiam Maurus Antoni. Berard. d. titulo de vsura circa contractus censuales pagina 280. & Matienzo in l. 1. titulo de *los censos* libro 5. nouæ compila. glos. 1. numero. 6. Francis. Gars. de contracti. 2. part. c. 5. & instructorium negotiantium. lib. 1. capite 54. resoluens tunc solum licere cum pensio venit percipienda ex fructibus periculo subiectis. Ego quidem dissentio a Dominico de Soto, & accedo Cōrrado dupplici argumento.

Primum est, quoniam in specie ista interuenit vera emptio, & venditio: ergo licebit ultra pretium datum commoditatem aliquam percipere: sæpe numero enim contingit in emptione, & venditione, vt maiore emptor ex re empta percipiat commoditatem, quam fuerit pretium solutum, quod nō improbari docui superius.

Secundum, quia cum in hoc censu emptor abalienet sortem absque omni spe recipiendi aliquando illā, proculdubio id periculū, & grauāmen consistens ex parte emptoris est pretio æstimabile, ac proinde libere, secure, & licite poterit plus aliquid accipere.

¹⁹ Dubitatur etiam an census ad vitam sit iustus: & quod non sit, probatur primum. Nam contra-

ctus, quo agitur, vt mutuet vnus alteri centum ad vndecim annos, & debitor ultra centum restituat decem, proculdubio vlturarius est: sed contractus vitalitius est idem substantia cum isto: ergo est contractus illicitus vsurarius, & fœneratitius. Minor probatur. Quoniam si inter Petrum & Ioannem conueniat, vt Ioanni Petrus det centum aureos, modo det illi decem singulis annis supposito Ioannem victurum solum decem annis, Ioannes recipit centum, quæ dedit, & ultra accessionem ex decem.

Secundo qui sperat aliquid ultra sortem ex vigore contractus, vlturam incurrit, quemadmodum resolutum est supra capite 5. numero 13. sed qui emit censum vitalitium, emit spe recipiendi aliquid ultra sortem, & capitale, quippe nisi speraret se longius diutius que victurum, quam pro ratione contractus, non emeret censum ipsum: ergo vlturam incurrit.

Tertio fideles omnes in Deo suam debent locare confidentiam iuxta illud .psa. *Spera in Deo, & fac bonitatem, & pasceris in diuitijs eius*: sed census vitalitius procedit ex diffidentia Dei, quia emitur vt securam emens agat vitam securum habens victum ergo.

Quarto omnis dispositio, ex qua tribuitur votum captandæ mortis

mortis est improba, turpis, & illicita. l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de verbo. obliga. l. ultimo. C. de pactis, lege ex eo. C. de inutilibus stipula. c. dispendia & c. ne captandæ de concess. preb. libro. 6. l. inter stipulantem. §. sacram ff. de verbo. Sed ex censu vitalitio datur occasio, & votū captandæ mortis alterius: ergo improbus est, & contra bonos mores. Quinto ubi debitor nō habet liberum arbitrium extinguendicensum, contractus censetur illicitus: sed in vitalitio non est debitori liberum censum extinguere, quoniam alias contractus non esset ad vitam emptoris, sed ad voluntatem venditoris: ergo illicitus contractus est. Hinc Henricus de Gandavo Theologus antiquus quotlib. 1. quæst. 39. & quotlib. 2. quæst. 15. docuit huiusmodi census vitalitios esse iniustos. Idemque voluerunt Raymun. & Gofred. in summa de usuris, Panormi. disputatione. §. numero. 2. Sed contrarium probatur, primum ex text. in l. necessario §. cum vsum fructum ff. de pericu. & commo. rei. vendite, ubi probatur vsum fructum emi posse ad vitam vsum fructuarij venditoris. docet Ias. in l. cum dubitatur numero 106. C. de iure emphyteu. Collecta. in c. quæ in Ecclesiarum de constitutu. colu. 2. numero 6. dicens vsum fructum eiusque commoditatem vendi, & pignori dari posse, Are-

ti. in l. qui Romæ §. duo fratres numero. 18. ff. de verbo. oblig. Molinaus in labyrintho sexdecim legum capite finæ. Couarru. libro. 1. varia. capite. 8. numero 7. Pinellus in l. 1. C. de bonis maternis 3. part. numero. 88. & 38. Emanuel. Soarez Lusit. lib. 1. obiter. c. 6. apud quos reperies elegantissime disputatum, an ius vsum fructus vendi possit, an vero sola commoditas. Facit doctrina Bartoli. in l. cotem ferro. §. qui maximos ff. de publicanis, & vectigali. scribentis fructus certę rei pro vno anno, vel pluribus, vel ad vitam alicuius pro certo pretio vendi posse. Facit etiam text. in Clem. prima de rebus Ecclesiæ, ubi expresse dicitur, quod existente utilitate, vel necessitate Ecclesię potest prelati non seruata solennitate debita, locationes, seu reddituum, & fructuum venditiones ad longum tempus facere, ubi ita notant Paulus de Eleazar, Guillel. de monte Lauduno, Ancharra. Cardina. Imola, Panormitanus & Bonifacius. Preterea probatur ex text. in capite præcar. 10. q. 2. ubi apparet in rebus Ecclesiarum posse constitui ius percipiendi redditus, & fructus illorum bonorum ad vitam accipientis. Et ex textu. in l. si ea lege. C. de usuris, & in capite in ciuitate capite nauiganti eodem titulo, ubi traditur contractum in se alias illicitum, & usurarium tolle-

Liber primus

rari ratione incertitudinis, sed in censu vitalitio dubium, & incertum est, quanto tempore sit victurus emptor, & quantum sit percepturus: ergo ratione dubij & incertitudinis dicendum est licitum esse censum vitalitium.

• Quo circa iustum esse censum ad vitam docent Contra. de contracti. q. 81. Diuus Antoni. 2. p. titul. primo. c. 8. §. 11. Ioannes Maior in 4. d. 15. q. 34. vbi Gabriel. Biel. q. 12. con. 3. dicit, quod est communis practica, & ab omnibus concessa Ange. verbo vsura 1. §. 44. Medina in C. de restitutione. c. de censu temporalis indeterminato Domini. de Soto. lib. 6. de iustitia, & iure. q. 5. articulo 2. ad finem Michael de Palacio in praxi Theologica lib. 4. cap. 8. Fran. Garf. 2. p. c. 3. Maurus Antoni. Berardus in summa corona confessorum titul. de vsura circa contractus censuales pag. 278. & ex canonistis idem docent Innocé. Antoni. & Panormi. in cap. in ciuitate de vsuris, & ibi August. Berous num. 9. testatus esse communem sententiam, Oldral consi. 207. Hostien. in summa de vsuris §. in alijs autem versi. quid de his, qui emunt, Archidiaco. in c. quicumque 14. q. 4. Ioann. de Ligniano in Clem. vnica de vsuris Roma. consi. 302. Iass. in l. cunctos nu. 65. C. de summa trini. Decius cōsi. 123. & ex Hispanis iuris professoribus Couarru. lib. 3. variarum cap. 7. num. 3. Dida. Perez in proœmio

titul. 2. lib. 8. veteris ordinamenti pag. mihi 30. colu. 2. versi. Quarta sit con. Bartholomæus de Albornoz lib. 3. de arte contractuum tit. iuro, o censo de por vida, Matienzo in d. l. 1. titul. de los censos lib. 5. nouæ compila. glo. 1. num. 4. Benedictus Bonius art. 14.

Neque obstant argumēta contraria. Non primum, quia respondeo inter censum vitalitium, & eam formam conuentionis inagnam differentiam esse. Nam in vitalitio censu est vera emptio, & venditio, & in easpecie conuentionis verum mutuum. Idque ex eo perspicuum fit, quia in ea contractus forma pecunia datur reuocabiliter, & in mutuante manet actio ad repetendam sortem. Quod a censu vitalitio est longe alienum. Nam in eo pecunia abalienatur absque vlla spe repetendi, nec indante remanet actio ad exigendam sortem, sed dum taxat ad percipiendam, & petendam certam annuam pensionem. Et præterea si emptor census vitalitij moreretur, ius aliquod percipiendi redditum non transmitteret ad hæredes: transmitteret autem dans pecuniam in superiori modo conuentionis. Secundum argumentum nullum negotium faccessit. Quoniam sperare, & intendere lucrum ultra sortem absolute non est malum, sed solum ex vi mutui, & occasione illius. Ideoque ex emptione, & venditione, & quocunque alio

alio contractu preter mutuum licet sperare, & intendere lucrum ultra sortem. Quare cum vitalitius contractus longe differat a mutuo, sit que vera quædam emptio, & venditio iuris percipiendi redditum annuum ad vitam emētis, vel alterius licet utique in eo sperare, velle, desiderare, & intendere lucrum ultra capitale.

Tertiū quoque argumentum facile diluitur, si dixeris eius collectionem vitiosam esse. Nam alias non esset licitum quærere, vel officium seculare, aut beneficium Ecclesiasticum, vel censum redimibilem, aut irredimibile. Quoniam ex his certum, securumque victum homo sibi comparat, & nanciscitur, neque hoc modo necessaria ad victum conquirere est diffidere Deo. Si quidem quærere ex creaturis humanæ vitæ presidia ne tentemus Deū est necessarium. Sed quando isthæc defecerint nobis, Dei solius presidium quærere nobis incumbit. Neque quia quærimus vitæ presidia ex causis secundis, ideo de causæ primæ presidijs diffidimus. Quia nō quærimus illa nisi sub præsidio primæ, quoniam causæ primæ in fluxus causis secundis ut operentur est necessarius, ut respondet pulchre Michael de Palacio d.c. 8. pag. 329. col. 2. vers. 5. dices.

Ad quartum argumentum respondeo tunc cenferi turpem, improbam, & contrariam bonis mori-

bus dispositionem, ex qua oboritur votum captandæ mortis alterius, quando ex natura sua actus, & de per se inducit occasionem votum, & desiderium captandæ mortis alterius, non vero quando de per accidens. Quod audiui latissime, & pulcherrime declaratum a Doctore Sahagum dulcissimo præceptore meo, & cuius recordatione animus meus ingenti gaudio suffunditur in c. debitorum de iure iurando. Ea enim ratio ne pro sui ingenij acumine & felicitate defendebat petentem vsuras a non parato non peccare mortaliter, & vere, quoniam re altius perpenſa petens vsuras a non parato non ex eo, quod petit tribuit illi occasionem peccandi: imo creditor mutuans sub vsuris sponte peccat, nullaque data occasione necessaria, quia non aliter vult mutuare, ideo licet ex contractu vitalitio vendens posset desiderare mortem emptoris, id tamē non arguit illicitum esse contractum. Quoniam votum hoc, & desiderium non nascitur ex actu ipso, sed ex prava intentione venditoris. Est ergo vitium, & peccatum persona, non contractus. Quintū quoque ac postremum argumentum non obest, quoniam facultas redimendi, & extinguendi censum dum taxat locum habet irredimibili, non vero in alia forma census, ut est copiose demonstratum superius.

EPITOME CA
pitis VIII.

- 1 **P**ro varietate extrauagan-
tium varia a varijs Ponti-
ficibus sunt desiderata cō-
ditiones ad iustitiam census.
- 2 Ex authoribus quidā sex, alij pau-
ciores, alij plures ex poscunt con-
ditiones.
- 3 Refertur communis sentētia quod
census nequeat in sola, nudaque
persona constitui.
- 4 Contraria recensetur opinio, imo
quod possit census in sola persona
constitui, & pluribus instruitur
fundamentis.
- 5 Differitur qualiter homo liber prō
mittere possit operas, & ad illas
in perpetuum se obligari.
- 6 Se priuare libertate non est intrin-
sece malum, & ideo iuramentum
in specie text. in l. si quis pro eo in
principio ff. de fide iuss. valet, &
seruandum est iure Canonico.
- 7 Ex natura rei atque in spectro iure
Diuino, & naturali in sola perso-
na constitui census potest, secus
vero attenta extrauaganti Pij
Quinti.
- 8 Ostenditur hominem liberum pos-
se dari pignori, & agitur de intelle-
ctu tex. in cap. 2. de pigno. & in l.
ob as alienum. C. de actione. &
obligationi.
- 9 Explicatur quid sit aliquid esse con-
tra bonos mores, & iterum ostendi

tur actum, per quem libertas infrin-
gitur, solo iure ciuili esse prohibi-
tum, & ideo iure iurando posse
confirmari.

- 10 Secunda condicio census, quod so-
la res, in qua census constituitur,
maneat obligata, non persona, ne-
que alia bona generaliter, vel spe-
cialiter, sed contrarium resoluitur
esse verius etiam stante proprio
motu Pij Quinti.
- 11 Tertia condicio census, quod de-
tur iustum pretium.
- 12 Incensu non potest haberi fides de
pretio, & ideo ex natura rei, & an-
te Pij Quinti proprium motum, est
necessaria realis, & actualis pecu-
nia numeratio contemporanea for-
mationi contractus.
- 13 Ex quantitate antea debita non
potest census creari.
- 14 Census creatus pecunia non pra-
senti est nullus in conscientia, &
redditus sunt imputandi in sortem
principalem, etiam si pecunia fue-
rit antea debita.
- 15 Nullus est census, eiusque instru-
mentum, in quo tabellio non praebet
fidem de actuali pretij numeratio-
ne, & debitor constituitur se rece-
pisse, & renuntiat exceptioni non
numerata pecunia.
- 16 Ad census iustitiam necessaria con-
ditio est, quod libere possit debitor
illum in totum, vel in parte redime-
re, & inutilis conuentio in contra-
rium adiecta.
- 17 Magis est ut debitor minus dimi-
dia parte possit redimere.
- 18 Incensu

18 Incensu debitor nulla tenus potest
ad redimendum obligari.

19 Communiter existimatum est per
euntibus predijs censum perire,
sed contrarium resoluitur esse
verius.

20 Incensu non attenditur sterilitas
predij hypothecati.

CAPVT VIII. de condicionibus ne cessarijs ad iusti tiam census.

Hoc in loco reuocandum
est in memoriam varios
Pontifices Maximos varia
de contractu censuali adidif
se constitutiones extrauagantes.
Ideoque non easdem, sed varias
diuersasque condiciones singulos
prescripsisse ad iustitiam census.

1. Quidam enim plures, quidam
pauciores desiderant: plures Mar
tinus quintus, & Calix. 3. quam
Nicolaus 5. & Gregor. 13. plures
Bius Quintus quam reliqui om
nes, ut recte notat Maurus Anto
ui Berardu. in summa corona con
fessorum titulo de usura circa con
tractus censuales pagi. 287. cum
alijs. Ego quidem omittam con
ditiones propositas a Nicolao 5.
& Grego. 13. in suis extrauaganti.
Gradumque faciam ad explican
das eas, quæ desiderantur a Mar

tino 5. Callix. 3. & Pio 5. Igitur frater
Bartholo. de Carranza Toleta
nus Archipresul in summa Conci
liorum post Concil. Florenti. in vi
ta Calixti 3. colligit. 6. cōditiones
tanquam necessarias, & præscrip
tas a Martino quinto, & Callix. 3.
& Picarro in eadem extrauagan.
& ad statutum de Guadalupe.
Nauarrus in commentario resolu
torio de usuris in caput primum
14. quæst. 3. notab. 22. numero. 72.
Octo condiciones deducit ex eil
dem extrauagantibus. Est tamen
non leuis inter Doctores alterca
tio, an omnes istæ cōditiones ita
sint necessariæ ad iustitiā census ut
sublata aliqua ex eis sit census illi
citus, iniustus, aut usurarius. Frater
enim Bartholo. de Carranza, &
Picarro putant omnes simul requi
ri, & aliter censum creatum mor
bo laborare, & consentit. Naua di
cto notab. 22. numer. 74. & 75. ex
istimans etiam octo conditio
nes a se collectas esse necessarias
ominino, sed Contra. quæst. 74.
Domini. de Soto libr. 6. de iusti
tia, & iure quæst. 1. arti. 5. Michael
de Palacio libr. 4. praxis Theolo
gica cap. 6. Matienzo in l. 1. de los
censos lib. 5. noua comp. glo. 1. nu.
5. & alij in contraria sunt opinione
existimantque non omnes eas cō
ditiones requiri ad iustitiam, &
validitatem census. ego vero si
gillatim omnes persequar, ac de
qualibet separatim inquiram, sit
ne præcisse necessaria. Igitur Car
ranca;

Liber primus

ranza, & Nauarri primam conditionem necessariam esse aiunt, quod venditor certum predium assignet, in quo census constituitur. Ex qua apparet in nuda solaque persona non posse censum constitui.

3 Sed hoc celebrem inuoluit ac ingentem controuersiam, de qua extant duæ sententiæ pugnantes inuicem. Etenim illicitum & usurarium esse censum in sola persona constitutum plurimi docuere. E quorum numero sunt Ioannes de Ligniano in c. in ciuitate de usuris, & in c. vlti. q. 1. eodem titu. Panormi. disputa. 5. col. vlti. Lauren. de Rodulphis in c. consuluit de usuris. 2. p. q. 12. Areti. confi. 151. colu. 3. Diuus Antoni. 2. p. titu. 1. c. 8. §. 10. Ange. verbo usura. q. 78. Cassaneus in Cathalogo Gloriz Mundi. par. 12. consideratione 98. Fallencia §. Picarro ad statutum de Guadalupe glos. *de su trabajo*, Redoã. de rebus Eccle. Rubri. de const. red. num. 47. Naua. in d. notab. 22. nume. 81. affirmans in hac opinione fuisse Innocen. Ioann. Andre. Ancha. Anto. Cardina. Panormi. & Ananiam in d. c. in ciuitate de usuris, Dominus Francis. Sarmiento. lib. 7. selectarum interpretationum cap. 1. num. 31. versi. 6. cõclu. Bartolo. de Albornoz li. 3. de arte contractuum, tit. 2. *del censo alquitar*, Grego. Lopez in l. penult. titu. 8. part. 5. glos. *à censo*. Auendanno responso. 12. Alua. Va-

las. de iure emphyteu. c. 31. num. 10. Frater Francis. Garfias de cõtr. 2. p. c. 4. Didacus Perez in proemio titu. 2. *de las usuras* lib. 8. ordinamenti pagi. mihi 36. colu. 2. & 37. colu. 1. Mercado de contracti. opusculo de cambijs c. vlt. decensifi. versi. *vna duda ay grande*. Doctor Sarabia post Gabrielem a se relatũ in instruct. mercatorum c. 15. Salazar de usu, & consue. c. 11. & hanc esse communem sententiam agnoscit ingenue Couarru. lib. 3. varia. c. 7. nume. 5. Matienço in l. 1. titu. 15. lib. 5. nouæ compila. glo. 1. num. 4. Meres 1. p. quæst. 44. nume. 6. Hæc autem sententia communis aliquot instruitur fundamentis. Et primum ex tex. in c. 2. de pignori, vbi constituitur liberam personam non posse teneri pro debito nexu pignoris, quod etiam probat tex. in l. ob æs alienũ. C. de actio. & oblig. l. qui. filios C. quæ res pignori obligari possunt l. senatus. §. vlti. ff. de lega. 1. aucthe. vt nulli iudicum §. quia vero colla. 9. l. 3. titu. 13. part. 5. sed vbi in nuda solaque persona census constituitur, libera persona, velut nexu pignoris tenetur pro soluenda pensione annua. Ergo improbũ, illicitumque est in sola persona censum constituere. Secundo naturali quem priuari libertate est aduersus bonos mores. l. Titio centum §. Titio centu in 2. ff. de conditione, & demonstratio. l. si quis pro eo in principio ff. de

ff. de fideiussio. & videtur conducere illud Pauli. i. ad Corinth. 7. *pretio empti estis. Nolite fieri serui hominum:* sed qui se subijcit censui se priuat libertate naturali, & addicit se cuidam seruituti: ergo ea forma creandi censum non caret turpitudine, est que contra bonos mores. Ad probationem assumpti confert locus prouer. 22. c. vbi mutuarius a Salomone vocatur seruus mutuantis, ac proinde debitor census personaliter obligatus iure optimo creditoris seruus dici poterit. Tercio homo ingenuus ad operas non se potest obligare. l. si quis pro eo iuxta communem intellectum ff. de fideiussio. l. penul. ff. de obseq. a patro. prastan. l. certum. §. si quis absente, *ibi quia neque qui iurat, de operis obligatur.* ff. de confessis. l. ut iuris iurandi. ff. de operis libertorum: sed qui in sua persona constituit censum videtur se obligare ad prastandas operas in perpetuum. Igitur nulla potest ratione consistere: talis constitutio census. Quarto nemo est Dominus membrorum suorum. l. liber homo ff. ad legem Aquili, ergo multo minus erit dominus sui ipsius. *ibi non oportet* Quinto, quia est inuentio noua, qua nunquam Respu. Roma. saltem postquam Christiana facta fuit, vltima est nec passa, ut census & pensio in persona libera constituerentur, quo modo in praedio aliquo constituitur: ergo tanquam

res insolens & noua, ac mali exempli ableganda est. c. ex parte de consuetudine. capite quis nesciat ii. d. 6.

Sexto quoniam apud multas gentes & Respu. iudicatum est velut impium esse ut homo, qui factus est ad imaginem & similitudinem Dei, pro debito pecuniario traderetur in seruitium creditori, ut olim decreuit Solon Atheniensis legislator, quemadmodum memoria commendarunt Plutarchus in vita Solonis. Alexan. ab Alex I. C. Neapolitanus libr. 6. dierum genialium c. 10. Diodo. Sicul. lib. i. Couarru. lib. 2. vari. c. 1. num. 1. Pardulph. Prateius iniuris prudentia veteri ad leges Solonis l. 2. & posterioribus legibus Romanis approbatum est. Ergo iniquum esse censendum est personam liberam teneri perpetuo obnoxiam ad census prastationem. Quoniam id durissimum videtur seruitij iugum, ut vtar verbis Claudiani.

Postremo quia quauis possit aliquis se vendere, aut se alicui ad tempus, aut perpetuo in seruitutem tradere argumento. tex in §. serui autem 2. inst. de iure personarum, & in l. si ministerium C. de liberali causa, & in l. si vltum fructum §. 1. ff. eo t. tul. tamen videtur repugnare ut in persona libera manente tali possit census constitui.

4 Quibus argumentis, & si fortissimis non perterriti, neque turbati alij grauissimi authores contrarium

Liber primus

rium defendunt animo constan-
ti, & alacri. Etenim Conrra. de cō-
tract. q. 74. & 75. & 83. cōclu. 13. Ioā-
nes de Medina in C. de restitutione
cap. de censibus. col. 5. Ioannes
Maior. in 4. d. 15. q. 44. Dominicus
de Soto lib. 6. de iustitia & iure
q. 6. articul. 1. & post Carolum Mo-
linæum a se relatum Couar. lib.
3. variar. c. 6. nume. 5. versi. ego sã-
ne, magis probant censum in nu-
da, solaq; persona licite posse crea-
ri. Idem sequuntur Antonius Go-
mez in l. 68. Tauri nu. 2. ad finem
dicens ita tenere Doctores in. c. in
ciuitate de vsuris, Matienzo vbi
supra, & Michael de Palacio. d.
lib. 4. c. 7. Benedictus Bonius de
censibus articulo. 10. Ottomanus
lib. 2. de vsuris. cap. 4. & quod ma-
gis est in persona fructuosa, & so-
licita locare suas operas licitum es-
se censum personalem defendit
Grego. Lopez in d. l. penult. glos.
a censo col. 3. titul. 8. part. 5. & videtur
in eam sententiam conuenisse
omnes iuris Cæsarei professores
a Barto. vsque ad nouissimum
Orosium in l. sciendum in princi-
pio ff. qui satisdare cogatur, dum
tractant an redditus annui excus-
sent ab onere satisdandi.

Hæc autem opinio probatur pri-
mum, quia gratis potest quis per-
sonali obligatione alteri pro-
mittere annuam pensionem pec-
unia soluendam, eamque super
ipsum personam constituere: ergo
idem poterit efficere propter pec-

cuniam constituto sibi & soluto
pretio, cum nulla valeat differen-
tiæ ratio propria & cōgrua reddi.
Secundo potest quis ob pecuniam
locare suas operas. l. qui operas, &
l. in operis ff. locati. ergo & eas ve-
dere poterit, facit text. in l. homi-
nis quoque liberi ff. de vsu fructu
legato. Verum Dominus Francis.
Sarmiento lib. 7. selectarum inter-
pretationum c. 1. nume. 31. censet
vtriusque argumentationis exi-
guam vim esse. Ait enim non va-
lere consequutionem istam, po-
test quis gratis hoc promittere er-
go potest per pecuniã. Nam qui
habet suorum bonorum admini-
strationem liberam donare po-
test. 10. Titio & tamen eidem vsu-
rarum causa in numo vno se obli-
gare nō potest: & simillies ex cau-
sa sciens, prudens que dederit mil-
lies repetere poterit l. si tibi decē
ff. de pactis. l. rogasti. §. si tibi. ff. si
cert. petatur. l. 3. §. vlti. ff. de annuis
legatis. Item in donatione est alia
ratio, quia libera est, & non ex ne-
cessitate vel indigentia inducta,
ideo & deliberatio & maior li-
bertas interuenit.

Sed responderi potest in proposito
consequutionem istam non ef-
ficere adeo infirmã, vt Dominus Frã-
cis. Sarmiento putat, quia incen-
su locum vsura non habet ac pro-
inde cessat obiectio superior, &
videtur ea collectio pōdus, & mo-
mentum habere. At Dominus Frã-
cis. Sarmiento acutissime pro-
bare niti-

hære nititur vsuram delitescere in ea forma conuentionis. Et eo præsertim, quod emptor repetit capitale, licet non expresse, & euidenter, tamē sensim, & per partes dū singulis annis pecunia dat pecuniam, & deinceps, quia census personalis, neque est emptio, nec locatio, nec alius nominatus, aut innominatus contractus à iure approbatus. emptio, & locatio esse non potest: Quia incensu personali vtrinque est pecunia, & in emptione, & venditione, ac locatione, & conductione vtrunque non potest esse pecunia, quoniam ex vna parte debet esse merx, & ex altera pecunia sed quauis rationes istæ dignæ sint excellenti admirabilique ingenio Domini Francis. Sarmiento, tamen, ni fallor, non conuincunt omnino incensu personali vsuram occultari. Nam prima ratio videtur conuincere censum ad vitam, vel determinatum tempus constitutum, imo censum redimibilem esse vsurarium, quoniam non solum emptor, sensim, & per partes in his contractibus repetit capitale, sed longe ultra percipit: at capite proximo diffuse comprobatum extat, id non officere iustitiæ, ac securitati horum contractuum. Secunda quoque ratio nullum videtur negotium faceßere. Etenim census personalis emptio quædam, & venditio est, quoniam vnus vendit alter emit ius annuæ pensionis in

persona venditoris constitutum. Rursus idem Dominus Franciscus Sarmiento secundam argumentationem debilem esse demonstrare nititur ex eo, quia nec locare, nec vendere operas suas liber homo potest in perpetuum l. penulti. cum glos. ff. de obsequijs a patrono præstandis. l. certum §. si quis abscite ibi, *quia neque qui in rat de operis obligatur* ff. de confessoribus l. vt iuris iurandi ff. de operis libertorum l. vlti. ff. qui & a qui. l. adigere §. stipulatus ff. de iure patrona. l. si quis pro eo in principio ff. de fide iussio. facit text. in l. Titio centum §. Titio centum in secundo de conditio, & demōstra. Responderi tamen potest multipliciter, & in primis hominem liberum operas suas locare posse in perpetuum docuisse Acursi. in l. 3. §. ne tamen, verbo reuerti ff. de vsu fructu, & ibi sequitur Odofredus numero 2. & 3. Ange. 2. & Fulgo nume. 6. idem docuit glo. verbo nunquam ad suam rediret proprietatem in l. antiquitas. C. de vsu fructu, & ibi sequuntur Odofredus numero 3. Guillel. de Cugno colu. 1. Rayne. de foro litio Petrus de Bellapertica, & Cynus ad finem. Ioannes Faber numero 1. Bal. 8. & Salyce 4. Bar. & omnes in l. stipulationes non diuiduntur ff. de verbo. obligati. Ripa in l. obligatione numer. 10. ff. de pigno. Secundo. respondetur obsequiales

Liber primus

les hominem ingenuum non posse promittere, nec se ad illas obligare in perpetuum: posse tamen ad operas artificiales, prout eleganter notat Ioannes Corras. in præludijs. l. ad monendi ff. de iure iurando numero 21. 22. 23. & 24. & in l. si quis pro eo in principio nume. 7. cum sequentibus ff. de fideiussio.

Tertio quoque responderetur hominem liberum & ingenuum non posse locare in perpetuum operas illas, ex quibus in fringatur violeturque libertas, & in ea specie procedere leges, quas pro se adducit Dominus Franciscus Sarmiento. At cum persona obligatur ad præstationem annuam, & velut persolueudas operas taxatas pecunia, non se obligat ad operas, ex quibus amittat libertatem, quia illa potiri perfruique manifestissimum est.

- 6 Quarto responderetur se priuare libertate non esse intrinsece malum, quoniam libertas non est præcepti, aut prohibitionis naturalis, sed solius permissionis & facultatis. Ideoque ius humanum recte potuit inducere seruitutem, & maior 25. annis potest ad pretij participationem se venundare 5. serui autem. 2. inst. de iure personarum. Ac proinde iuramentum in specie text. in d. l. si quis pro eo in principio ff. de fideiussio, semper sum arbitratus valere, & seruandum esse iure Canonico:

quoniam solum est contra bonos mores ciuiles, non vero contra bonos mores naturales diuinos, vel canonicos. Ergo cum ex natura rei non sit malum se priuare libertate, neque vlla lex ante constitutionem extrauagantem Pij Quinti prohibeat censum nisi sola persona constitui. Plane videtur consequi illicitum non esse neque iniustum saltem ex natura rei.

Verum ut ad id, vnde digressi sumus, nostra reuertatur oratio, tertio probatur census personalem esse licitum, quia præcipua, & præstantissima obligatio, quæ nascitur ex censu, personalis est: res vero super qua redditus constitui tur accessorie ponitur pro saniori, & certiori solutione iure pignoris, & hypothecæ. l. fundus, quem & ibi Barto. ff. de annuis legatis. Ergo re perempta, integra, illaesa, & illibata manet obligatio personalis. l. creditor, qui non idoneum ff. si cert. petat. l. aduersus vbi glosa Bart. & Bal. C. de actioni. & obliga. & ex consequenti a principio poterit census creari in nuda solaque persona.

Quarto census personalis constitui potest lege principis, ut patet 2. Nehemiæ. 10. vbi Hebræi statuerunt super se tertiam partem sichi tanquam annuum census personalem. Qua ratione nostris temporibus viget mos, & consuetudo in aliquibus prouincijs perlo-

personales decimas exigere. Ergo potest quisque sua sponte censum personalem super se constituere. Nam quæ fieri possunt per statutum, fieri possunt per pactum ut notat glossa celebris in Rubrica C. de decurioni. libro decimo.

7 In hac vero eximia, & percelebri controuersia duxi animaduertenda duo. Primum est, neque ex natura rei, iure inquam diuino, & naturali, neque constitutionibus Martini quinti, & Calixti 3. ad censum iustitiam requiri, ut in re aliqua immobili constituatur. Ideoque censum personalem, neque ex natura rei vitium continere, nec improbari a duobus illis Pontificibus Maximis, quod videtur voluisse Medi. in summa s. 26. folio 147. quidquid contra sentiat frater Ludoui. Lopez in instructo. negocianti. libro primo capite 54. pagina 202. columna secunda.

Alterum est a Pio quinto extrauaganti sua censum personalem reiectum & improbatum esse, nec nisi in re frugifera imponi, & constitui posse. Primum probo, quia omnes authores, qui improbant contractum census personalem, subinde docent nullomodo in censu personam obligari, solumque in rebus ipsis obligationem consistere: sed a Nicolao quinto, & Gregorio decimo tertio suis extrauagantibus de censu ædi-

tis proregno Siciliae ultra & citra farum expresse constitutum est personam in censu obligari posse, immo personæ obligationem esse præcipuam, & rerum accessoriam iure pignoris, & hypothecæ pro tutione, & securitate debiti ut constat ex illis verbis extrauagantis Nicolai quinti, *cum opportuna contrahentium securitate tutione, & in demnitate, ac cum potestate vendentes personas, eorumque proprietates, redditus, iura iurisdictiones, census, & omnia, & singula mobilia, & immobilia bona obligandi, & obligari faciendi:* & agnouit Redoanus de rebus Ecclesiæ Rubrica de constitut. annuorum censum numero 55. & 56. Ergo cum in censu persona obligari possit eiusque sit in hoc contractu obligatio potissima, plane sequitur in sola persona censum a principio constitui posse. Nec si personam in censu obligari malum esset intrinsece, & ex natura rei duo illi pontifices maximi permisissent. Præterea ex duabus illis extrauagantibus Nicolai quinti, & Gregorij decimi tertij. Censui licite potest constitui in re mobili, ergo non est malum, nec illicitum ex natura rei censum in sola persona constituere. Nam securior est in persona, quam in re mobili. Et quod Martynus quintus, & Calixtus tertius, non condemnauerint censum personalem, apparet

M ex co

Liber primus

ex eo, quia manifestissime sentiunt peremptis bonis saluam ad huc manere obligationem ad annum redditum, licet non possint venditores cogi ad solutionem capitalis, ut accurate expendunt Couarrub. libro tertio variar. cap. 7. numer. 5. versiculo primum etenim, & Dominic. de Soto libro 6. de iustitia & iure quaest. 5. articulo primo versiculo, secunda autem eiusdem authoris conditio Matienço in leg. 1. titulo 15. de los censos lib. 5. nouae compilatio. glo. 1. num. 6.

Alterum probo ex illis verbis extrauagantis Pij quinti. *Hac igitur nostra constitutione statuimus censum seu annum redditum creari, constituiue nullo modo posse, nisi in re immobili, aut quae pro immobili habeatur de sui natura fructifera, & quae nominatim certis finibus designata sit.* Quibus uerbis pijsissimus ille Pontifex indicat apertissime, statuitque censum in sola persona creari non posse. Negatiua enim illa praecedens verbum posse abnegat omnem potentiam, & inducit actus nullitatem ipso iure iuxta Theoricam gloss. peruulgatam in regula beneficium de regulis iuris libro sexto, quam dicit receptam Couarrubias in cap. quantum pactum de pactis in sexto, secunda parte §. quarto num. quarto. Nec extrauagans illa in hoc continet ius diuinum naturale, neque illud declarat sed ius no-

uum inducit. Qua propter in prouintijs, quibus recepta & admissa est constitutio Pij quinti de forma creandi census in sola persona creari non posse dicendum est. Sed in his regnis non esse contractum iniustum, nec illicitum magis sentio.

8 Neque obstant argumenta contraria, non primum, quia hominem liberum nexu pignoris teneri posse, probat textus celebris in cap. ex rescripto de iureiurando, nec contrarium probant iura, quae vulgo solent adduci. Quoniam textus in dict. cap. secundo de pignori. solum dicit hominem liberum non posse teneri pro debito, idque legibus improbatum esse. Quod accipiendum est, ut homo liber non teneatur pro debito ut seruus, quoniam istud leges vetant, & abhorrent. Præterea textus ille non probat debitorem ipsum non posse teneri pro debito, sed aliam personam liberam, quod legibus Romanis iam ante fuerat interdictum ut constet ex textu in leg. qui filios 6. C. quae res pignori obligari possint, non quidem ex eo, quod repugnet ius pignoris cadere posse in liberam personam: sed quia libera persona non est in bonis nostris, & in re, quae non est in bonis nostris non cadat nexus pignoris l. rem alienam ff. de pignorati actione. Quod vero textus in dict. cap. secundo de pignori. non loquatur de ip-

de ipso debitore, sed de alia persona libera constat ex integra Decretali in illis verbis.

Creditores ergo suos ut asserit ad 80. solidos consentire possibile est. Sed quia multum est ut a nihil habente homine 80. solidos petant: 60. solidos per notarium tuum tibi transmissimus, ut tu cum eisdem creditoribus subtiliter loquaris, rationem reddas, quia filium eius, quem tenere dicuntur, secundum leges tenere non possunt. Quæ verba refert doctissimus Antonius Augustinus in notis ad primam collectionem Decretalium libro tertio titulo 17. cap. 2. Præterea in dict. leg. ob æs alienum C. de actionibus, & obligationibus, Cæsares Dioclecia. & Maximianus solum rescribere ob æs alienum seruire liberos creditoribus compelli iura non pati. Nullus ergo textus probat hominem liberum non posse ius pignoris in se ipso constituere. Solumque iure cauetur, ut creditori debitor non addicatur ad seruiendum.

Secundo ad argumentum respondendi potest, quod se tradere in pignus, vel ab alio tradi maioris est seruitutis, quam supra se censum constituere: nam qui daretur pignori, teneretur necessario manere apud creditorem, neque posset alio diuertere. Qui vero supra se censum constituit, liber manet, neque tenetur esse apud creditorem, sed libere potest quocunque

abire. Ideoque licet admitteremus in se ipso neminem ius pignoris posse constituere, tamen non inde conuincitur in sola nudaque persona non posse censum imponi, atque creari.

Secundum argumentum non obstat, quia respondeo priuare se libertatem non esse contra bonos mores naturales, sed dumtaxat contra bonos mores ciuiles. Illud enim dicitur esse contra bonos mores naturales, quod est contrarium & aduersum iuri naturali præcipienti, vel prohibenti aliquid ut explicant Panormi. numero 5. Imola 33. in cap. cum contingat de iureiurando, Philippus Corneus in authentica sacramenta puerum num. 28. C. si aduersus venditionem, & profiteatur esse communem interpretationem Couarru. in cap. quanuis pactum de pactis lib. 6. in initio secundæ partis numero primo. Sed lege naturæ non præcipitur libertas, neque prohibetur seruitus ut copiose resolutum est supra cap. primo: ergo se priuare libertate non est contra bonos mores naturales. Præterea religiosus semel ac emitit professionem solennem in manibus superioris potentis illam acceptare, amittit libertatem, subiiciturque prælato, ca. si religiosus de electione libro sexto cap. ultimo de testamentis eodem libro capite non dicatis 12. quæst. 1. ergo se priuare libertate naturali non est con-

M 2 trariū

Liber primus

+ it redimendicem quapod possit
et velit

Sexto quoque argumento fa-
cili negotio fatistit, si dixeris
debitorem census personalis,
non effici servum, sed manere
libe-

liberum, ac sui iuris vt per quam manifestum est. Postremum denique argumentum non obstat, quia nihil repugnat vt in persona libera manente tali possit census constitui. Quia cum libertate non pugnat census constitutio, vt superius dictum est.

10 Secunda conditio, quæ a Carança & Nauarro desideratur, est, quod sola res in qua census constituitur maneat obligata non per sona, neque alia bona generatim, neque speciatim. Idemque docent omnes Doctores, qui censum esse contractum realem profitentur, & qui tuentur in nuda solaque persona constitui nō posse. Et tradit cōstanter Cassianus in cathalogo gloriæ mundi parte 12. consideratione 28. Fallentia 25. & in consuetudini. Burgūdiæ Rubrica 11. §. 6. in principio, & cō filio 63. numero 6. Redoa de reb. Eccles. Rubrica de constitu. annuo censu a numero 41. Sed contrarium, imo & omnia bona generatim, & speciatim obligari posse ad census præstationem docent Ioannes de Ligniano in cap. vltimo de vsuris quæst. prima. Innocentius, Panormitan. Anania & Berous in cap. in ciuitate eodem titulo, Lauren. de Rodolph. in cap. consuluit de vsuris 2. part. quæst. 13. Aluarus Valascus dicto cap. 31. numero 11. Petrus Belluga in speculo principum Rubrica 41. §. leges Regno Domini. Fran-

ciscus Sarmiento libro septimo Selectarum cap. primo. numero 25. Contra. quæst. 83. conclusione 13. Dominic. de Soto. Medina Cuarrubias Palacio, Matienço & Maurus Antonius Berarducius vbi supra, ac omnes authores, qui census personales licitos esse contendunt. Quorum opinioni fauent quam maxime extrauagantes Nicolai quinti & Gregorij decimi tertij relata superius. Quibus expresse cauetur, & generatim & speciatim omnia bona subijci posse cēsus præstationi. Nec contrarium docent extrauagantes Martini quinti & Calixti tertij de emptione & venditione. Quini mo stante proprio motu Pij quinti de forma creandi census adijci posse generalem & specialem bonorum obligationem arbitror verissimum, vt etiam docet Petrus de Salazar in tractatu de vsu, & consuetudi. cap. 11. numero 82. & Gutierrez libro secundo pract. quæst. 177. numero 8. etenim constituto censu in re certa & suis limitibus definita ac circūscripta, alias res obligari ad cēsus solutionem non vetat summus ille Pontifex.

Et hoc iure vtimur, vt venditor se obliget & sua bona generaliter & specialiter, vt scribit Matienço in dict. leg. 1. titulo 15. de los censos libro quinto noua compila. glossa prima numero quinto & sexto. Neque mali speciem ha-

M 3 bet, &

Liber primus

bet, & futurorum obligationem adijcere, tametsi contrarium prolixè nimis sed in efficaciter persuadere conetur Picarro ad statutum de Guadalupe glossa, y futuros.

II Tertia conditio, quæ ab eisdem authoribus exigitur est, quod pretium iustum detur, quod ex natura rei & attento iure diuino, & naturali arbitrium est. Ideoque eius iustitia æstimanda erit ex consuetudine, vel statuto loci, quo celebratur contractus. In his tamen regnis pretium iustum l. præfinitum est, de quo inferius libro secundo capite primo.

Quarta conditio est, quod pretium totum statim venditori tradatur, nam dilatio partis pretij quandam similitudinem mutui usurarij præ se ferre videtur propter similitudinem magnam, quam usura census habet. Et quia minus iusto pretio dare videtur qui statim non soluit ei, qui necessitate ductus censum vendit argumento tex. in cap. i. de plus petitioni, & in §. plus autem inst. de actio. Sed hanc conditionem rejcit Dominicus de Soto libro 6. de iustitia, & iure quæstione 5. articulo primo duplici ratione. Prima quoniam licet in narratione extrauagantis Martini quinti id ponatur, non tamen in approbatione tanquam necessarium constituitur.

12 Secunda quia quemadmodum

in emptione & venditione potest venditor credere emptori pretium, & de illo fidem habere §. venditæ vero res, & traditæ inst. de rerum diuisione leg. quod vendidi 19. ff. de contrahen. emptione. Ita quoque in contractu census. Illam vero necessariam esse contendit Michael de Palacio libro quarto praxis Theologicae c. 6. pagina 309. columna 2. & pagina 310. columna 1. quia contractus censualis est venditio de presenti, non in diem: si quidem ab hora initi contractus constituens censum manet debitor soluendi pensionem annuam. Ideo necesse est, quod pecunia sit præsens, & integra ex qua recipiens fiat debitor, sequitur Maurus Antonius Berardus dict. titulo de usura circa contract. censua. pagin. mihi 288. Ego quoque dissentio a Dominico de Soto, & despecto in contrariam sententiam eo præsertim argumento, quod iniquum sit, & naturali ratione aduersum emptorem census capere merum lucrum, quod perciperet si habita fide de pretio venditor redditum persolueret. Et cum annua pensio respondeat pretio in censu, & intuitu ac respectu illius pendatur, vix est, ut non soluto pretio licita sit præstatio pensionis & redditus, & quia iniustum est, ut eius, quod non accepit, redditum soluat.

Ex quo infero Pium Quintum

tum non statuiffe de nouo, vt in creatione census pecunia fit præsens, & numerata: quoniam id antea fuerat à Martino quinto sua extrauaganti constitutione sancitum. Solumque Pius quintus ad didit vt coram notario & testibus instrumenti pecunia numeretur. Ideoque hodie non poterit census creari nisi pecunia præsenti & numerata in actu creationis contractus ipsius. Nam cum hæc conditio ad iustitiam & validitatem census desideretur a Martino quinto, cuius extrauagans recepta est vbique locorum, imo sit necessaria ex natura rei, & iure diuino, ac naturali, plane consequitur illicitum & vitiosum esse censum aliter creatum.

- 13 Rursus infero ex quantitate & pecunia iam antea debita non posse censum creari, nullumque esse & in foro exteriori, & interiori. Quæ illatio quanuis per difficilis appareat, & communi omnium existimationi contraria, efficaciter tamen probatur. Primum, quia Martinus quintus pecuniam desiderat præsentem in ipsa formatione contractus, vt constat ex illis verbis *Ipsi venditori, tunc integraliter in pecunia numerata solui consueuerant*. Dictio enim illa tunc perspicue demonstrat a Pontifice requiri præsentiam, & numerationem pecuniæ contemporaneam ipsi formationi contractus, & ita colligit Carrança ad extrauagan-

Marti. & Calixti, Berardu. vbi proxime, & Picarro in extrauagantem Calixti tertij de emptione. & venditione glo. 1. & ad statutum de Guadalupe glossa, y futuros resoluens quoque ita sentire communiter Doctores in cap. in ciuitate de vsuris. Et docet expresse Michael de Palacio dict. libro 4. cap. 6. versiculo, *Itemque quod pecunia sit numerata* pagina 311. col. 1.

Sed vbi ex quantitate, & pecunia antea debita census constituitur, pecunia præsens non est. Igitur census nullus est, & contra extrauagantem Martini quinti.

Deinceps quoniam vbi pro debito aliquid datur, quodcunque sit, non est proprie emptio, & venditio, sed datio in solutum & licet datio in solutum vim habeat emptionis & venditionis leg. si prædium C. de euictio. & tradunt Philippus Decius consilio 18. & consilio 160. & consilio 167. columna vltima, & consilio 586. numero septimo Tiraquellus de retractu Lignagier §. primo glossa 14. a numero secundo, Molinaus in consuetudinibus Parisiensibus §. 13. glossa quinta Pinellus in leg. secunda C. de rescindend. venditione 1. parte capite quarto numero 8. Matienço in leg. 7. titulo 11. libro quinto nouæ compilationis glossa septima numero primo tamen proprie, & in substantia non est emptio & vendi-

M 4 tio

Liber primus

tio, Tiraquei. Molina. & Matien-
go ubi proxime, Montal. in l. 13.
verbo *por otra heredad* in fine titu.
10. lib. 3. fori Castillo verbo *vendi-*
da in principio, & Palacio. Rubios
numer. 23. in l. 70. Tauri. Ergo ex
quantitate ante debita non potest
creari census, quoniam origines
substantia & forma est emptio, &
venditio.

14 Cum igitur origini & essentia
contractus censualis repugnet co-
stitui posse ex pecunia iam antea
debita, plane nullus erit in vtro-
que foro, & redditus percepti e-
runt imputandi in sortem princi-
palem.

Præterea quoniam contractus nul-
lus in foro exteriori est etiam nul-
lus in foro conscientia, quia lex
iusta non fundata in præsumptio-
ne obligat in conscientia, ut est
commune placitum nostrorum
interpretum in c. 1. & in ca. nam,
& concupiscentiam de constitut.
& in c. quia plerique de immuni-
tate Ecclesiarum, & docent Co-
uarru. in regula peccatum de re-
gulis iuris lib. 6. 2. p. 5. 3. nu. 9. An-
tonius Gomez in leg. 3. Tauri nu-
mero 123. & 124. Martinus Ledes-
ma in secundam quarti quæst. 18.
art. 1. dub. 12.

Sed contractus censualis in cuius
confectione non fuit præsens nu-
merataque pecunia, nullus, & ir-
ritus censetur à Martino quinto,
in præfata extrauaganti, uti supe-
rius demonstratum est. Ergo erit

nullus in conscientia. Denique si ex natura rei, ac iure
diuino & naturali ad substantiam,
validitatem, & iustitiam census est
necessaria præsentia & numera-
tio pretij contemporanea ipsi for-
mationi contractus, plane fit cui-
dens ex quantitate & pecunia iam
antea debita non posse censum
creari, ac creatum esse nullum in
iudicio animæ, & vi illius exigen-
tem creditorem non posse reddi-
tus in conscientia percipere. Ut
enim sæpe numero dictum est, con-
scientia & natura se mutuo con-
plectuntur, & velut quodam vin-
culo arctissimo deuinctæ proce-
dunt.

15 Ultimo loco infero non stante
etiam motu proprio Pij quinti de
forma creandi census inutilem
& inualidum esse censum in quo
cum creatur, non apparet pecunia
de præsentia, sed venditor confite-
tur se recepisse prætium, & renun-
tiat exceptioni non numeratæ pe-
cuniæ, quod voluit Paulus Parisi.
consilio 75. nume. 33. vol. 4. Et quo-
niam suspicor futuros aliquos qui
bus non sit placitura hæc assertio,
quique magnas excitaturi sunt tra-
gædias, ut illam euertant, & con-
uellant: operæ pretium duxi ali-
quot constabilire fundamentis.
Est autem huius doctrinæ propu-
gnaculum & præsidium munitis-
simum resolutio superior, qua co-
stitui non solum ex l. humana, ve-
rum etiam ex diuina & naturali,

ipsaq;

ipsa quemet natura census requirit praesentiam, & numerationem pretij in ipsa contractus formatione, adeo ut census repugnet origini, & essentiae venditorem habere fidem de pretio: sed quando quis confitetur vendendo se recepisse pretium non celebrat veram, & realem emptionem & venditionem, sed civilem fictam, & praesumptam, nec vere praetium recipit. Igitur nulla potest ratio de tendi census in cuius creatione non apparuit pretium, sed venditor confessus est se illud recepisse. Rursus confessio de recepto suspicionis doli, & fraudis plena est, ut observant omnes in l. si ex cautione C. de non numerata pecunia, & in l. post contractum ff. de donatio. Ergo in censu locum habere non debet, & eo praesertim, quod censiticius contractus sit nimis insidiosus, & facili negotio decurrat ad usurariam labem & prauitatem.

Ab hac autem sententia scio dissentire Petrum de Salazar, d. tractatu de usu, & consuetudine c. 8. num. 45. versiculo, sed non parum decipiuntur patroni, existimantes etiam stante motu proprio Pij quinti admittendam esse in censu confessionem de recepto pretio. Qui dupliciratione mouetur ad sic existimandum. *omni iuris auctoritate* Prima quoniam si praecessit verum mutuum, & cum repetitur non potest solui in numerata pecunia, de

bitori est magis utile imponere annuam pensionem, quam vili pretio vendere substantiam propriam. Ac proinde nihil turpe & iniustum continere videtur confessio de recepto & admittenda est. Ne quod fauore venditoris inductum est, retorqueatur in eius damnum contra tex. in l. quod fauore C. de legibus.

Altera est, quod in mutuo confessio de recepto & renuntiatio non numeratae pecuniae iure nostro admittuntur l. si ex cautione, C. de non numerata pecunia. Ergo & in censu admitti debent. Vtraque tamen ratio iudicio meo non habet magnam vim. Quo circa licet hoc reliquerit cogitandum Petrus Folle. in pragma. Regis Alphonsi de censu. verbo quae quidem executio nu. 31. In superiori sententia persisto, & sentio confessionem de recepto, & renuntiationem non numeratae pecuniae inutilem esse in censu. Quia ex natura sua contractus iste requirit tempore, quo fit, praetium praesens & numeratum. Neque ad id facit quod aliquando, utile possit esse debitoribus ea forma se ad se sum obligare. Quia non quod expedit, sed quod licet inspiciendum est. Cum ergo natura vetet non praesente pecunia censum creari: plane utilitas, aut commoditas debitorum nihil debet, neque potest efficere in contrarium. Praeterea inter mutuum, & censum longa dif-

M 5 feren-

Liber primus

ferentia est. Quoniam debitum ex alia causa transfundi potest in mutuum l. si quis nec causam l. certi conditio §. deposui l. quod si ab initio l. rogasti l. singularia ff. si certum petatur, etiam pecunia non presenti, ut docet Ulpia. l. C. in d. l. singularia *ibi ut cum ex causa mandati pecuniam mihi debeas & conuenerit, ut credui nomine eam retineas, videatur mihi data pecunia, & ame ad te profecta*, & ibi docet Accursius in verbo profecta & omnes Doctores communiter ut testatur Ias. num. 2. & 4. & 5. Ideoque mutuum ad sui validitatem & substantiam non desiderat neque exposcit rei mutuatae presentiam & actualem traditionem.

Sed ex alia causa debitum in census conuerti non potest, quia ex propria vi atque natura census expostulat fieri pretio presenti & numerato. Est enim iuri & rationi naturali contrarium, ut venditor pendat redditum eius, quod non accepit. Et licet antea accepit, tamen quia contractus ex propria vi petit celebrari pecunia presenti, non potest confici, neque creari ex quantitate antea debita, nec momentum habere potest confessio de recepto, quae longe distat a presentia, & vera numeratione, & licet qui confiteatur, forsitan receperit, tamen, quia census est contractus suspiciosus, procul aleganda est quaelibet etiam minima doli, fraudis, & si-

mulationis suspitio. Equidē scio rem hanc villuramper multis nouam & de veritate suspectā omnibus tamen satisfacere nemo potest. Cuperem autem, ut lector veri videndi studiosus, & appetens libret diligenter, omniq; affectu deposito singulas rationes, quae in eandem sententiam impulerunt animum meum. Quod si fecerit spero futurum, ut haec nostra sententia placitura sit. Admoneo que iudices amatores iustitiae, & aequitatis, ut cum se obtulerit occasio non tam quod inueterata opinione absque ratione percrebuit apud vulgus, quam quod natura dicat, & ratio manifestissime demonstrat inspiciant, & attendant. Quis enim non dixerit instrumentum, in quo venditor census confitetur se pecuniam recepisse, & renuntiare exceptioni non numeratae pecuniae esse de simulatione, fraudeque suspectum? nulus profecto? Quis ergo prudens iudex mandauit exequutioni instrumentum apertam ex se fraudem, & simulationem ostendens? Et praesertim in contractu censuali in quo omnes iuris diuini & humani professores clamant, & exclamant propter magnam eius cum usura similitudinem, & affinitatem repellendam esse quantulamcunque suspicionem mali, quia in habentibus symbolum facilis est transitus.

Hincque illicitam arbitror esse
cam

eam formam, conuentionis qua tempore, quo datur penia ex mutuo de politico legato, vel alio titu. & cōtractu agitur, vt nisi infratale tempus soluatur, debitor promittit, & constituit redditum ad rationem vnus pro quatuordecim, quoniam tēpore quo incipit redditus currere, pecunia præsens nō est, illam tamen saepe numero vidi approtam regio diplomate.

Quinta conditio est, quod venditor census libere possit illum in totum, vel in partem redimere adeo vt Nauarrus d. commentario resolutorio de vsuris. notab. 22. num. 78. existimet pactionem in contrarium adiecta, prout frequentissime solet fieri, nedum in iustam, sed vsurariam esse. Quoniam ea pactio continet grauamen ex parte venditoris, ratione cuius minus iusto pretio videtur cēsus constitutus. Cōsentit in eandem sententiam Michael de Palacio libro 4. praxis Theologicae cap. 6 pagina 310. colu. 1. versiculo commemorant item, Maurus Antonius, Berarduci⁹ vbi supra. Dominus autem Francisc. Sarmiento libro 7. Selectarum interpretationum cap. 1. num. 28. versicu. tertia conclusio defendit eleganter pactionem qua conuenit vt venditor census non nisi integre valeat redimere censum nullum vtiq; vitium continere, imo conformē esse iuri communi, quod probat ex text. in l. tutor §. lucius ff. de v-

suris, vbi text. ait in hæc verba *lucius Titius cum centum & vsuras aliquanti temporis deberet minorem pecuniam quā debebat assignauit. Quaero an Titius pecuniam, quā assignauit vsuras prestare non debeat. Modestinus respondit, si nō hac lege mutua pecunia data est, vt liceret, & particula tum quod acceptum est, exsoluere, non retardari totius debiti vsurarum præstationem, si cum creditor paratus esset totum suscipere, debitor, qui in exolutione totius cessabat, solam partem deposuit.*

Ex quo text. apparet soluta parte fortis adhuc currere vsuras totius indeque infertur pactionem, vt non liceat in parte redimere censum conformem esse iuri cōmuni. Et præterea quia debitor quantitatis inuito creditore non potest solutionem diuidere, neque partem prestare l. 2 §. & harum ff. de verbo. obligatio l. cum hæres §. penult. ff. de statu liberis, ibi item si decē hæredi dare iussum fuerit, hæres etiam per partes accipere fauore libertatis cogēdus est, quibus verbis Paulus I. C. aperte docet, quod nisi fauore libertatis nō potest cogi creditor per partes solutionem admittere, & obseruat curiose aduersus Fulgosi. & Alciatum Dominus Franciscus Sarmiento lib. 6. Selectarum interpretationum cap. 17. per totum.

Idem probat textus in l. ob signatio C. de solutio. docentque Negusantius de Pignori 2. parte 3.

mem-

Liber primus

membro 5. partis principa. nume.
17. Tiraque. de retract. conuentio
§. 4. gloss. 4. professi Doctorum es-
se commune placitum. Sed cen-
sus venditor quantitatis & pretij
debitor est. Igitur etiam omni pa-
ctio cessante inuito creditore
non potest censum in parte redi-
mere.

Denique sententiam hanc Domi-
ni Francisci Sarmiento coadiuuat
ea ratio, quia si liceret redimere
censum per partes, contractus es-
set in magnū emptoris detrimen-
tum: sed inæqualitas & iniustitia
est grauare vnum ex contrahenti-
bus magis, quam alterum: Ergo
venditor nequit censum redime-
re per partes, & hanc sententiam
magis amplectuntur Franciscus Gar-
fias dict. ca. 4. Didac. de Spino. in
suo speculo testamentorum 13. p.
gloss. Rubricæ num. 37. Iosephus
Angles in florib. Theologica quæ-
stion. in lib. quarto sententia in
quæstione decensibus 7. conditio-
ne. Et quanuis passim a Tabellio-
nibus adijci in instrumentis con-
tractuum censualium pactio so-
leat, quod nequeat venditor redi-
mere nisi reddito pretio integre,
tamen esse iniustam tradunt So-
to lib. 6. q. 5. articulo 3. conclus. 4.
Nauarr. dict. com. num. 85. Picar-
ro ad statutu. de Guadalupe condi-
tione §. gloss. *en todo, o en parte* re-
ferens plures ita sentientes. Albor-
noz de arte contr. lib. 3. titulo secu-
dodel censo al quitar doctrina 3. Gu-

tierrez dict. libro secundo quæst.
174. & ipse magis probo. tū quia
Martinus quintus, & Calixtus ter-
tius expresse desiderant vendito-
ri dari facultatem liberam extin-
guendi & redimendi censum in
toto, vel in parte. Tum quia hæc
adiectio continet non modicum
onus & grauamen ipsius vendi-
toris. Quare si datur maius pre-
tium cum illa conditione, contra-
ctus licitus, & iustus est: sin vero
idem pretium datur, quod sine il-
la daretur, contractus est iniustus
omni iure. Nec me mouent per-
acutæ rationes Domini Francisci
Sarmiento. Quoniam peculiare
hoc est in censu: eo præsettini,
quod similis adiectio contineat
(vt dixi) grauamē æstimabile pre-
tio, & velut diminuens liberam
facultatem redimendi, qua vna
maxime consistit iustitia contra-
ctus censualis.

Placet autem, quod idem Domi-
nus Franciscus Sarmiento resol-
uit dict. cap. primo num. vltim. vt
si conueniat inter creditorem, &
debitorem, quod valeat census re-
dimi particularim ad dimidiam,
tertiam, quartam, vel quintam
partē qualibet vice, propter hanc
pactionem non possit diminui
de pretio legitimo. Quoniam pa-
ctum quodlibet utilitatem conti-
nens pars pretij est. leg. fundi par-
tem ff. de contrahen. emptione,
& pecunia cum functionem reci-
piat, eandem vtilitatem affert in
parte

parte, quam in toto respectue, ideo si alia æstimatio fiat ratione pastis erit vsuraria. Et accedit alia ratio, quia cum actui à principio & sua natura insit facultas redimendi censum in parte, vt resolutum est superius, nihil interest illam expressio pacto concedi.

Igitur non obstante quacunque pactione venditor censum in parte redimere poterit. Sed an creditor cogi debeat quartam, quintamve partem sortis principalis admittere, an vero debitor, si velit solutionem diuidere, teneatur omnino dimidiam partem creditori præstare, non erit inutile explicare.

- 17 Et dici potest, quod si velit debitor centum particulatim redimere, debeat dimidiam sortis persolvere, nec minorem partem possit cõpelli creditor accipere. Quoniam prima, & secunda extrauaganti de emptione, & venditione inter communes venditori facultas conceditur extinguendi, & redimendi censum in totum, vel in parte: at vero partis appellatione pro lata sine aliqua adiectione venit dimidia pars leg. etiam partis ff. de vsu fructu cap. 2. §. primo de decimis libro 6. leg. nomen filiarum §. portionis ff. de verbo. significatione glossa in Clementina prima de verbo. significatione, Bartol. in leg. interdum §. pater ff. de hæredi. instituendis, Baldus in cap. primo in fine de

controuerfia feudi, Bartol. in leg. 1. C. quando, & quibus quarta pars debeat libro, 10. Antonius Corsetus singulari verbo pars & Aluissius de Albertis singulari 233. late Alciatus Rebuff. & Bracheus in dict. leg. nomen filiarum §. portionis de verbo. significatione. Sed contrarium tenet Picarrus, quem post hæc scripta vidi in extrauagantem Callixti tertij glossa in illorum censens debitorem minorem, quam dimidiam posse redimere, motus ex illis verbis eiusdem extrauagantis.

Quod ipsi pro rata, qua huiusmodi per eos receptam dictis in censibus restituerent in toto vel in parte pecuniæ &c. quæ si accurate perpedantur eius sententiam non probant, quam non grauabor sequi eo maxime, quod ex onerationem concernit debitoris, & in hanc partem inclinat Albornoz libro tertio, titulo tertio, doctri. 3.

- 18 Sexta conditio est, quod venditor ad redimendum censum minime obligetur. Quam esse necessariam omnes consentiunt. Alioquin non esset census, sed mutuum, & contractus inuolueret, contineretque vsuram, de quo capite 4. & 7. late tractatum est.

- 19 Septima conditio, quæ à Carrança & Nauarro connumeratur inter necessarias ad censum est, quod pereuntibus prædijs pereat extinguaturque omnino census ipse.

Liber primus

ipse, idemque frequentiori calculo Doctores tam Theologi, quam interpretes iuris approbasse videtur, ut agnoscit Matienço glossa prima in l. 1. titulo 15. de los censos libro 5. nouæ compilatio. Gregorius Lopez in leg. 28. titulo 8. part. 5. glo. a censo limitatione prima. Parladorius rerum quotidiana. cap. 3. numero 53. dicens esse magis communem opinionem Aluarus Valas. dict. cap. 31. numero 11.

Pro qua sententia vulgo solent circumferri aliquot argumenta & in primis, quod ex censu causatur in re ipsa ius quoddam reale ut censuit Ioannes Faber in §. Item Seruana columna 9. instit. de actioni. Speculator in titulo de emphyteuti. §. nunc aliqua versiculo 86. Gregorius Lopez, & Parladorius ubi proxime & numero 52. Simacas de Catholicis institutio. titulo 9. numero 130. Auenda. responsio 12. Padilla in l. prædia C. de fidei commissis, Antonius Gama. decisio lufitana 145. Petrus Salazar dict. tractatu de vsu, & consuetudine caput. 11. & multi alij quorum memini cap. 4. huius libri, ac proinde re perempta, prædioque absumpto & pereunte necessario debet perire extingui, re solui & consumi ipsum ius ex censu productum & causatum in re ipsa. Destructo enim fundamento corrui aedificium capit. cum Paulus prima quæst. prima & cor

rupto subiecto corrumpi accidentia inhærentia illi docet philosophorum schola communis. Et facit, quod destructa & pereunte re emphyteutica perit emphyteusis leg. prima & ibi notant omnes C. de iure emphyteutico. Præterea cōducit ad propositum, quod census est vera emptio, & venditio, & res emptæ, quæ interijt post traditionem, emptori perit, & non venditori leg. prima & per totum ff. & C. de periculo, & modo rei venditæ.

Tertio, quia licet venditor census iuste se suaq; obligare possit ad assecurandum prædium, in quo est census constitutus, esse suum, quia iure ad id tenetur ratione euictionis leg. prima & per totum ff. & C. de euiction. capit. ultimo de emptione & venditione: non tamen ex eo inferitur, quod se possit obligare ad soluendum censum illi prædio impositum, quauis illud pereat, quoniam id videtur esse iniustum. Et quemadmodum venditor prædij alicuius tenetur ad præstandam cautionem de illius euictione: non tamen tenetur præstare cautionem & securitatem de soluendis fructibus illius, quanuis pereat: ita debitor census licet possit cauere fundum esse suum, non tamen tenetur redditus persolvere ultra durationem rei censui suppositæ, Quarto hæc sententia probatur ex constitutione extrauaganti Pij quinti

quinti de forma creandi census, qua summus ille pontifex decreuit expresse re perēpta in totum censum perimi in totum, & perempta in parte censum corrum-
pi & extinguere in parte. Contrarium vero defendunt valide auctores omnes, qui census personales iustos, & licitos esse contendunt, quorum numerum retuli superius. Pro qua parte proposita argumenta conuincunt rebus peremptis adhuc venditorem obligatum manere ad praestationem pensionis annuae. Hancque sententiam apud nos magis feruari testatur Matienço dict. gloss. i. numero quinto ad finem, & magis veram esse mihi semper persuasi, defendique tam legendo, quam consulendo, & patrocinando. Nec refragantur extrauagantes Martyni quinti, & Calixti tertij: quoniam pontifices isti solum docēt rebus peremptis non posse venditorem cogi, nec compelli ad censum redimendum, extinguendūque: imo si verba eorum expendantur diligenter, aperte videntur demonstrare adhuc rebus absumptis, & deperditis manere integram actionem ipsam ad redditus annuos exigendos prout expendunt Soto, & Couarrubias & ipse animaduerti supra hoc capite versiculo & quod Martynus quintus.

Neque obest, quod census sit ius reale affixum & inhærens præ-

dio. Quoniam de hac propositione sub iudice adhuc lis est, nec ratione efficaci nec textu ita esse probatur. Et quanuis ita esset, nihilominus iure optimo defenditur rebus peremptis adhuc manere & perdurare obligationem ad exigendas pensiones annuas.

Quoniam ut resolui cap. quarto huius libri census contractus personalis est, & in eo obligatio personalis principalis est, ac proinde sublata de medio obligatione fundi, propter eius peremptionem & interitum, manet obligatio personalis, quæ non dependet ab altera, sed per se ipsam, & proprijs radicibus suffulta consistebat.

Quod vero res pereat emptori, non venditori nihil facit, nullumque momentum habet. Quia firmissimis ut opinor fundamentis comprobatum est in censum non abire dominium rei, nec utile, nec directum in emptorem. Ideo quod nihil interest si res ipsa pereat. Nec venditor cauet certos futuros fructus fundi: sed certas futuras pensiones annuas, quas promittit. Nec repugnat, quod rei periculum in se suscipiat ut scribit eleganter Paulus Parisius consilio 75. numero 31. volumine quarto. Quanto magis quod census venditor non promittit redditum, eiusque solutionem ultra durationem & conseruationem rei, sed solum obligat se ad præstandas an-

Liber primus

das annuas pensiones vndecunque sit.

Extravagantem autem constitutionem Pij quinti non esse vfu receptam dixi sapenumero, ideoque in his regnis ab ea non sumitur efficax argumentum, nec si recepta esset multum impediret. Et præsertim attenta forma vulgari, & frequentissima creandi census.

Etenim animaduerti superi⁹ hoc capite versiculo qui nimo stante motu proprio, Pium quintum nō prohibuisse omnino personam, & bona generaliter in censu obligari: sed disposuisse dum taxat vt in recerta, suisque limitibus circumscripta, & definita census imponatur.

Quo circa censu constituto in recerta non contra, sed præter formam extravagantis illius est, vt persona & bona obligentur, ac proinde valebit, & subsistet obligatio personæ, & generalis bonorum.

Ex quo sequitur, quod quando Pius quintus disponit re perempta censum perimi, loquitur de censu creato in sola re: nec complectitur eam speciem, cum adijcitur præter formam extravagantis obligatio personæ, & generalis bonorum, quare cum quotidie census ita formetur, vt expressis certis rebus persona & res obligetur, plane fit consequens stante

adhuc motu proprio Pij quinti re vna nec pluribus peremptis non perimi censum, sed manere in alijs comprehensis in generali hypotheca vel in persona.

20 Ex quo dissentio a Petro de Salazar dict. tractatu de vfu & consuetudine cap. ii. numero 91. dum argute probare nititur in censu locum habere sterilitatem: aduersus enim eius sententiam exitium momentum habet quotidiana praxis, qua vbiq; locorum receptum est non curari fundi suppositi censui sterilitatem, vt scribit frater Franciscus Garrias dicto tractatu de contractibus 2. parte capite quarto. Nec recte sentit Petrus de Salazar in censu emi, & vendi fructus prædij, ideoque debere sterilitatis remedium admitti. Quoniam capit. quarto huius libri copiose, & efficaciter vt opinor probauieam traditionem à veritate longe alienam esse.

Octaua vltimaque conditio est vt fructus fundi æquent, vel superent censum eiusque redditum. De qua dict. 4. cap. & quia vt iuuenalis scribit.

Fastidit miseros Cræbe repetita Magistros.

Eius explicationem libenter mittam referens lectorem ad ea, quæ in dict.

ca. dicta sunt.

EPI-